

**Πανεπιστήμιο
Κύπρου**

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Τμήματος Νομικής
Ευρωπαϊκό Εμπορικό Δίκαιο**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία:

**«ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ
ΚΑΙ
ΟΙ ΧΡΥΣΕΣ ΜΕΤΟΧΕΣ
ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ»**

Όνοματεπώνυμο Φοιτήτριας:

Χατζηαυξέντη Κ. Σπυρούλλα

Επιβλέπων Καθηγητής:

Δρ. Θωμάς Παπαδόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής

Αριθμός Λέξεων:

17.963 (ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΚΥΡΙΩΣ ΜΕΡΟΣ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ)

Λευκωσία

Δεκέμβριος 2023

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ακαδημαϊκή Χρονιά: 2023-2024

Εξάμηνο: Χειμερινό

Όνοματεπώνυμο Μεταπτυχιακής Φοιτήτριας: Σπυρούλλα Κ. Χατζηαυξέντη

Αριθμός Ταυτότητας: 920091

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Θωμάς Παπαδόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής
Εμπορικού Δικαίου

Αριθμός Λέξεων: 17.963 (ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΚΥΡΙΩΣ ΜΕΡΟΣ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ:

Με το πέρας της Διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω πρωτίστως τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Θωμά Παπαδόπουλο για την ευκαιρία που μου έδωσε να εκπονήσω τη σημαντική αυτή για εμένα εργασία, υπό τη δική του επίβλεψη και το δικό του συντονισμό. Η βοήθεια του για εμένα ήταν πραγματικά πολύτιμη και καθοριστική προκειμένου να καταφέρω να ολοκληρώσω την παρούσα εργασία. Τον ευχαριστώ ιδιαίτερος για τη συνεχή καθοδήγηση του, τη θετική ανταπόκριση του κάθε φορά και τις χρήσιμες συμβουλές που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια της μελέτης μου για την εκπόνηση της παρούσας. Θα ήθελα να ευχαριστήσω επίσης τον κ. Παπαδόπουλο για όλα όσα μας έμαθε κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μας σπουδών.

Θα ήθελα βεβαίως να πω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου και ιδίως στη μητέρα, στον πατέρα και στον αδελφό μου για την κατανόηση, τη συμπαράσταση και τη βοήθεια που μου προσέφεραν σε όλη την πορεία μου, από την αρχή των σπουδών μου μέχρι και σήμερα, την ολοκλήρωση της Διπλωματικής μου εργασίας στις Μεταπτυχιακές Σπουδές μου.

ABSTRACT

Θέμα της εν λόγω Διπλωματικής Εργασίας, θα αποτελέσει η ιδιωτικοποίηση των εταιριών και οι χρυσές μετοχές υπό το πρίσμα και τις διατάξεις του Ευρωπαϊκού Εταιρικού Δικαίου.

Είναι γεγονός πως οι ιδιωτικοποιήσεις των εταιριών αποτελούν ένα από τα συχνότερα φαινόμενα στην εμπορική και οικονομική ζωή. Μάλιστα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, ιδίως την προηγούμενη δεκαετία, οι ιδιωτικοποιήσεις των εταιριών μέσω προγραμμάτων ήταν ακόμα εντονότερες εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, εμφανίστηκαν εντονότερα οι «χρυσές μετοχές». Μέσω των χρυσών μετοχών, τα ΚΜ και διάφοροι άλλοι κρατικοί φορείς «εξοπλίζονται» με ορισμένα ειδικά προνόμια εντός των εκάστοτε εταιριών όπου συμμετέχουν.

Μέσω της Διπλωματικής αυτής Εργασίας, θα προσπαθήσω να αναλύσω και να αποτυπώσω τα αποτελέσματα της έρευνας μου σε σχέση με την έννοια των «χρυσών μετοχών», τη σημασία τους και την αξία τους στον επιχειρηματικό κόσμο. Πέραν τούτου θα γίνει προσπάθεια για να αναλυθούν λεπτομερώς τα προνόμια και τα δικαιώματα που απολαμβάνουν οι κάτοχοι των χρυσών μετοχών, καθώς επίσης και το πώς αυτές επηρεάζουν την δομή, τη λειτουργία αλλά και τη σύσταση μιας εταιρίας.

Περαιτέρω, θα γίνει συσχετισμός με το άρθρο 63 ΣΛΕΕ, ήτοι με την αρχή της ελευθερίας της κίνησης των κεφαλαίων. Δυνάμει του άρθρου 63 της ΣΛΕΕ, τα Κράτη Μέλη οφείλουν να μην εφαρμόζουν πρακτικές οι οποίες δύναται να παρακωλύσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων εντός της Ένωσης. Συνεπώς, μέσω της εργασίας θα εξεταστεί κατά πόσο η ύπαρξη και η διατήρηση των χρυσών μετοχών αποτελεί ένα υπαρκτό περιορισμό της κατοχυρωμένης αυτής αρχής.

Επιπρόσθετα των όσων αναφέρθηκαν ανωτέρω, θα γίνει προσπάθεια για εξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με το πως οι ιδιωτικοποιήσεις των εταιριών και οι χρυσές μετοχές

λειτουργούν σήμερα και πως επηρεάζουν το σημερινό επιχειρηματικό κόσμο. Θα γίνει αναφορά δηλαδή στα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα τους.

Για την καλύτερη προσέγγιση του θέματος των ιδιωτικοποιήσεων και των χρυσών μετοχών, θα γίνει εκτενής αναφορά σε αποφάσεις που εξέδωσε το Δικαστήριο και οι οποίες άπτονται των ζητημάτων αυτών. Θα γίνει δηλαδή ανάλυση ορισμένων αποφάσεων του ΔΕΕ, έτσι ώστε να αντιληφθούμε πως το Δικαστήριο αντιμετωπίζει και ρυθμίζει τα ζητήματα αυτά.

Στόχος λοιπόν της εργασίας, θα είναι η προσέγγιση του ζητήματος των ιδιωτικοποιήσεων των εταιριών αλλά παράλληλα και των χρυσών μετοχών οι οποίες συσχετίζονται άμεσα με τις ιδιωτικοποιήσεις. Η σχετική ανάλυση και προσέγγιση των εν λόγω ζητημάτων θα προκύψει μέσα από έρευνα νομοθετικών κειμένων, συγγραμμάτων, αποφάσεων του ΔΕΕ και διάφορων άλλων νομικών κειμένων.

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ:.....	3
ABSTRACT	4
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ:.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ:	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο :.....	14
Η ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΓΕΝΙΚΑ.....	14
1.1. Η έννοια της ιδιωτικοποίησης.....	14
1.2. Οι μορφές της ιδιωτικοποίησης.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο :.....	20
ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	20
2.1. Η πρακτική των Ιδιωτικοποιήσεων εντός της Ε.Ε.	20
2.2. Το σκεπτικό πίσω από τις ιδιωτικοποιήσεις	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο :.....	24
Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΩΝ	24
3.1. Γενικά	24
3.2. Τα πλεονεκτήματα των ιδιωτικοποιήσεων	25
3.3. Τα μειονεκτήματα των ιδιωτικοποιήσεων.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο :.....	30
ΧΡΥΣΕΣ ΜΕΤΟΧΕΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ.....	30
4.1. Οι χρυσές μετοχές και τα ειδικά δικαιώματα	30
4.2. Η Ανακοίνωση της Επιτροπής για τις ενδοκοινοτικές επενδύσεις	33
4.3. Οι χρυσές μετοχές υπό το φως του Ευρωπαϊκού Δικαίου και της νομολογίας του ΔΕΕ.....	37
4.3. Το άρθρο 345 ΣΛΕΕ και η σχέση του με τις χρυσές μετοχές	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο :.....	92
ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ	93
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	93
5.1. Η κρίση και οι ιδιωτικοποιήσεις	93
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ.....	97
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:	101
❖ Ελληνικά Βιβλία:.....	101
❖ Ξενόγλωσσα Βιβλία:.....	102
❖ Κεφάλαια σε βιβλία	102
❖ Άρθρα σε περιοδικά:.....	102

❖ Διπλωματικές Εργασίες:.....	105
❖ Νομολογιακές Αποφάσεις.....	105
❖ Χρήσιμες ηλεκτρονικές ιστοσελίδες:	106

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Αρ.	Άρθρο
Βλ.	Βλέπε
ΔΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΕ	Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
ΕΥΔΑΠ	Εταιρεία Υδρεύσεως και Αποχετεύσεως Πρωτεύουσας
ΚΜ	Κράτος Μέλος
ΜΣ	Μνημόνιο Συνεργασίας
ΣΛΕΕ	Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης
Ibid.	όπως παραπάνω

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

Από τη δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έως και τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα ΚΜ επιθυμούσαν και αναζητούσαν την οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο. Στα πλαίσια αυτής της επιθυμίας τους, υιοθέτησαν την ιδέα της ενιαίας και ελεύθερης αγοράς και μέσω αυτής επιδίωξαν την ανάπτυξη της οικονομίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να διαφυλάξει το θεσμό της ενιαίας εσωτερικής αγοράς, εξέδωσε και βέβαια εξακολουθεί να εκδίδει, ποικίλα νομοθετικά κείμενα, με τα οποία ρυθμίζει και κατευθύνει όλους τους τομείς της οικονομίας.¹

Η έννοια της εσωτερικής αγοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση ορίζεται ουσιαστικά, ως ένας χώρος όπου δεν υπάρχουν εσωτερικά σύνορα και εμπόδια και στον οποίο προωθείται η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, των κεφαλαίων, των υπηρεσιών και των εμπορευμάτων. Πρόκειται δηλαδή, για μία «μεγάλη» αγορά στην οποία εφαρμόζονται οι ίδιοι νομικοί κανόνες για όλα τα Κράτη Μέλη και εντός της οποίας δεν υπάρχουν περιορισμοί στις εξαγωγές και στις εισαγωγές των αγαθών.²

Στο πλαίσιο της ενιαίας εσωτερικής αγοράς περιέχονται ασφαλώς και οι επιχειρήσεις κοινής ωφελείας οι οποίες ασχολούνται με την παροχή προϊόντων και υπηρεσιών μέσω μηχανισμών και συστημάτων δικτύων, όπως για παράδειγμα οι υπηρεσίες μεταφορών, τηλεπικοινωνιών, παροχής φυσικού αερίου, νερού, ηλεκτρικού ρεύματος και διαφόρων άλλων. Ένεκα της σημασίας τους στην αγορά και του υψηλού κόστους κατασκευής αυτών των συστημάτων παροχής, πολλές φορές καταλήγουν να αποτελούν μονοπώλια στην αγορά.

¹ Ν. Μούσης, *Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής*, (Εκδόσεις Παπαζήσης, 2000), σελ. 357.

² Χ. Χρυσάνθης, *Ανάλωση Δικαιωμάτων Διανοητικής Ιδιοκτησίας και Παράλληλες Εισαγωγές*, (Νομική Βιβλιοθήκη), σελ. 330.

Οι τεχνολογικές εξελίξεις, η ανάγκη για βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών και αγαθών, οι πιέσεις από πλευράς των καταναλωτών για χαμηλότερες τιμές, αποτελούν πάντα κινητήρια δύναμη για την Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία ολοένα και περισσότερο επιδιώκει την απελευθέρωση της αγοράς και την προώθηση ανταγωνιστικών συνθηκών.³

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποτελεί ένα συνονθύλευμα διαφόρων στοιχείων. Ένα τέτοιο στοιχείο που ενισχύει τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αποτελεί και η μεταφορά των περιουσιακών στοιχείων, εις όλον ή εις μέρος, του κράτους σε ιδιώτες.⁴ Η διαδικασία αυτή, είναι γνωστή ως η ιδιωτικοποίηση.

Πιο συγκεκριμένα, η ιδιωτικοποίηση είναι η διαδικασία πώλησης κρατικής περιουσίας σε ιδιώτες. Η πολιτική της κρατικοποίησης που κυριάρχησε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, φάνηκε να περιορίζεται κατά τη δεκαετία του 1980, οπότε και το φαινόμενο της ιδιωτικοποίησης έκανε έντονη την εμφάνιση του.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο αποτέλεσε τον πρωτοπόρο στο ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων, ήδη από την περίοδο του 1980, παρατηρήθηκε η πώληση κρατικών επιχειρήσεων ύψους σχεδόν 30 δισεκατομμυρίων λιρών, επιφέροντας σημαντικό περιορισμό του δημοσίου τομέα.⁵ Τον ίδιο δρόμο ακολούθησαν και άλλες χώρες σταδιακά. Συγκεκριμένα, στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, όπως για παράδειγμα στην Ελλάδα, εντατικοποιήθηκε η

³ Ilektra Antonaki, "Privatisations and Golden Shares: Bridging the Gap between the State and the Market in the Area of Free Movement of Capital in the EU" (Dissertation Scholarly Publications 2019), σελ. 6

⁴ Erika Szyszczak, 'Golden Shares and Market Governance' [2002] 29(3) Legal Issues of Economic Integration, σελ. 257.

⁵ Scarchillo Gianluca, 'PRIVATIZATIONS, CONTROL DEVICES AND GOLDEN SHARE THE HARMONIZING INTERVENTION OF THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE' [2012] 3(2) COMPARATIVE LAW REVIEW 2, σελ.2. Sol trumbo Vila and Matthijs Peters, 'The Privatising Industry in Europe' (Transitional Institute Website, February 2016), σελ. 7, Διαθέσιμο στο: <https://www.tni.org/en/publication/the-privatising-industry-in-europe?translation=el> (τελευταία πρόσβαση την 01/12/2023).

διαδικασία ιδιωτικοποίησης των εταιρειών περί τα τέλη της δεκαετίας του 1990, εξαιτίας της ανάγκης που υπήρχε για αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης που μάστιζε την Ευρώπη και της ανάγκης για τήρηση των απαιτήσεων της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης^{6,7}

Η ιδιωτικοποίηση, παρατηρήθηκε εντονότερη στους οργανισμούς κοινής ωφελείας, ήτοι στους τομείς των τηλεπικοινωνιών, της ηλεκτρικής ενέργειας, του φυσικού αερίου, του νερού, σε τράπεζες κ.τ.λ.. Ουσιαστικά, με την αποκρατικοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων, επιτεύχθηκε η είσοδος του ιδιωτικού τομέα σε επιχειρήσεις οι οποίες παραδοσιακά ελέγχονταν από το κράτος και διευρύνθηκε ο ανταγωνισμός σε τομείς όπου κυριαρχούσε μέχρι πρότινος το μονοπώλιο.

Λόγω της σπουδαιότητας αυτών των επιχειρήσεων και της αξίας τους στην πολιτεία, τα Κράτη Μέλη δεν επιθυμούν την ολοκληρωτική αποξένωση τους από αυτές.⁸ Προκειμένου λοιπόν, να διατηρήσουν μέρος της ισχύς τους επί των κοινωφελών επιχειρήσεων που αποκρατικοποιήθηκαν, τα Κράτη Μέλη αποφάσισαν τη διατήρηση ειδικών δικαιωμάτων, ήτοι τη διατήρηση των χρυσών μετοχών.⁹

⁶ ONE: «Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE) είναι αποτέλεσμα μιας βαθμιαίας οικονομικής ολοκλήρωσης της ΕΕ. Αποτελεί επέκταση της ενιαίας αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με κοινές ρυθμίσεις για τα προϊόντα και με ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, κεφαλαίου, εργατικού δυναμικού και υπηρεσιών. Στη ζώνη του ευρώ που σήμερα περιλαμβάνει 20 κράτη μέλη της ΕΕ, καθιερώθηκε ένα κοινό νόμισμα: το ευρώ. Όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ —εξαιρουμένης της Δανίας— πρέπει να υιοθετήσουν το ευρώ αφού αποδείξουν ότι εκπληρώνουν τα κριτήρια σύγκλισης. Μια ενιαία νομισματική πολιτική καθορίζεται από το Ευρωσύστημα (το οποίο αποτελείται από την Εκτελεστική Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών της ζώνης του ευρώ) και συμπληρώνεται από δημοσιονομικούς κανόνες και διάφορα επίπεδα συντονισμού της οικονομικής πολιτικής. Στην ONE δεν υπάρχει κεντρική οικονομική κυβέρνηση. Αντ' αυτού, η αρμοδιότητα αυτή επιμερίζεται μεταξύ των κρατών μελών και διάφορων θεσμικών οργάνων της ΕΕ.», πηγή: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/79/die-geschichte-der-wirtschafts-und-waehrungsunion>

⁷ Manto Lampropoulou, 'Public-sector reform: Lessons from the privatisation experiment in Greece' [2021] 72(1) Utilities Policy, σελ.1

⁸ Alan Dashwood and others, European Union Law (6 edn, Hart Publishing 2011) σελ.667.

⁹ Ibid.

Ο όρος «χρυσή μετοχή», αλλιώς «golden share», εμφανίστηκε επίσης περί τη δεκαετία του 1980, όταν πρώτη η κυβέρνηση στη Βρετανία αποφάσισε τη διατήρηση των λεγόμενων χρυσών μετοχών σε εταιρείες που είχαν ήδη αποκρατικοποιηθεί.¹⁰ Στην πράξη, μέσω των χρυσών μετοχών το Δημόσιο αποκτούσε περισσότερα δικαιώματα και προνόμια, αναλογικά με το ύψος της συμμετοχής του στο μετοχικό κεφάλαιο στις εν λόγω εταιρίες.¹¹

Το Δικαστήριο επεσήμανε πολλάκις μέσω των αποφάσεων του, πως τα Κράτη Μέλη έχουν τη γενική υποχρέωση να μην λαμβάνουν μέτρα τα οποία πιθανώς να θέτουν εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων στην αγορά.¹² Τέτοιο εμπόδιο, συνιστούσε κατά το Δικαστήριο και η διατήρηση των χρυσών μετοχών από τα Κράτη Μέλη στις περιπτώσεις των ιδιωτικοποιημένων εταιριών και προς τούτο κάλεσε τα ΚΜ να απέχουν από τη διατήρηση τέτοιων ειδικών δικαιωμάτων.¹³

Όπως λοιπόν προκύπτει από όλα όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, φαίνεται ότι ο ζήτημα των χρυσών μετοχών σε συνάρτηση με τις ιδιωτικοποιήσεις των εταιριών απασχόλησε και εξακολουθεί να απασχολεί το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ειδικό προνόμιο διατήρησης των

¹⁰ Χ. Ταγαράς, Μ. Μενγκ-Παπαντώνη, *Η ΚΑΤ ΑΡΘΡΟ 26.2 ΣΛΕΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ*, (2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021), Σελ. 288.

¹¹ Χ. Ταγαράς, Μ. Μενγκ-Παπαντώνη, *Η ΚΑΤ ΑΡΘΡΟ 26.2 ΣΛΕΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ*, (2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021), Σελ. 288.

¹² Χ. Ταγαράς, Μ. Μενγκ-Παπαντώνη, *Η ΚΑΤ ΑΡΘΡΟ 26.2 ΣΛΕΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ*, (2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021).

¹³ Χ. Ταγαράς, Μ. Μενγκ-Παπαντώνη, *Η ΚΑΤ ΑΡΘΡΟ 26.2 ΣΛΕΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ*, (2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021).

χρυσών μετοχών, αποτελεί ένα ιδιαίτερος ενδιαφέρον φαινόμενο στο νομικό και όχι μόνο κόσμο που παρακολουθεί τη συνεχώς ανανεωμένη νομολογία του ΔΕΕ να εκδίδεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο:

Η ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΓΕΝΙΚΑ

1.1. Η έννοια της ιδιωτικοποίησης.

Κατά τη μελέτη των ιδιωτικοποιήσεων, διαπιστώνει κανείς πως υπό το πρίσμα του συνταγματικού δικαίου, υπάρχει κενό ως προς ένα γενικά αποδεκτό ορισμό της «ιδιωτικοποίησης».¹⁴ Εντούτοις, με μια ευρεία προσέγγιση, θα λέγαμε ότι η έννοια της ιδιωτικοποίησης συνίσταται στη μετάβαση από το δημόσιο στο ιδιωτικό δίκαιο. Πρόκειται δηλαδή για ένα φαινόμενο, δυνάμει του οποίου, αρμοδιότητες οι οποίες άνηκαν στο δημόσιο τομέα απομακρύνονται από το δημόσιο και μεταφέρονται πλέον στον ιδιωτικό τομέα. Έτσι, δραστηριότητες οι οποίες κατεξοχήν ασκούσαν από το κράτος, στο εξής «φεύγουν» από τον έλεγχο του κράτους και μεταφέρονται στον έλεγχο ιδιωτών.¹⁵ Συνεπώς, η ιδιωτικοποίηση μπορεί να συνίσταται από την απλή εισαγωγή ρυθμίσεων από την ιδιωτική οικονομία έως και ολόκληρη αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος μιας εταιρίας.¹⁶

Στη Σύσταση R (93)7 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης της 18ης Οκτωβρίου 1993, η έννοια που δίνεται για την «ιδιωτικοποίηση» προσδιορίζεται αρχικά ως η «μεταβίβαση μιας δημόσιας επιχείρησης από τη δημόσια στην ιδιωτική ιδιοκτησία ή έλεγχο» και ακολούθως ως «η μεταβίβαση σε ένα ιδιωτικό πρόσωπο μιας δραστηριότητας που μέχρι

¹⁴ Α. Καΐδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2006), σελ. 69-70.

¹⁵ Α. Καΐδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2006), σελ. 69-70.

¹⁶ Σοφία Μητσιοπούλου, 'Επανεξετάζοντας τις ιδιωτικοποιήσεις υποδομών: η ανάγκη θεσμικής τους περιχαράκωσης' ΔτΑ 69/2016, σελ.619-631, υποσ. 2 = sakkoulas-online παραπέμπει σε Γ. ΔΕΛΛΗ, *Κοινή ωφέλεια και αγορά*, ιδίως Τόμος Α, *Το τέλος των διαχωριστικών γραμμών: η «αγορακεντρική» δημόσια ρύθμιση των κοινωφελών δραστηριοτήτων* (Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2008), σελ. 195.

τότε ασκούνται από μία δημόσια επιχείρηση ή δημόσια αρχή, ανεξάρτητα από το εάν συνοδεύεται ή όχι περιουσιακή μεταβίβαση».¹⁷

1.2. Οι μορφές της ιδιωτικοποίησης

Οι ιδιωτικοποιήσεις διακρίνονται σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες. Η κατηγοριοποίηση αυτή πετυχαίνεται στη βάση δύο κριτηρίων, (α) το αντικειμενικό, ήτοι τι είναι αυτό το οποίο θα μεταβιβαστεί και (β) το υποκειμενικό, δηλαδή σε ποιον πρόκειται να μεταβιβαστεί.¹⁸ Η εν λόγω κατηγοριοποίηση, διακρίνεται περαιτέρω ως ακολούθως: εάν η διάκριση γίνεται με βάση το αντικείμενο, τότε κατηγοριοποιούνται σε περιουσιακές και λειτουργικές, ενώ εάν η διάκριση γίνεται με βάση το υποκείμενο, τότε η κατηγοριοποίηση γίνεται σε τυπικές και ουσιαστικές.¹⁹

Ενδεικτικά, παραθέτουμε το κατωτέρω σχεδιάγραμμα όπου απεικονίζονται οι μορφές των ιδιωτικοποιήσεων, ως αυτές διακρίνονται και έχουν εκτεθεί ανωτέρω.

¹⁷ Σύσταση R (93)7 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης της 18^{ης} Οκτωβρίου 1993 «για την ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων». Recommendation No. R (93)7 on privatisation of public undertakings and activities, Διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804d40e3> (τελευταία πρόσβαση την 15/10/2023).

¹⁸ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online. Ι. Κίτσος, *Συμπράξεις Δημοσίου Ιδιωτικού Τομέα και Συμβάσεις Παραχώρησης*, (Εκδόσεις Σάκκουλας 2014), σελ. 531 = sakkoulas-online.

¹⁹ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

Όσον αφορά τη διάκριση με βάση το αντικείμενο, οφείλουμε να αναφέρουμε πως ως αντικείμενο δεν λογίζονται μόνο τα περιουσιακά στοιχεία του δημοσίου, λόγω χάριν μετοχές, ακίνητα και επιχειρήσεις, αλλά ως αντικείμενο θεωρούνται επίσης και οι κρατικές λειτουργίες και καθήκοντα.²⁰

Στο σημείο αυτό, είναι απολύτως απαραίτητο να σημειώσουμε πως στο νομικό κόσμο γίνεται ο διαχωρισμός σε ιδιωτικοποίηση δημοσίων επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων και αντίστοιχα ιδιωτικοποίηση δημοσίων επιχειρήσεων και κρατικών καθηκόντων.²¹ Ειδικότερα, η πρώτη περίπτωση αφορά την *stricto sensu* ιδιωτικοποίηση και η δεύτερη την *lato sensu* ιδιωτικοποίηση.²²

Η αναφορά στις δημόσιες δραστηριότητες, σχετίζεται με τη μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων του κράτους, δηλαδή ιδιωτικά δικαιώματα του κράτους μεταβιβάζονται σε ιδιώτες. Ουσιαστικά, σε αυτή την περίπτωση το κράτος μεταβιβάζει απλά τα δικαιώματα του σε ιδιώτες, χωρίς αυτά να επηρεάζονται.²³ Αντίθετα όμως, όταν ο κράτος προβαίνει στη μεταβίβαση των κρατικών του καθηκόντων, τότε αυτή η ενέργεια του επιφέρει περαιτέρω συνέπειες στην

²⁰ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

²¹ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

²² Βλ. και Σύσταση R (93)7 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης της 18^{ης} Οκτωβρίου 1993 «για την ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων». Στο εν λόγω κείμενο η ιδιωτικοποίηση συνίσταται αρχικά στη «μεταβίβαση μιας δημόσιας επιχείρησης από τη δημόσια στην ιδιωτική ιδιοκτησία ή έλεγχο» και ακολούθως «η μεταβίβαση σε ένα ιδιωτικό πρόσωπο μιας δραστηριότητας που μέχρι τότε ασκούσαν από μία δημόσια επιχείρηση ή δημόσια αρχή, ανεξάρτητα από το εάν συνοδεύεται ή όχι περιουσιακή μεταβίβαση».

Recommendation No. R (93)7 on privatisation of public undertakings and activities, Διαθέσιμο στο: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804d40e3> (τελευταία πρόσβαση την 15/10/2023).

²³ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

έννομη τάξη. Στην πράξη, το κράτος δεν απομακρύνεται εντελώς από τα καθήκοντα του, τα οποία στην πραγματικότητα εξακολουθούν να αποτελούν κομμάτι της ευθύνης του, αλλά παραχωρεί την άσκηση τους σε ιδιώτες. Με αυτό τον τρόπο, οι ιδιώτες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην άσκηση των καθηκόντων του κράτους. Σε κάθε περίπτωση όμως, όταν τα καθήκοντα του κράτους μεταφέρονται σε ιδιώτες, τότε η εξουσία από δημόσια μετατρέπεται σε ιδιωτική καθώς εμπίπτει πλέον στην ιδιωτική σφαίρα δικαίου.²⁴

Περιουσιακή ιδιωτικοποίηση λοιπόν, σε συνέχεια των όσων έχουν εκτεθεί ανωτέρω, χαρακτηρίζεται η περίπτωση στην οποία τα περιουσιακά δικαιώματα του κράτους μεταφέρονται σε ιδιώτες.²⁵ Περιουσιακή ιδιωτικοποίηση ή αλλιώς αποκρατικοποίηση,²⁶ είναι η επιλογή του κράτους να εκποιήσει περιουσιακά του στοιχεία προκειμένου να επιτύχει συγκεκριμένους σκοπούς, όπως για παράδειγμα να προσελκύσει ιδιωτικά κεφάλαια, να καλύψει ταμειακές ανάγκες κ.ά.²⁷ Ουσιαστικά, το Δημόσιο αποχωρεί από το μετοχικό κεφάλαιο μιας δημόσιας επιχείρησης και μεταβιβάζει τις μετοχές του ή άλλα στοιχεία της περιουσίας του σε ιδιώτες. Η συνηθέστερη περίπτωση περιουσιακής ιδιωτικοποίησης που παρατηρείται, είναι η μεταβίβαση δημόσιων επιχειρήσεων σε ιδιώτες, ένεκα και της σημασίας που αυτές έχουν τόσο στο νομικό κόσμο όσο και στην οικονομική ζωή μιας χώρας.²⁸

²⁴ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

²⁵ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

²⁶ Οι έννοιες «περιουσιακή ιδιωτικοποίηση» και «αποκρατικοποίηση» θεωρούνται συνώνυμες και γι' αυτό μπορούν να χρησιμοποιούνται και οι δύο.

²⁷ Α. Ηλιάδου, *Δημόσιες Επιχειρήσεις*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2016), σελ. 151, Α. Ηλιάδου, *Η ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΑΓΟΡΩΝ ΔΙΚΤΥΟΥ*, (Νομική Βιβλιοθήκη 2010), σελ. 34, 35.

²⁸ Ορισμός για το τι είναι δημόσια επιχείρηση δίνεται και στην Σύσταση R (93)7 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης της 18^{ης} Οκτωβρίου 1993 «για την ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων», όπου συγκεκριμένα αναφέρει «"public undertaking" means any undertaking over which the public authorities may exercise directly or indirectly a dominant influence by virtue of their ownership of it, their financial participation therein, or the rules which govern it. A dominant influence on the part of the public authorities shall be presumed when these authorities, directly or indirectly, in relation to an undertaking: i. hold the major part of the undertaking's subscribed capital; or ii. control the majority of the votes attaching to shares

Η δημόσια επιχείρηση πολύ συχνά συνιστά και το «όχημα» για την άσκηση καθηκόντων που ανήκουν στο κράτος. Στην πράξη, πολλές φορές μια δημόσια επιχείρηση λειτουργεί ως «δημόσια υπηρεσία», η οποία παρέχει υπηρεσίες κοινής ωφελείας στο κοινό.²⁹ Εξυπηρετεί δηλαδή ορισμένο δημόσιο σκοπό. Όταν λοιπόν μια δημόσια επιχείρηση λειτουργεί προς εξυπηρέτηση κάποιου δημόσιου σκοπού, τότε όταν μεταβιβάζεται η επιχείρηση αυτή, η ιδιωτικοποίηση πέραν από περιουσιακή είναι και λειτουργική.³⁰

Στη **λειτουργική ιδιωτικοποίηση** δεν γίνεται περιουσιακή μεταβίβαση, αλλά σημασία έχουν μόνο τα κρατικά καθήκοντα και όχι τα περιουσιακά στοιχεία του κράτους.³¹ Γενικά, λειτουργική ιδιωτικοποίηση υπάρχει όταν λειτουργίες και καθήκοντα που άνηκαν στην κρατική σφαίρα αρμοδιοτήτων, ανατίθενται πλέον σε ιδιώτες.³² Με αυτό τον τρόπο, δραστηριότητες που μέχρι τότε ασκούσαν από το ίδιο το κράτος, αποτελούν πλέον αντικείμενο δραστηριότητας ιδιωτών προσώπων.³³ Κρίσιμο είναι, πως στη λειτουργική ιδιωτικοποίηση το κράτος εξακολουθεί να φέρει την ευθύνη για τη διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος και προς τούτο βαρύνεται με την αρμοδιότητα της εγγύησης, της ρύθμισης και της εποπτείας των πράξεων των ιδιωτών.³⁴

issued by the undertaking; or iii. can appoint more than half of the members of the undertaking's administrative, managerial or supervisory body;».

²⁹ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

³⁰ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

³¹ Α. Ηλιάδου, *Δημόσιες Επιχειρήσεις*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2016), σελ. 114.

³² Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

³³ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

³⁴ Μ. Αλεξοπούλου, *Δημόσια υπηρεσία & Ελευθερία επιχειρηματικής δραστηριότητας*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2021), σελ. 151.

Η **τυπική ιδιωτικοποίηση**, αλλιώς οργανωτική ιδιωτικοποίηση, είναι η περίπτωση κατά την οποία μια επιχείρηση υπό μορφή Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου, αλλάζει το «νομικό της ένδυμα» και μετατρέπεται πλέον σε Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου.³⁵ Σε αυτή την περίπτωση, δεν γίνεται αποκρατικοποίηση, καθώς το κράτος δεν υποκαθίσταται από ιδιώτες, αλλά ιδιωτικοποιείται η δράση και η οργάνωση του, «εγκαταλείποντας» έτσι τους κανόνες που αφορούν το Δημόσιο και υιοθετώντας τους κανόνες που ρυθμίζουν την ιδιωτική δραστηριότητα.³⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της μορφής ιδιωτικοποίησης, αποτελεί η περίπτωση της ΕΥΔΑΠ³⁷ στην Ελλάδα, η οποία ιδρύθηκε με το Νόμο 1068/1980 ως ανώνυμη εταιρεία, έχει ιδιωτικοποιημένη δραστηριότητα, παρόλα αυτά όμως ανήκει στο κράτος και συνεπώς συνδέεται άμεσα με αυτό.³⁸

Από την άλλη πλευρά, **ουσιαστική ιδιωτικοποίηση** ισούται με την πλήρη μεταβολή του υποκειμένου και την αποκρατικοποίηση μιας επιχείρησης, καθότι σε αυτή τη μορφή ιδιωτικοποίησης, το κράτος αντικαθίσταται από φορείς της κοινωνίας. Ειδικότερα, το κράτος μεταβιβάζει μέρος των κρατικών δραστηριοτήτων του ή περιουσιακά του στοιχεία σε ιδιώτες,

³⁵ Σ. Βλαχόπουλος, *Η Πολιτική των Αποκρατικοποιήσεων στην Περίοδο της Οικονομικής κρίσης*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020), σελ. 3.

³⁶ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

³⁷ ΕΥΔΑΠ = Εταιρεία Υδρεύσεως και Αποχετεύσεως Πρωτεύουσας: Πρόκειται για την μεγαλύτερη εταιρεία στον Ελληνικό χώρο που δραστηριοποιείται με την αγορά νερού. Ορισμένοι από τους σκοπούς που εξυπηρετεί η ΕΥΔΑΠ είναι η παροχή υπηρεσιών ύδρευσης και αποχέτευσης, η αφαλάτωση, επεξεργασία και μεταφορά υδάτων, η συντήρηση συστημάτων ύδρευσης και αποχέτευσης κ.ά. (πηγή: Βικιπαίδεια, Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια). Βλ. και <http://www.opengov.gr/aads/?c=18> και <https://www.eydap.gr/userfiles/Attachments/2021/%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B3%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7.pdf>.

³⁸ Σ. Βλαχόπουλος, *Η Πολιτική των Αποκρατικοποιήσεων στην Περίοδο της Οικονομικής κρίσης*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020), σελ. 3.

καθιστώντας έτσι τις κρατικές αρμοδιότητες που μεταβιβάστηκαν, κομμάτι τις ιδιωτικής δραστηριότητας.³⁹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο:

ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

2.1. Η πρακτική των Ιδιωτικοποιήσεων εντός της Ε.Ε.

Μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε παρατηρηθεί έντονα το φαινόμενο της κρατικοποίησης. Το φαινόμενο αυτό φάνηκε να είχε ως σκοπό τη «διάσωση» τόσο των εταιριών όσο και της ευρύτερης βιομηχανίας που αντιμετώπιζαν σημαντικά οικονομικά προβλήματα. Η πρακτική των κρατικοποιήσεων βέβαια, εκτός από οικονομικούς σκοπούς, φαίνεται να εξυπηρετούσε και άλλους πολιτικούς λόγους, πράγμα που επιβεβαιώνεται και από τις ενέργειες της Γαλλικής Κυβέρνησης περί τα έτη 1981 - 1982, όπου σε περίοδο ενός έτους προέβη σε κρατικοποίηση δεκατριών από σύνολο είκοσι εταιριών.⁴⁰

Η πρακτική της κρατικοποίησης που επικρατούσε μέχρι το 1980, προβλημάτισε την κοινή γνώμη στην Ευρώπη. Το γεγονός ότι το εκάστοτε κράτος συνδεόταν τόσο έντονα με την οικονομία μιας χώρας και όχι μόνο, θεωρήθηκε πως αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για την πρόοδο της οικονομίας και της αγοράς. Στα τέλη του 1980 το φαινόμενο της κρατικοποίησης ξεκίνησε να παρακμάζει, έπειτα από μία σειρά ιδιωτικοποιήσεων που ξεκίνησε σταδιακά και σιγά σιγά οδήγησε στην απομάκρυνση του κράτους από το εμπόριο.⁴¹

³⁹ Α. Καϊδατζής, *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων* (Εκδόσεις Σάκκουλας 2006), σελ. 15-25 = sakkoulas-online.

⁴⁰ Scarchillo Gianluca, 'PRIVATIZATIONS, CONTROL DEVICES AND GOLDEN SHARE THE HARMONIZING INTERVENTION OF THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE' [2012] 3(2) COMPARATIVE LAW REVIEW 2, σελ. 2.

⁴¹ Erika Szyszczak, 'Golden Shares and Market Governance' [2002] 29(3) Legal Issues of Economic Integration, σελ. 255.

Οι ιδιωτικοποιήσεις ξεκίνησαν να κάνουν έντονη την εμφάνιση τους και στις εταιρείες κοινής ωφελείας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας τους 1980. Η πραγματικότητα είναι, πως μέχρι τότε οι επιχειρήσεις κοινής ωφελείας ήταν κάτω από το «πέπλο» του κράτους, λειτουργούσαν δηλαδή υπό μορφή κρατικών επιχειρήσεων.⁴² Εκείνη την χρονική περίοδο όμως, κυριαρχούσε στους κόλπους της Ευρώπης η επιθυμία για την ολοκλήρωση του μορφώματος της Ε.Ε. Έτσι, περί το 1990 η Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης θέλοντας να αναπτύξει και να ενδυναμώσει τον τομέα της οικονομίας της, έθεσε ως ζήτημα την αύξηση του ανταγωνισμού στην αγορά και γενικότερα στην οικονομική ζωή. Ένας δόκιμος λοιπόν τρόπος για να ενδυναμωθεί η οικονομία και να πλησιάσει η ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση ήταν η απομάκρυνση της κρατικής περιουσίας από το δημόσιο και η μεταβίβαση της στον ιδιωτικό τομέα.⁴³ Φαίνεται δηλαδή, πως στην Ευρώπη είχαν αναγνωρίσει ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και το πόσο επωφελείς θα ήταν οι ιδιωτικοποιήσεις για την οικονομία αλλά και το πώς αυτές θα έπρεπε να διεξαχθούν με συγκεκριμένο τρόπο, ούτως ώστε να είναι πράγματι αποτελεσματικές.⁴⁴ Στη βάση αυτής της λογικής λοιπόν άνθισε η πρακτική των ιδιωτικοποιήσεων στην Ευρώπη.⁴⁵

Ως λόγος εντατικοποίησης των ιδιωτικοποιήσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτέλεσε όμως, πέραν της επιθυμίας που υπήρχε για την ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση και η υποχρέωση που επέβαλε ο θεσμός της Τρόικας.⁴⁶ Ο ρόλος της Τρόικας, συνίστατο βασικά στην εποπτεία

⁴² Scarchillo Gianluca, 'PRIVATIZATIONS, CONTROL DEVICES AND GOLDEN SHARE THE HARMONIZING INTERVENTION OF THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE' [2012] 3(2) COMPARATIVE LAW REVIEW 2, σελ. 4

⁴³ Erika Szyszczak, 'Golden Shares and Market Governance' [2002] 29(3) Legal Issues of Economic Integration, σελ. 257, 258.

⁴⁴ Kalotay Kalman. 'Privatization and FDI in Central and Eastern Europe' Transnational Corporations [2000]: n. pag. Print., σελ. 39, 40.

⁴⁵ Manto Lampropoulou, 'Public-sector reform: Lessons from the privatisation experiment in Greece' [2021] 72(1) Utilities Policy, σελ. 1.

⁴⁶ «Τρόικα»: πρόκειται για ένα θεσμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο οποίος απαρτίζεται από τα εξής τρία θεσμικά όργανα: (α) την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Κομισιόν), (β) την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και (γ) το Διεθνές

των χωρών με σοβαρά οικονομικά προβλήματα και στην παραχώρηση χρηματοδοτικών δανείων σε αυτές τις χώρες. Το ευρέως πλέον γνωστό «Μνημόνιο Συνεργασίας» αποτελούσε στην πραγματικότητα ένα είδος συμφωνίας μεταξύ του πληγέντος κράτους μέλους και της Τρόικας, με το οποίο συμφωνούσαν τα μέρη πως για να συνεχιστεί η οικονομική στήριξη της Τρόικας, θα έπρεπε αντίστοιχα το ΚΜ να τηρούσε ορισμένους όρους που επέβαλλε το ΜΣ, δηλαδή ένα πακέτο μέτρων και μεταρρυθμίσεων. Μόνο έτσι τα ΚΜ θα δικαιούνται την περαιτέρω λήψη χρημάτων. Σύμφωνα με την Τρόικα, τα μέτρα αυτά θα επέφεραν ευεργετικά αποτελέσματα στο εκάστοτε πληγέν κράτος. Τέτοια μέτρα ήταν για παράδειγμα οι ιδιωτικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων, οι μειώσεις συντάξεων, οι περικοπές στους μισθούς κ.α. Πληροφοριακά, αναφέρουμε πως πρώτη φορά λειτούργησε ο θεσμός της Τρόικας περί το 2010, όταν αιτήθηκε στήριξη η Ελλάδα, ένεκα του ότι βρισκόταν τότε σε δεινή χρηματοπιστωτική κατάσταση. Μέχρι και σήμερα έχουν υπογράψει ΜΣ η Ελλάδα το Μάιο του 2010, η Ιρλανδία το Δεκέμβριο του 2010, η Πορτογαλία το Μάιο του 2011 και η Κύπρος τον Απρίλιο του 2013.⁴⁷

2.2. Το σκεπτικό πίσω από τις ιδιωτικοποιήσεις

Όταν μια κρατική επιχείρηση ιδιωτικοποιείται, τότε τα κριτήρια με τα οποία λειτουργούσε αλλάζουν και γίνονται στο εξής ιδιωτικοοικονομικά. Οι ιδιωτικοποιημένες πλέον επιχειρήσεις παύουν να αποτελούν το μέσο για την επίτευξη κοινωνικών και πολιτικών στόχων ενός κράτους

Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Επί της ουσίας, η Τρόικα έχει ως αρμοδιότητα την εποπτεία χωρών που αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα και οι οποίες λαμβάνουν χρηματοδοτικά δάνεια από την ΕΕ και το ΔΝΤ με χαμηλότερο επιτόκιο από ότι τα δάνεια που προσφέρονται στις κεφαλαιαγορές, Πηγή:<http://www.troikawatch.net/el/%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%8A%CE%BA%CE%B1/>.

⁴⁷<http://www.troikawatch.net/el/%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%8A%CE%BA%CE%B1/>.

και επιδιώκουν στο εξής κυρίως την αύξηση της οικονομικής τους δύναμης και τη ευρύτερη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων τους.

Υπάρχουν φορές που για διάφορους λόγους, όπως για παράδειγμα η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας ορισμένου τομέα της αγοράς, αποφασίζεται η ιδιωτικοποίηση «υγείων» δημόσιων εταιριών, παρά του δηλαδή ότι πρόκειται για κερδοφόρες και επιτυχημένες εταιρίες. Αυτές προφανώς οι επιχειρήσεις, είναι πολύ πιο εύκολο να προσελκύσουν τους ιδιώτες επενδυτές, καθώς οι προοπτικές επιτυχίας μιας ήδη κερδοφόρας εταιρίας και οι πιθανότητες είσπραξης μεγάλων κερδών από αυτήν είναι σαφώς δεδομένη.

Στην πραγματικότητα όμως, τις περισσότερες φορές οι ιδιωτικοποιήσεις αφορούν εταιρείες που αδυνατούν να λειτουργήσουν ορθά, είναι δηλαδή «προβληματικές» ή ακόμα και «ζημιογόνες». Πρόκειται δηλαδή για εταιρίες που σημειώνουν αρνητικές οικονομικές επιδόσεις, παρουσιάζουν σωρευμένα ελλείμματα, γίνεται κακή διαχείριση του δημόσιου χρήματος σε αυτές κ.α.⁴⁸ Όσον αφορά μάλιστα τη κακή διαχείριση, αυτή αποτελεί απόρροια της ανθρώπινης νοοτροπίας σε παγκόσμιο επίπεδο, να εξυπηρετεί κάθε είδους συμφέροντα, κυρίως πολιτικά, προσλαμβάνοντας πολλές φορές στο δημόσιο τομέα άτομα χωρίς τις κατάλληλες γνώσεις και αναγκαίες ικανότητες.⁴⁹ Γι' αυτούς λοιπόν τους λόγους, η λύση της ιδιωτικοποίησης των κρατικών επιχειρήσεων φαίνεται να προκρίνεται, προκειμένου από τη μία οι επιχειρήσεις ξεπεράσουν τους οικονομικούς κραδασμούς και από την άλλη το κράτος να ανακουφιστεί από το οικονομικό βάρος συντήρησης μιας τέτοιας εταιρίας.⁵⁰

⁴⁸ Α. Τσιρωνάς, *Αποκρατικοποιήσεις*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2006), σελ. 11-14 = sakkoulas-online.

⁴⁹ Θ. Πανάγος, *Κρατική παρέμβαση και ρυθμιστική διοίκηση*, (Εκδόσεις Σάκκουλας 2017), σελ. 151-152 = sakkoulas-online.

⁵⁰ Α. Τσιρωνάς, *Αποκρατικοποιήσεις*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2006), σελ. 11-14 = sakkoulas-online.

Εφόσον η λύση της ιδιωτικοποίησης αποτελεί ένα από τα κυριότερα μέσα ενδυνάμωσης των «προβληματικών» εταιριών, τα κράτη επιθυμώντας την άμεση αποδέσμευση τους από αυτές, προβαίνουν σε λήψη αποφάσεων που υπό άλλες συνθήκες πιθανώς να μην ελάμβαναν, όπως για παράδειγμα, την πώληση μιας κρατικής επιχείρησης σε τίμημα χαμηλότερο απ' ότι η πραγματική αγοραία αξία της.⁵¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο:

Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΩΝ

3.1. Γενικά

Αδιαμφισβήτητα, η ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα και εντονότερα οικονομικά φαινόμενα στην ιστορία της οικονομίας, με ιδιαίτερες μάλιστα διαφοροποιήσεις στον τρόπο λειτουργίας τους μεταξύ των κρατών μελών. Ο μηχανισμός των ιδιωτικοποιήσεων των δημόσιων επιχειρήσεων είναι στην πραγματικότητα ένα πολυδιάστατο ζήτημα το οποίο άπτεται διαφόρων πτυχών, όπως για παράδειγμα πολιτικών, οικονομικών, ιδεολογικών, κοινωνικών ή και άλλων.⁵² Ένεκα της πολυσύνθετης μορφής του φαινομένου των ιδιωτικοποιήσεων, οι απόψεις που εκφράζονται δίστανται και οι προβληματισμοί που γεννιούνται είναι πολλοί.

⁵¹ Θ. Πανάγος, *Κρατική παρέμβαση και ρυθμιστική διοίκηση*, (Εκδόσεις Σάκκουλας 2017), σελ. 151-152 = sakkoulas-online.

⁵² Χαράλαμπος Τσιλιώτης, 'Το νομικοπολιτικό ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων των υποδομών στην Ελλάδα' [2014] 5(1) ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ, σελ. 1140.

3.2. Τα πλεονεκτήματα των ιδιωτικοποιήσεων

Οι υποστηρικτές των ιδιωτικοποιήσεων προβάλλουν ως κύριο πλεονέκτημα τη θετική επίδραση που έχει η «αποκρατικοποίηση»⁵³ μιας επιχείρησης και η ιδιωτικοποίηση της, στο σύνολο της παραγωγής ενός κράτους και τη θετική επιρροή στον ρυθμό ανάπτυξης και προόδου της οικονομικής ζωής μιας χώρας.⁵⁴ Σύμφωνα με αυτή την οπτική, το «πέραςμα» μιας κρατικής εταιρίας στον ιδιωτικό τομέα, συμβάλλει έντονα στο να ενδυναμωθεί και ενισχυθεί ο υγιής ανταγωνισμός στην αγορά, με σκοπό βέβαια τη βελτίωση των προϊόντων και υπηρεσιών αλλά ταυτόχρονα και τη μείωση των τιμών, να αναπτυχθεί και αναπτερωθεί η κεφαλαιαγορά, ενώ συμβάλλει επίσης στην μερική απομάκρυνση του κράτους από την οικονομία της χώρας.

Πέρα του ως άνω προβαδίσματος που προβάλλουν οι υποστηρικτές των ιδιωτικοποιήσεων, ισχυρίζονται περαιτέρω, πως η ιδιωτικοποίηση μιας επιχείρησης και συνεπώς η διαχείριση της από ιδιώτες, συμβάλλει στην καλύτερη εικόνα της επιχείρησης και ιδίως στον τομέα της παραγωγικότητας της.⁵⁵ Αυτή η άποψη, πιθανώς να εδράζεται στην πεποίθηση πως η δημόσια διαχείριση (public management) δεν είναι αρκετά αποτελεσματική,⁵⁶ σε αντίθεση με την ιδιωτική διαχείριση στην οποία κάθε ιδιώτης επιχειρηματίας εστιάζει πάντα

⁵³ Στην πραγματικότητα, όρος «αποκρατικοποίηση» δεν ταυτίζεται πλήρως με την έννοια της «ιδιωτικοποίησης», παρόλο που αρκετά συχνά χρησιμοποιούνται οι δύο έννοιες σαν συνώνυμες. Σχετικά με τη διάκριση ανάμεσα στις δύο έννοιες βλ. και βιβλίο Σ Βλαχόπουλος, *Ιδιωτικοποίηση: Το συνταγματικό πλαίσιο μιας πολιτικής απόφασης*, Αθήνα-Κομοτηνή 1999, σελ. 9 επ. (με περαιτέρω παραπομπές σε ελληνική και γερμανική βιβλιογραφία).

⁵⁴ Χαράλαμπος Τσιλιώτης, 'Το νομικοπολιτικό ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων των υποδομών στην Ελλάδα' [2014] 5(1) ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ, σελ. 1140, 1141.

⁵⁵ Χαράλαμπος Τσιλιώτης, 'Το νομικοπολιτικό ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων των υποδομών στην Ελλάδα' [2014] 5(1) ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ, σελ. 1141, 1142.

⁵⁶ Θ. Πανάγος, *Κρατική παρέμβαση και ρυθμιστική διοίκηση*, (εκδόσεις Σάκκουλας, 2017), σελ. 152, αρ. 296 = sakkoulas-online (τελευταία πρόσβαση την 03/11/2023).

στην αύξηση των κερδών και των εισοδημάτων της επιχείρησης του, χωρίς να επαναπαύεται και να καθησυχάζεται. Πέραν τούτου βέβαια, ένα ακόμα όφελος που προσφέρουν οι ιδιωτικοποιήσεις και συνδέεται άμεσα με όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω, συνιστά το γεγονός πως ο μέσος ιδιώτης επιχειρηματίας κατά την άσκηση της επιχειρηματικής του δραστηριότητας, επιδιώκει πρωτίστως την αύξηση της παραγωγικότητας της εταιρίας του και την επίλυση των προβλημάτων της, χωρίς να λάμβανε υπόψη άλλα κριτήρια, όπως για παράδειγμα την εξυπηρέτηση πολιτικών συμφερόντων, κοινωνικών, ρατσιστικών ή οτιδήποτε άλλων. Σε έρευνα μάλιστα που διεξήχθη από τον Bortolotti και Valentina Milella και το Πανεπιστήμιο του Τορίνου, επιβεβαιώθηκαν όλα τα ανωτέρω, καθώς όπως παρατηρήθηκε ποσοστό γύρω στο 70% κατέγραψε υψηλότερη κερδοφορία και αντίστοιχα ποσοστό άνω του 80% σημείωσε αυξημένη αποτελεσματικότητα των εταιριών, από το χρόνο ιδιωτικοποίησης τους και εντεύθεν.⁵⁷

«Το κράτος εξοικονομεί χρήματα». Το εν λόγω επιχείρημα υποστηρίζεται έντονα από τους οπαδούς των ιδιωτικοποιήσεων, που θεωρούν ως ένα εκ των σημαντικότερων προτερημάτων των ιδιωτικοποιήσεων, τη μείωση των δημόσιων δαπανών.⁵⁸ Επί της ουσίας, το κράτος μεταβιβάζει τις οικονομικές υποχρεώσεις του που σχετίζονται με την εταιρία σε ιδιώτη, με αποτέλεσμα τα έξοδα που αφορούν την εν λόγω ιδιωτικοποιημένη πλέον επιχείρηση, να βαραινούν στο εξής τον ιδιώτη. Έτσι, τα έξοδα του κράτους και οι δημόσιες δαπάνες του περιορίζονται σε σημαντικό και αισθητό βαθμό.

⁵⁷ PwC, 'Εισαγωγή στις ιδιωτικοποιήσεις' (PWC Website, May 2013), σελ. 12, Διαθέσιμο στο: <https://www.pwc.com.cy/en/publications/assets/privatisations-beginners-guide-gr.pdf> (τελευταία πρόσβαση την 05/11/2023).

⁵⁸ Χαράλαμπος Τσιλιώτης, 'Το νομικοπολιτικό ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων των υποδομών στην Ελλάδα' [2014] 5(1) ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ, σελ. 1140 - 1142.

Στη λίστα με τα πλεονεκτήματα των ιδιωτικοποιήσεων, προστίθεται και το ακόλουθο σημείο. Είναι κοινώς αποδεκτό, πως κάθε κράτος στη σύγχρονη εποχή είναι επιφορτισμένο με σωρεία ευθυνών, αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεων. Οι υπέρμαχοι λοιπόν των ιδιωτικοποιήσεων, υποστηρίζουν πως η απομάκρυνση ορισμένων δραστηριοτήτων από το κράτος, επιφέρει μείωση του όγκου των υποχρεώσεων του και κατ' επέκταση παρέχεται με αυτό τον τρόπο η δυνατότητα στις κρατικές αρχές να ασκούν τις δραστηριότητες που συνεχίζουν να κατέχουν αποτελεσματικότερα.⁵⁹

Από τα πρώτα χρόνια δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε τεθεί επί τάπητος το ζήτημα της ανάπτυξης του υγιούς ανταγωνισμού στα πλαίσια της ενιαίας αγοράς. Στη βάση αυτής της λογικής στηρίζεται και το κάτωθι επιχειρήμα υπέρ της ανάγκης ιδιωτικοποίησης κρατικών επιχειρήσεων. Αποτελεί κοινό τόπο, πως οι ιδιωτικές επιχειρήσεις λειτουργούν με περισσότερη πειθαρχία, οργάνωση και κανόνες, παρά οι κρατικές επιχειρήσεις. Αυτό αποτελεί απόρροια της ενσυναίσθησης που υπάρχει σε μια ιδιωτική εταιρία σε σχέση με την ανάγκη δημιουργίας και διατήρησης μιας αξιόλογης εικόνας στην αγορά και της παράλληλης ανάγκης τους να παραμείνουν στο οικονομικό προσκήνιο. Αυτή η επιχειρηματική συμπεριφορά, προφανώς συμβάλει στην ενίσχυση του υγιούς ανταγωνισμού μεταξύ εταιριών που απευθύνονται στο ίδιο καταναλωτικό κοινό και θέτει κίνητρα για αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων και είσοδο μεγαλύτερου αριθμού εταιριών στην εκάστοτε αγορά.⁶⁰ Η συνεχής προσπάθεια των ιδιωτικών επιχειρήσεων, στηρίζεται όμως και στον φόβο μιας πιθανής πτώχευσης, πράγμα για το οποίο

⁵⁹ Χαράλαμπος Τσιλιώτης, 'Το νομικοπολιτικό ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων των υποδομών στην Ελλάδα' [2014] 5(1) ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ, σελ. 1140 - 1142. Βλ. και άρθρο στην ηλεκτρονική εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ» του Ν. Καραμούζη, 'Οι ιδιωτικοποιήσεις στην Ελλάδα: ιστορικές καταβολές και προσκλήσεις,' Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2012/02/22/opinions/oi-idiwtikopoiiseis-stin-ellada-istorikes-kataboles-kai-proskliseis/> (ημερ. δημοσίευσης 22.2.2012).

⁶⁰ Βλ. άρθρο στο ηλεκτρονικό περιοδικό «24h» του Πασχάλη Θεοφάνους, 'Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της ιδιωτικοποίησης' Διαθέσιμο στο: <https://24h.com.cy/pleonektimata-kai-meionektimata-tis-idiotikopoihsis-2/> (ημερ. δημοσίευσης 04/03/2014)

οι κρατικές επιχειρήσεις δεν ανησυχούν, καθότι γνωρίζουν πως στη δύσκολη στιγμή το κράτος θα επέμβει για τη διάσωση τους.⁶¹

3.3. Τα μειονεκτήματα των ιδιωτικοποιήσεων

Βεβαίως, όταν πρόκειται για ένα τόσο πολυσύνθετο και πολυεπίπεδο μηχανισμό, όπως αυτό των ιδιωτικοποιήσεων, είναι αναμενόμενο ο λόγος να συναντά τον αντίλογο. Θα ήταν αδύνατο τα πλεονεκτήματα που προβάλλουν κάποιοι, να παραμείνουν αναντίλεκτα και να θεωρηθούν άμεσα αποδεκτά από το σύνολο της κοινής γνώμης. Και έτσι, καταλήγουμε να συναντάμε από την άλλη πλευρά τους επικριτές των ιδιωτικοποιήσεων και τα προβληθέντα από αυτούς μειονεκτήματα.

Βασικό μειονέκτημα που προβάλλεται από τους αρνητές των ιδιωτικοποιήσεων, αποτελεί ο φόβος της υπερίσχυσης του αισθήματος της φιλοδοξίας στους ιδιώτες επιχειρηματίες που αναλαμβάνουν δημόσιες υπηρεσίες, όταν πρόκειται για επιχειρήσεις παραγωγής αγαθών ή και υπηρεσιών, που ένεκα της ζωτικής σημασίας που έχουν για τον ευρύτερο πληθυσμό, το κέρδος θα πρέπει να έχει ελάχιστη έως και καθόλου σημασία.⁶² Το εν λόγω επιχείρημα, στηρίζεται ουσιαστικά στην άποψη πως ορισμένοι τομείς υπηρεσιών και παραγωγής προϊόντων, οφείλουν να λειτουργούν και να εξυπηρετούν τους πολίτες στο μέγιστο δυνατό, ανεξάρτητα με την οικονομική δυνατότητα του πολίτη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστούν τα ιατρικά κέντρα και οι υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, για τα οποία ο υπάρχει ο φόβος ότι τυχόν

⁶¹ Pwc Κύπρου, 'Εισαγωγή στις ιδιωτικοποιήσεις' (PWC Website, May 2013), Διαθέσιμο στο: <https://www.pwc.com.cy/en/publications/assets/privatisations-beginners-guide-gr.pdf> (τελευταία πρόσβαση την 05/11/2023).

⁶² Α. Ηλιάδου, *Η ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΑΓΟΡΩΝ ΔΙΚΤΥΟΥ*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2010)

αποκρατικοποίηση τους θα οδηγήσει σε πιθανή αισχροκέρδεια και η φροντίδα των ασθενών θα αποκτήσει πλέον δευτερεύουσα σημασία.⁶³

Ένα επιπλέον μειονέκτημα που επικαλούνται οι επικριτές της ιδιωτικοποίησης, είναι η «δύναμη» που αποκτούν οι ιδιώτες να αυξομειώνουν την τιμή πώλησης των αγαθών ή και υπηρεσιών που παράγουν σύμφωνα με τη βούληση τους, οδηγώντας έτσι στην αισχροκέρδεια σε βάρος των καταναλωτών.⁶⁴ Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται πως εφόσον το κράτος δεν διαχειρίζεται μια ιδιωτικοποιημένη πλέον επιχείρηση, ο ιδιώτης που αναλαμβάνει, δεν εμποδίζεται κατ' αρχάς από το να αυξήσει - τις περισσότερες φορές- την τιμή στα προϊόντα ή και υπηρεσίες που παράγει η επιχείρηση του και πιθανόν να αποτελούν βασικό κομμάτι της επιβίωσης των πολιτών.

Προβληματισμός εκφράζεται επιπλέον και ως προς την εποπτεία που πρέπει να υφίστανται οι ιδιωτικοποιημένοι οργανισμοί.⁶⁵ Ως έχει υποστηριχθεί, οι ιδιωτικοποιήσεις δύναται μεν να προάγουν τον ανταγωνισμό, είναι όμως εξίσου πιθανόν να ενισχύσουν τη θέση συγκεκριμένων επιχειρήσεων εντός του πλαισίου της αγοράς. Στην πράξη αυτό, μεταφράζεται ως η κατάκτηση δεσπόζουσας θέσης μιας εταιρίας στην αγορά, με αποτέλεσμα το σταδιακό αποκλεισμό άλλων επιχειρήσεων. Ο φόβος για πιθανό αποκλεισμό μιας επιχείρησης, ως είναι λογικό, επιφέρει την ανάγκη προστασίας του συνόλου των επιχειρηματιών και των καταναλωτών, καθιστώντας έτσι

⁶³ Βλ. άρθρο στο ηλεκτρονικό περιοδικό «24h» του Πασχάλη Θεοφάνους, 'Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της ιδιωτικοποίησης' Διαθέσιμο στο: <https://24h.com.cy/pleonektimata-kai-meionektimata-tis-idiotikopoihsis-2/> (ημερ. δημοσίευσης 04/03/2014).

⁶⁴ Βλ. άρθρο στο ηλεκτρονικό περιοδικό «24h» του Πασχάλη Θεοφάνους, 'Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της ιδιωτικοποίησης' Διαθέσιμο στο: <https://24h.com.cy/pleonektimata-kai-meionektimata-tis-idiotikopoihsis-2/> (ημερ. δημοσίευσης 04/03/2014).

⁶⁵ PwC Κύπρου, 'Εισαγωγή στις ιδιωτικοποιήσεις' (PWC Website, May 2013), σελ. 13, Διαθέσιμο στο: <https://www.pwc.com.cy/en/publications/assets/privatisations-beginners-guide-gr.pdf> (τελευταία πρόσβαση την 05/11/2023).

επιτακτική την ανάγκη για αυστηρή εποπτεία και θέσπιση ενός πλαισίου με κανόνες που θα ρυθμίζουν και θα θέτουν φραγμό σε αθέμιτες πρακτικές.⁶⁶

Στα ως άνω ήδη εκτεθέντα μειονεκτήματα, προστίθεται και η άποψη πως η ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων συνδέεται άμεσα με την αύξηση ανεργίας. Με την πρακτική της ιδιωτικοποίησης, επιδιώκεται μεταξύ άλλων η ελαχιστοποίηση των οικονομικών υποχρεώσεων μιας εταιρίας στο μέγιστο δυνατό βαθμό, με απώτερο σκοπό τη μείωση των εξόδων και την αντίστοιχη αύξηση των εσόδων. Τούτο εξυπακούεται πολλές φορές την ακύρωση ορισμένων υφιστάμενων εργασιακών θέσεων της εταιρίας και συνακόλουθα απολύσεις εργαζομένων.⁶⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο:

ΧΡΥΣΕΣ ΜΕΤΟΧΕΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

4.1. Οι χρυσές μετοχές και τα ειδικά δικαιώματα

Η λεγόμενη «χρυσή μετοχή» ή «golden share» αποτέλεσε αντικείμενο της νομολογίας του Δικαστηρίου σε σωρεία υποθέσεων. Ως έχει πολλάκις αναφερθεί από το Δικαστήριο, η έννοια της χρυσής μετοχής αποτυπώνεται ως η μετοχή που κατ' εξαίρεση παρέχει αυξημένα δικαιώματα, λόγου χάρη το δικαίωμα αρνησικυρίας (veto), παρά το γεγονός πως υπό κανονικές συνθήκες δεν θα παρείχε τα εν λόγω δικαιώματα, λόγω της δυσαναλογίας που υπάρχει μεταξύ

⁶⁶ Pwc Κύπρου, 'Εισαγωγή στις ιδιωτικοποιήσεις' (PWC Website, May 2013), σελ. 13, Διαθέσιμο στο: <https://www.pwc.com.cy/en/publications/assets/privatisations-beginners-guide-gr.pdf> (τελευταία πρόσβαση την 05/11/2023).

⁶⁷ Χαράλαμπος Τσιλιώτης, 'Το νομικοπολιτικό ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων των υποδομών στην Ελλάδα' [2014] 5(1) ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ, σελ. 1141.

του κεφαλαίου και των μετοχών αυτών.⁶⁸ Επί της ουσίας, η «χρυσή μετοχή» αποτελεί μια μορφή προνομίου που δίνεται στον κάτοχο της, εν προκειμένω στο κράτος, μέσω της οποίας το κράτος αποκτά αυξημένα δικαιώματα όσον αφορά τη λήψη αποφάσεων σε εταιρείες που ιδιωτικοποιήθηκαν. Ο όρος «χρυσή μετοχή», ή αλλιώς «ειδική προνομιά μετοχή», εμφανίστηκε για πρώτη φορά κατά τη δεκαετία του 1980 στο Ηνωμένο Βασίλειο. Τότε, η Βρετανική Κυβέρνηση σε μία προσπάθεια να παραμείνει κοντά στις εταιρείες που είχαν ήδη ιδιωτικοποιηθεί, διατήρησε επ' ονόματι της τις επονομαζόμενες χρυσές μετοχές.⁶⁹ Έκτοτε και άλλα πολλά ΚΜ ασπάστηκαν την ιδέα της διατήρησης των χρυσών μετοχών και υιοθέτησαν το μηχανισμό αυτό. Η πρακτική της διατήρησης των ειδικών δικαιωμάτων, φάνηκε μάλιστα να ακολουθείται στην πλειονότητα των ιδιωτικοποιήσεων που συνέβαιναν σε ολόκληρη την Ευρώπη εκείνη την εποχή.⁷⁰

Οι χρυσές μετοχές ισούνται και γι' αυτό συχνά αποκαλούνται και ως ειδικά δικαιώματα. Στην πράξη, οι χρυσές μετοχές αποτελούν για τις κυβερνήσεις των κρατών το ιδανικό μέσο για την άσκηση επιρροής στη λήψη επιχειρησιακών αποφάσεων και στον ευρύτερο έλεγχο των δημόσιων επιχειρήσεων που πέρασαν στα χέρια ιδιωτών και ιδιωτικοποιήθηκαν.⁷¹ Το γεγονός αυτό όμως, είναι προφανές πως επιφέρει και άλλες συνέπειες, κυρίως κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων της εταιρίας. Το κράτος, εφόσον διατηρεί αυξημένα δικαιώματα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα αρνησικυρίας, σημαίνει πως

⁶⁸A. Πλιάκος, *ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ Θεσμικό & Ουσιαστικό Δίκαιο*, (2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018), σελ. 577.

⁶⁹ Χ. Ταγαράς, Μ. Μενγκ-Παπαντώνη, *Η ΚΑΤ ΑΡΘΡΟ 26.2 ΣΛΕΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ*, (2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021) σελ. 288.

⁷⁰ Χ. Ταγαράς, Μ. Μενγκ-Παπαντώνη, *Η ΚΑΤ ΑΡΘΡΟ 26.2 ΣΛΕΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ*, (2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021) σελ. 288. Erika Szyszczak, 'Golden Shares and Market Governance' [2002] 29(3) *Legal Issues of Economic Integration*, σελ. 256.

⁷¹ Βλ. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Special rights in privatised companies in the enlarged Union—a decade full of developments, 22.7.2005, Διαθέσιμο στο: http://old.europe.bg/upload/docs/privcompanies_en.pdf

ταυτόχρονα βρίσκεται σε θέση ισχύος έναντι των άλλων μετόχων και δύναται ανά πάσα στιγμή να εμποδίζει τη λήψη ορισμένης απόφασης με την οποία διαφωνεί. Φαίνεται λοιπόν πως ασκεί επιρροή τόσο στο εσωτερικό της ιδιωτικοποιημένης εταιρίας, όσο και στον ευρύτερο επιχειρηματικό κόσμο.

Εκτός από το δικαίωμα αρνησικυρίας, το οποίο θεωρείται το πλέον σημαντικό δικαίωμα, το εκάστοτε ΚΜ διατηρεί μέσω των χρυσών μετοχών, ή αλλιώς προνομιούχων μετοχών και άλλα δικαιώματα, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα να διορίζει συμβούλους, το δικαίωμα να καθορίζει το μέγιστο αριθμό των αλλοδαπών προσώπων που μπορούν να έχουν δικαίωμα συμμετοχής στην εκάστοτε εταιρία, το δικαίωμα περιορισμού του δικαιώματος ψήφου, το δικαίωμα να περιορίζει την απόκτηση μετοχών, το δικαίωμα να παρακωλύει την μεταβολή του καθεστώτος ιδιοκτησίας της εταιρίας και άλλα διάφορα.⁷²

♦

Για τα ΚΜ, η διατήρηση από μέρους τους ειδικών δικαιωμάτων κρίνεται απολύτως επιβεβλημένη και δικαιολογημένη. Σε καμία περίπτωση οι εθνικές κυβερνήσεις επιθυμούν να χάσουν τον έλεγχο των δημόσιων επιχειρήσεων που ιδιωτικοποιήθηκαν και ούτε να αποξενωθούν από αυτές, γνωρίζοντας την οικονομική σπουδαιότητα τους στην εθνική οικονομία. Κατέχοντας αυξημένα δικαιώματα, τα ΚΜ θεωρούν πως έτσι διασφαλίζεται η συνέχεια της ιδιωτικοποιημένης επιχείρησης, αποφεύγεται παράλληλα ο κίνδυνος εξαγοράς της και προλαμβάνεται η διενέργεια πράξεων εκ μέρους του διοικητικού συμβουλίου της ιδιωτικοποιημένης εταιρίας που θα πιθανόν να αντίκεινται ή ακόμα και να βλάπτουν τα συμφέροντα ενός κράτους.⁷³

⁷² Christine O'Grady Putek, *Limited But Not Lost: A Comment on the ECJ's Golden Share Decisions*, 72 FORDHAM L. REV. 2219 (2004), page 2223, Διαθέσιμο στο: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3989&context=flr>

⁷³ Βλ. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Special rights in privatised companies in the enlarged Union—a decade full of developments, 22.7.2005, Διαθέσιμο στο: http://old.europe.bg/upload/docs/privcompanies_en.pdf

4.2. Η Ανακοίνωση της Επιτροπής για τις ενδοκοινοτικές επενδύσεις

Η Επιτροπή, ήδη από τις απαρχές της εμφάνισης του φαινομένου των ιδιωτικοποιήσεων, εξέφρασε τις ανησυχίες της για την πρακτική της διατήρησης των χρυσών μετοχών που ξεκίνησε να ακολουθείτε σχεδόν σε όλη την Ευρώπη. Έτσι την 19^η Ιουλίου του 1997, η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση και γνωστοποίησε τη θέση της σε σχέση με ορισμένα ζητήματα που άπτονται των επενδύσεων που λαμβάνουν χώρα στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Επιτροπή με την Ανακοίνωση⁷⁴ που εξέδωσε την 19^η Ιουλίου του 1997, εξέφρασε την θέση της σε σχέση με την ερμηνεία συγκεκριμένων διατάξεων της Συνθήκης που επηρεάζουν την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή θέλησε με την Ανακοίνωση της να κατευθύνει τα ΚΜ ως προς την μέθοδο που πρέπει να ακολουθούν για να ερμηνεύουν και κατ' επέκταση να εφαρμόζουν τους κανόνες δικαίου της Ε.Ε. Η ανάγκη για την έκδοση της εν λόγω Ανακοίνωσης, φάνηκε να ήταν «αναγκαίο κακό» τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, καθότι ορισμένες εθνικές ρυθμίσεις και μέτρα που ελάμβαναν τα Κράτη Μέλη, πολλές φορές λειτουργούσαν ως τροχοπέδη για τις επενδύσεις που επρόκειτο να συμβούν σε διασυνοριακό επίπεδο.⁷⁵

Βασικό αντικείμενο λοιπόν της Ανακοίνωσης του 1997, αποτέλεσε η ερμηνεία δύο πολύ σημαντικών άρθρων, ήτοι των άρθρων 49 και 63 της ΣΛΕΕ, σε συνάρτηση με τα ειδικά δικαιώματα που διατηρούσαν τα Κράτη Μέλη δυνάμει των χρυσών μετοχών.

⁷⁴ Ανακοίνωση 97/C 220/06 της Επιτροπής σχετικά με ορισμένες νομικές πλευρές που αφορούν τις ενδοκοινοτικές επενδύσεις [1997], OJ C 220 (EE 1997, C220, στο εξής η «Ανακοίνωση»). Αναφορά στην εν λόγω Ανακοίνωση γίνεται και στην Απόφαση του Δικαστηρίου της 13^{ης} Μαΐου του 2003 στην παράγραφο 30 που εξεδόθη στην Υπόθεση C-463/00.

⁷⁵ Ivan Kuznetsov, 'The Legality of Golden Shares under EC Law' (2005) 1 HENSEN LAW REVIEW, p. 24

Η διάταξη 49 αφορά το δικαίωμα της εγκατάστασης και προβλέπει τα ακόλουθα:

«Στο πλαίσιο των κατωτέρω διατάξεων, οι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως των υπηκόων ενός κράτους μέλους στην επικράτεια ενός άλλου κράτους μέλους απαγορεύονται. Η απαγόρευση αυτή εκτείνεται επίσης στους περιορισμούς για την ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιρειών από τους υπηκόους ενός κράτους μέλους που είναι εγκατεστημένοι στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους.

Η ελευθερία εγκαταστάσεως περιλαμβάνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων, καθώς και τη σύσταση και τη διαχείριση επιχειρήσεων, και ιδίως εταιρειών κατά την έννοια του άρθρου 54, δεύτερη παράγραφος, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως για τους δικούς της υπηκόους, με την επιφύλαξη των διατάξεων του κεφαλαίου της παρούσας Συνθήκης που αναφέρονται στην κυκλοφορία κεφαλαίων.»⁷⁶

Αντίστοιχα, το άρθρο 63 Συνθήκη περί Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο απαγορεύει τον περιορισμό στην κίνηση των κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών αναφέρει τα εξής:

- «1. Στα πλαίσια των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου, απαγορεύεται οποιοσδήποτε περιορισμός των κινήσεων κεφαλαίων μεταξύ κρατών μελών και μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών.*
- 2. Στα πλαίσια των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου, απαγορεύονται όλοι οι περιορισμοί στις πληρωμές μεταξύ κρατών μελών και μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών.»*

⁷⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT>

Τα δύο δικαιώματα της ελευθερίας της εγκατάστασης και της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων που κατοχυρώνονται στα δύο προαναφερθέντα άρθρα, συνδέονται άρρηκτα με την πρακτική της διατήρησης των χρυσών μετοχών. Οι χρυσές μετοχές, ως έχει πολλάκις λεχθεί, αντιστοιχεί στη διατήρηση από πλευράς του κράτους αυξημένων ειδικών δικαιωμάτων σε συγκεκριμένες ιδιωτικοποιημένες εταιρίες. Η πρακτική αυτή όμως, παρατηρήθηκε πως σε πολλές περιπτώσεις λειτουργούσε ως εμπόδιο για τα δύο ως άνω θεμελιώδη δικαιώματα.⁷⁷ Υπάρχουν φορές, που τα ΚΜ ένεκα της διατήρησης των χρυσών μετοχών προβαίνουν σε πράξεις οι οποίες αντιστοιχούν σε παράνομους και αδικαιολόγητους περιορισμούς των δικαιώματος της ελευθερίας της εγκατάστασης και της ελευθερίας στη κυκλοφορία των κεφαλαίων.⁷⁸

Η Ανακοίνωση αναφέρει περαιτέρω ότι, σε περιπτώσεις όπου το ΚΜ διατηρεί πράγματι ειδικά δικαιώματα, εάν ο τρόπος που τα ασκεί ισούται με περιορισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων που προστατεύονται από τη Συνθήκη, τότε είναι εκ των ων ουκ άνευ ανάγκη να εφαρμοστεί πιστά η αρχή της αναλογικότητας.⁷⁹ Το Δικαστήριο, φάνηκε να συμερίζεται τον προβληματισμό της Επιτροπής αναφορικά με τη χρήση των χρυσών μετοχών, αφού σε υποθέσεις που τίθενται ενώπιον του μετά την έκδοση της Ανακοίνωσης και στις οποίες διαφαίνεται ο κίνδυνος περιορισμού θεμελιωδών ελευθεριών, εφαρμόζει αυστηρά την αρχή της αναλογικότητας.⁸⁰

⁷⁷ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) German Law Journal, σελ. 1100.

⁷⁸ Alan Dashwood and others, *European Union Law* (6 edn, Hart 2011), σελ. 665.

⁷⁹ Ivan Kuznetsov, 'The Legality of Golden Shares under EC Law' (2005) 1 HENSE LAW REVIEW.

⁸⁰ Christine O'Grady Putek, *Limited But Not Lost: A Comment on the ECJ's Golden Share Decisions*, 72 FORDHAM L. REV. 2219 (2004), page 2243, Διαθέσιμο στο: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3989&context=flr> (τελευταία πρόσβαση την 12/11/2023).

Η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 1997 που εξεδόθη έπειτα από εξέταση υποθέσεων χρυσών μετοχών, αδιαμφισβήτητα αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα νομικά κείμενα, αφού με αρκετή σαφήνεια ρύθμισε ορισμένα ζητήματα που σχετίζονταν με τις επενδύσεις στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην πραγματικότητα, θα μπορούσαμε να πούμε πως η Ανακοίνωση του 1997 χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο για να διερευνηθεί κατά πόσο οι νομοθετικές ρυθμίσεις των κρατών μελών συμβαδίζουν με τις θεμελιώδεις ελευθερίες ή όχι. Δια το σκοπό τούτο, η Επιτροπή θέλησε να κατατάξει τις εθνικές νομοθετικές διατάξεις σε ομάδες, προκειμένου να εξάγει ευκολότερα τα συμπεράσματα της. Η κατηγοριοποίηση έγινε ουσιαστικά σε δύο ομάδες:

(α) στις διατάξεις που εισαγάγουν διακρίσεις και συγκεκριμένα λειτουργούν μόνο σε επενδυτές που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών

και

(β) στις διατάξεις που λειτουργούν για όλους τους επενδυτές χωρίς να δίνεται σημασία στην υπηκοότητα του επενδυτή.⁸¹

Οι εθνικές διατάξεις που εμπίπτουν στην πρώτη κατηγορία, ήτοι τα μέτρα που λαμβάνουν τα ΚΜ και εισαγάγουν διακρίσεις, κρίθηκαν προφανώς ως ασυμβίβαστα με τα όσα προνοεί η Συνθήκη. Τέτοιου είδους μέτρα που λαμβάνονται από τα ΚΜ, θίγουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες που κατοχυρώνονται και συνεπώς δεν είναι θεμιτό να εφαρμόζονται.⁸²

⁸¹ Nadia Gaydarska & Stephan Rammeloo, 'The legality of the "golden share" under EC Law', Maastricht Working Papers Faculty of Law 2009-9, Maastricht University, σελ. 8, Διαθέσιμο στο: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=903006029020067064119006125078102029024042049020026087093009120026067015125091112112098012030034041017014083089101126124113029040081009023072025125016098103090124067064018114119091123068090024123127096108126087025104005064076099098086000092111084120&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 12/11/2023).

⁸² Nadia Gaydarska & Stephan Rammeloo, 'The legality of the "golden share" under EC Law', Maastricht Working Papers Faculty of Law 2009-9, Maastricht University, σελ. 8, Διαθέσιμο στο: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=903006029020067064119006125078102029024042049020026087093009120026067015125091112112098012030034041017014083089101126124113029040081009023072025125016098103090124067064018114119091123068090024123127096108126087025104005064076099098086000092111084120&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 12/11/2023).

Στη δεύτερη ομάδα συναντάμε την κατηγορία διατάξεων που δεν εισάγουν διακρίσεις. Εντούτοις και σε αυτή την κατηγορία διατάξεων, είναι σημαντικό να γίνεται έλεγχος για να διαπιστωθεί εάν οι ρυθμίσεις αυτές είναι δυνατόν να λειτουργήσουν ως περιορισμός, ή εάν είναι ικανές να παρεμποδίσουν την απρόσκοπτη απόλαυση των θεμελιωδών ελευθεριών. Ακόμα και τα μέτρα λοιπόν που δεν εισάγουν διακρίσεις, για να κριθούν δικαιολογημένα και να επιτραπεί η εφαρμογή τους, θα πρέπει να πληρούν ορισμένα αντικειμενικά και σταθερά κριτήρια, τα οποία μάλιστα θα είναι δημοσιοποιούμενα και θα μπορούν να δικαιολογηθούν από λόγους που επιτάσσει το γενικό συμφέρον την ίδια στιγμή που θα πρέπει να είναι συμβατά με τα όσα προτάσσει η αρχή της αναλογικότητας.⁸³

Προκύπτει λοιπόν, πως για να επιτραπεί η εφαρμογή μέτρων που λαμβάνουν τα ΚΜ και τα οποία πιθανόν να παρεμποδίσουν θεμελιώδεις ελευθερίες, πρέπει αυτά να ανταποκρίνονται στις ακόλουθες προϋποθέσεις: να μην εισαγάγουν διακρίσεις ως προς το πρόσωπο του επενδυτή, να αιτιολογούνται από το γενικό συμφέρον και προφανώς να είναι τα αναγκαία και προσφορότερα μέτρα για την πραγμάτωση του σκοπού που επιδιώκεται.⁸⁴

4.3. Οι χρυσές μετοχές υπό το φως του Ευρωπαϊκού Δικαίου και της νομολογίας του ΔΕΕ

⁸³ Βλ. Απόφαση της 30/11/1995 του ΔΕΕ στην Υπόθεση C- 55/94, Reinhard Gebhard και Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano, σκέψη 37, Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:61994CJ0055&from=FI> (τελευταία πρόσβαση την 12/11/2023).

⁸⁴ Βλ. Απόφαση της 30/11/1995 του ΔΕΕ στην Υπόθεση C- 55/94, Reinhard Gebhard και Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano, σκέψη 37, Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:61994CJ0055&from=FI> (τελευταία πρόσβαση την 12/11/2023). Βλ. Απόφαση της 31/03/1993 του ΔΕΕ στην Υπόθεση C-19/92, Dieter Kraus κατά Land Baden-Württemberg, Διαθέσιμη στο: <http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/cellar/cases/cc8ddb09-73b6-4246-81b9-22abac369350.html> (τελευταία πρόσβαση την 12/11/2023).

A) Το νομικό πλαίσιο που περιβάλλει τις χρυσές μετοχές

Στη Συνθήκη περί Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γίνεται συχνή αναφορά στον όρο «εσωτερική αγορά». Σύμφωνα με το άρθρο 26 και συγκεκριμένα την παράγραφο 2 Συνθήκη περί Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώην άρθρο 14 και παράγραφος 2 της Συνθήκης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων),⁸⁵ «εσωτερική αγορά» χαρακτηρίζεται ένας χώρος όπου δεν υπάρχουν εσωτερικά σύνορα και εντός του οποίου πετυχαίνεται η ανεμπόδιστη κυκλοφορία των προσώπων, των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων.⁸⁶ Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η κατοχύρωση των τεσσάρων προαναφερθέντων ελευθεριών, ήτοι της κυκλοφορίας των προσώπων, των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της λειτουργίας και της ολοκλήρωσης της και δια τούτο το σκοπό προστατεύονται οι συγκεκριμένες ελευθερίες από τα νομοθετικά κείμενα ωσάν θεμελιώδη δικαιώματα.⁸⁷

Το κατά πόσον οι χρυσές μετοχές συμβαδίζουν με τα όσα προβλέπονται στη Συνθήκη περί Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκάλεσε και εξακολουθεί να προκαλεί έντονη συζήτηση τόσο στο νομικό, όσο και στον ακαδημαϊκό κόσμο. Η κυριότερη αμφισβήτηση που

⁸⁵ Βλ. Συνθήκη Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης «*άρθρο 26 (πρώην άρθρο 14 της ΣΕΚ)*

1. Η Ένωση θεσπίζει τα μέτρα για την εγκαθίδρυση ή τη διασφάλιση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις των Συνθηκών.

2. Η εσωτερική αγορά περιλαμβάνει χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων σύμφωνα με τις διατάξεις των Συνθηκών.

3. Το Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Επιτροπής, προσδιορίζει τους προσανατολισμούς και τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την εξασφάλιση ισόρροπης προόδου σε όλους τους σχετικούς τομείς. » Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016E026> (τελευταία πρόσβαση την 15/11/2023).

⁸⁶ Γ. Αργυρός, *Δίκαιο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς: οι θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο], (Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015) Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/4169> (τελευταία πρόσβαση 15/11/2023).

⁸⁷ Γ. Αργυρός, *Δίκαιο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς: οι θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο], (Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015), σελ.169, Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/4169> (τελευταία πρόσβαση 17/11/2023).

εκφράστηκε, αφορούσε την αντίθεση της πρακτικής της διατήρησης των χρυσών μετοχών και κατ' επέκταση της παράλληλης διατήρησης αυξημένων δικαιωμάτων επ' ονόματι των κρατών μελών, με την αρχή που διέπει ολόκληρο το δίκαιο και τη Συνθήκη περί Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης βέβαια, για ίση μεταχείριση όλων όσων συμμετέχουν σε επιχειρήσεις ή εταιρίες μέσω των κεφαλαίων τους, είτε πρόκειται για πολίτες είτε για τα ίδια τα Κράτη Μέλη.⁸⁸

Στη ΣΛΕΕ, στα άρθρα 63 μέχρι 66 γίνεται αναφορά στην έννοια των «κεφαλαίων» και των «πληρωμών». Συγκεκριμένα, η διάταξη 63 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 56 της ΣΕΚ), διαλαμβάνεται τα ακόλουθα:⁸⁹

- «
Άρθρο 63
(πρώην άρθρο 56 της ΣΕΚ)
1. Στα πλαίσια των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου, απαγορεύεται οποιοσδήποτε περιορισμός των κινήσεων κεφαλαίων μεταξύ κρατών μελών και μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών.
 2. Στα πλαίσια των διατάξεων του παρόντος κεφαλαίου, απαγορεύονται όλοι οι περιορισμοί στις πληρωμές μεταξύ κρατών μελών και μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών. »

Από το περιεχόμενο της ως άνω διάταξης, διαφαίνεται η πρόθεση του νομοθέτη να διαφυλάξει την απρόσκοπτη κυκλοφορία των κεφαλαίων και των πληρωμών τόσο μεταξύ των κρατών μελών, όσο και μεταξύ κράτους μέλους και τρίτης χώρας. Αξίζει στο σημείο αυτό να επισημανθεί πως η ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων, εν αντιθέσει με τις υπόλοιπες ελευθερίες, παρουσιάζει ιδιαιτερότητες και γι' αυτό αντιμετωπίζεται με έναν καινοτόμο για το ενωσιακό δίκαιο τρόπο. Συγκεκριμένα, η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων αποτελεί την πιο πρόσφατη από τις τέσσερις ελευθερίες και θεωρείται η ευρύτερη από αυτές, καθότι το

⁸⁸ Nicola de Luca, *European Company Law* (2nd edn, Cambridge University Press 2021) σελ.405.

⁸⁹Βλ. Συνθήκη Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης άρθρο 63 ΣΛΕΕ, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A12016E063> (τελευταία πρόσβαση την 15/11/2023).

περιεχόμενο του άρθρου 63 της ΣΛΕΕ δεν αφορά μόνο τη σχέση μεταξύ κρατών μελών όπως στις υπόλοιπες ελευθερίες, αλλά επεκτείνεται και στις σχέσεις μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών.⁹⁰

Η οικονομική ελευθερία που προάγει την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, χωρίς αμφιβολία, αποτελεί το θεμέλιο της ενιαίας εσωτερικής αγοράς και λειτουργεί συμπληρωματικά με τις υπόλοιπες τρεις ελευθερίες. Τα δικαιώματα που πηγάζουν από την εν λόγω ελευθερία, επιτρέπουν και συμβάλλουν ουσιαδώς στην ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας, στην άνθιση των επενδύσεων των κεφαλαίων και στην ενίσχυση της θέσης του ευρώ στα πλαίσια της ενιαίας νομισματικής πολιτικής.⁹¹

Θα ήταν ευκολότερο να γίνουν κατανοητά όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, εάν υπήρχε μια επεξήγηση του όρου «κεφάλαιο» στη ΣΛΕΕ. Εντούτοις, σε ολόκληρο το κείμενο της Συνθήκης δεν υπάρχει σαφής προσδιορισμός του τι συνιστά κεφάλαιο. Προκειμένου λοιπόν να καλυφθεί το εννοιολογικό κενό περί του τι εστί «κεφάλαιο», το Δικαστήριο στηριζόμενο και στην Τέταρτη Οδηγία 88/361/ΕΟΚ για την απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων και κυρίως στο Παράρτημα Ι αυτής, εξέδωσε αποφάσεις μέσω των οποίων διαμόρφωσε εν τέλει έναν ορισμό του «κεφαλαίου». Ειδικότερα, στο Παράρτημα Ι της υπό αναφοράς Οδηγίας βρίσκεται μια λίστα η οποία ονομάζεται «Ονοματολογία» και περιλαμβάνει μία σειρά δραστηριοτήτων οι οποίες συνιστούν κεφάλαιο.⁹² Αξίζει πάντως να αναφερθεί πως οι δραστηριότητες που

⁹⁰ Γ. Αργυρός, *Δίκαιο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς: οι θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο], (Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015), σελ.169, Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/4169> (τελευταία πρόσβαση 17/11/2023).

⁹¹ Βλ. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) σχετικά με την «Ελευθερία εγκατάστασης και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών». Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/40/freedom-of-establishment-and-freedom-to-provide-services> (τελευταία πρόσβαση την 18/11/2023).

⁹² Γ. Αργυρός, *Δίκαιο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς: οι θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο], (Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015), σελ.169, Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/4169> (τελευταία πρόσβαση 17/11/2023).

απαριθμούνται στον κατάλογο αυτό, έχουν μόνο ενδεικτικό χαρακτήρα και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να ειπωθεί πως ο εν λόγω κατάλογος λειτουργεί εξαντλητικά.⁹³ Παρά το γεγονός ότι η προαναφερθείσα Οδηγία έχει καταργηθεί, η «Ονοματολογία» που περιεχόταν σε αυτήν, δεν απώλεσε τον καθοδηγητικό της χαρακτήρα, καθότι φαίνεται πως εξακολουθεί να συνιστά ένα χρήσιμο εργαλείο στα χέρια του Δικαστηρίου όταν εξετάζει σχετικές υποθέσεις.⁹⁴ Τούτο επιβεβαιώνεται άλλωστε από διάφορες αποφάσεις του Δικαστηρίου, όπως για παράδειγμα την απόφαση στην υπόθεση C-452/04 Fidium Finanz AG κατά Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht,⁹⁵ στην οποία γίνεται ρητή αναφορά στην «ονοματολογία» του Παραρτήματος I της καταργημένης πλέον Οδηγίας.

Ως διαφαίνεται από τον ενδεικτικό κατάλογο του Παραρτήματος I, ορισμένες εκ των δραστηριοτήτων που συνιστούν «κεφάλαιο» είναι οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου και οι άμεσες επενδύσεις. Ως άμεσες επενδύσεις, νοούνται οι επενδύσεις που μπορούν να πραγματοποιηθούν τόσο από νομικά, όσο και από φυσικά πρόσωπα και οι οποίες είναι δυνατόν να λάβουν οποιαδήποτε μορφή. Μέσω των εν λόγω επενδύσεων, επιδιώκεται αρχικά να δημιουργηθούν και έπειτα να διατηρηθούν ανθεκτικοί στο χρόνο οικονομικοί δεσμοί, ανάμεσα στην επιχείρηση που θα απορροφήσει το εκάστοτε κεφάλαιο και του προσώπου ή των προσώπων που θα επενδύσουν στη συγκεκριμένη επιχείρηση, με απώτερο βέβαια σκοπό την επιτυχία της οικονομικής δραστηριότητας και την καρποφορία της επιχείρησης.⁹⁶

⁹³ Γ. Αργυρός, *Δίκαιο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς: οι θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο], (Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015), σελ.169, Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/4169> (τελευταία πρόσβαση 17/11/2023).

⁹⁴ Γ. Αργυρός, *Δίκαιο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς: οι θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο], (Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015), σελ.169, Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/4169> (τελευταία πρόσβαση 17/11/2023)

⁹⁵ Βλ. Υπόθεση C-452/04, Fidium Finanz AG κατά Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, Απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2006. Το Δικαστήριο στη σκέψη 5 και 41 παραπέμπει στην «ονοματολογία» που περιέχεται στο Παράρτημα I της καταργηθείσα Οδηγία 88/361/ΕΟΚ του Συμβουλίου. Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62004CJ0452>

⁹⁶ Βλ. Οδηγία 88/361/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1988 για τη θέση σε εφαρμογή του άρθρου 67 της

Το ζήτημα πάντως των χρυσών μετοχών, μπορεί μεν να προσκρούει με τρόπο εμφανή στην ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων, παρόλα αυτά, οι συνέπειες διατήρησης ειδικών δικαιωμάτων επηρεάζουν άμεσα και άλλες ελευθερίες. Υπάρχουν φορές, που ένα εθνικό μέτρο που λαμβάνεται από τα Κράτη Μέλη, συνιστά κώλυμα όχι μόνο για μία, αλλά για περισσότερες θεμελιώδεις ελευθερίες. Σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι σημαντικό όμως η αξιολόγηση του «ύποπτου μέτρου» να γίνεται σε συνάρτηση με την οικονομική ελευθερία που σχετίζεται περισσότερο και προκειμένου να εντοπιστεί αυτή, σύμφωνα και με τη νομολογία του Δικαστηρίου,⁹⁷ είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη ποιος είναι ο σκοπός και το αντικείμενο του εθνικού επίμαχου μέτρου.⁹⁸

Άμεσα συνδεδεμένη με την ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων, είναι η ελευθερία της εγκατάστασης, ως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 49 της ΣΛΕΕ. Το δικαίωμα της εγκατάστασης εγγυάται ουσιαστικά την ελεύθερη κινητικότητα των επιχειρήσεων και των επαγγελματιών εντός του εδάφους της Ε.Ε.⁹⁹ Ο διαχωρισμός ανάμεσα στις δύο ελευθερίες, ήτοι της ελεύθερης εγκατάστασης και της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, πολλές φορές δεν είναι τόσο εύκολος, ένεκα της σχετικότητας των δύο ελευθεριών. Ήδη από το άρθρο 65 παράγραφος 2 της Συνθήκης, γίνεται αντιληπτό ότι οι διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία

Συνθήκης. Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex:31988L0361> (τελευταία πρόσβαση την 18/11/2023).

⁹⁷ Βλ. ως παράδειγμα την Απόφαση της 15^{ης} Σεπτεμβρίου 2011 του Δικαστηρίου στην Υπόθεση C-132/10 Olivier Halley κ.λπ. κατά Belgische Staat. Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62010CJ0132> (τελευταία πρόσβαση 18/11/2023).

⁹⁸ Γ. Αργυρός, *Δίκαιο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς: οι θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο], (Κάλλιος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015), σελ. 171. Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/4169> (τελευταία πρόσβαση 18/11/2023).

⁹⁹ Βλ. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) σχετικά με την «Ελευθερία εγκατάστασης και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών». Διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/40/freedom-of-establishment-and-freedom-to-provide-services> (τελευταία πρόσβαση την 18/11/2023).

των κεφαλαίων δεν εμποδίζουν την εφαρμογή περιορισμών στο δικαίωμα της εγκατάστασης, εάν αυτοί συμβιβάζονται με τη Συνθήκη περί Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁰⁰

Το Δικαστήριο πάντως, φανερά επηρεασμένο από την ως άνω θεωρία περί συσχέτισης των δύο ελευθεριών, σε πολλές περιπτώσεις απεφάνθη πως εάν η υπό κρίση εθνική ρύθμιση επιφέρει περιορισμό στο δικαίωμα της ελευθερίας εγκατάστασης, τότε ο περιορισμός αυτός θεωρείται ως απόρροια του εμποδίου της ελευθερίας κίνησης των κεφαλαίων, ένεκα της ιδιαίτερης σύνδεσης των δύο ελευθεριών.¹⁰¹

Συμπερασματικά, καταλήγουμε στο γεγονός πως η διατήρηση ειδικών δικαιωμάτων εξαιτίας των χρυσών μετοχών προσκρούει στις θεμελιώδεις ελευθερίες της Συνθήκης και κατ' αρχήν δεν μπορούν να επιτραπούν. Οι εξαιρέσεις στον κανόνα γίνονται δεκτές με φειδώ και μόνο εφόσον συνοδεύονται από ικανοποιητική αιτιολογία. Ερμηνεύονται δηλαδή κατά τρόπο συσταλτικό. Τούτο συμβαίνει κυρίως για την αποφυγή οποιασδήποτε άλλης αθέμιτης παρέμβασης από τα Κράτη Μέλη.¹⁰² Σημειώνουμε πως το ΔΕΕ έχει κάνει δεκτές διάφορες αιτιολογίες που δόθηκαν από τα Κράτη Μέλη για τους περιορισμούς που επέβαλαν στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων ή και της ελευθερίας εγκατάστασης. Ενδεικτικά μόνο αναφέρουμε ότι το Δικαστήριο έκανε δεκτή την αιτιολογία που προέβαλε ΚΜ και ισχυριζόταν τη διασφάλιση της ύπαρξης διαθέσιμου δικτύου σε κατάσταση ανάγκης, λόγω

¹⁰⁰ Γ. Αργυρός, *Δίκαιο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς: οι θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο], (Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015). Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/4169> (τελευταία πρόσβαση 18/11/2023).

¹⁰¹ Υπόθεση C-171/08, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας, Απόφαση της 8^{ης} Ιουλίου 2010. Διαθέσιμη στο: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83131&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=819641> (τελευταία πρόσβαση την 18/11/2023).

¹⁰² Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) German Law Journal, σελ 1124.

χάρη σε περίπτωση τρομοκρατίας ή περίοδο πολέμου.¹⁰³ Από την άλλη πλευρά, το Δικαστήριο σε διάφορες περιπτώσεις αρνήθηκε να δεχθεί την αιτιολογία που δόθηκε με την οποία υποστηρίχθηκε πως ο περιορισμός που επιβλήθηκε στην ελευθερία κυκλοφορίας των κεφαλαίων αποσκοπούσε στην αποτροπή της διατάραξης της ισότητας του ανταγωνισμού σε ορισμένη αγορά.¹⁰⁴ Σχετικά με τις αιτιολογίες που προβάλλουν τα ΚΜ για να υποστηρίξουν τα εθνικά τους μέτρα, θα κάνουμε λόγο κατωτέρω, στο μέρος όπου θα γίνει ανάλυση των αποφάσεων του ΔΕΕ.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, ως έχει ήδη λεχθεί ανωτέρω, υπάρχει ρητή υποχρέωση όλων των οργάνων, κατά το στάδιο αξιολόγησης ενός περιορισμού, να λαμβάνουν αυστηρά υπόψη την αρχή της αναλογικότητας. Οποιαδήποτε αιτιολογία και αν προβάλλει ένα ΚΜ για οποιοδήποτε σκοπό, η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας δεν πρέπει να παρακάμπτεται ούτε να αλλοιώνεται στο ελάχιστο. Τα μέτρα που λαμβάνουν τα Κράτη Μέλη οφείλουν να είναι τα κατάλληλα και να μην υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο για την πραγμάτωση του επιδιωκόμενου σκοπού.¹⁰⁵

B) Η νομολογία του ΔΕΕ όσον αφορά τις χρυσές μετοχές

Ως έχει ήδη λεχθεί ανωτέρω, η «εσωτερική αγορά» αποτελεί ένα γερό συνονθύλευμα των τεσσάρων ελευθεριών της κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. Για το ΔΕΕ, αλλά και για ολόκληρη την Ε.Ε, ο μηχανισμός της εσωτερικής

¹⁰³ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) German Law Journal, σελ 1124.

¹⁰⁴ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) German Law Journal, σελ 1124.

¹⁰⁵ Erika Szyszczak, 'Golden Shares and Market Governance' [2002] Legal Issues of Economic Integration 29(3), σελ. 274.

αγοράς αποτελεί κομμάτι της ολοκλήρωσης της ΕΕ και συνεπώς σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να «πλήττεται». Το Δικαστήριο, κατά την εξέταση των προσαχθεισών ενώπιον του υποθέσεων, λαμβάνει πάντοτε υπόψη ορισμένες βασικές αρχές. Οι αρχές αυτές, οι οποίες λειτουργούν ως οδηγός του Δικαστηρίου, μιας και η τήρηση τους συνδράμει ουσιωδώς στην ομαλή λειτουργία και στην πρόοδο της εσωτερικής αγοράς, είναι η αρχή της ίσης μεταχείρισης, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης και η αρχή της απαγόρευσης των περιορισμών στη μετακίνηση.¹⁰⁶

Η θεμελιώδης ελευθερία που σχετίζεται με την ανεμπόδιστη κυκλοφορία των κεφαλαίων, φαίνεται ωστόσο να μην ήταν αντικείμενο που ετίθετο συχνά ενώπιον των δικαστηρίων για διερεύνηση, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ελευθερίες που κατοχυρώνονται στη Συνθήκη. Αυτό τουλάχιστον ίσχυε μέχρι και την εμφάνιση των χρυσών μετοχών. Χαρακτηριστικά, αξίζει να αναφέρουμε πως ενώ από το έτος 1957 μέχρι και το 1993 είχαν εκδοθεί μόνο δέκα αποφάσεις σχετικά με την ελευθερία της κίνησης των κεφαλαίων, μετά τις μαζικές ιδιωτικοποιήσεις που έλαβαν χώρα κατά τη δεκαετία του 1990 και την εφαρμογή της πρακτική της διατήρησης των χρυσών μετοχών, το ΔΕΕ μεταξύ των ετών 1994 και 2002 προχώρησε στην έκδοση δέκα επτά αποφάσεων με κύριο αντικείμενο την κυκλοφορία των κεφαλαίων εντός της Ε.Ε.¹⁰⁷

¹⁰⁶Γ. Αργυρός, *Δίκαιο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς: οι θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο], (Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015). Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/4169> (τελευταία πρόσβαση 15/11/2023).

¹⁰⁷ Nadia Gaydarska & Stephan Rammeloo, 'The legality of the "golden share" under EC Law', Maastricht Working Papers Faculty of Law 2009-9, Maastricht University, p.9, Διαθέσιμο στο: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=903006029020067064119006125078102029024042049020026087093009120026067015125091112112098012030034041017014083089101126124113029040081009023072025125016098103090124067064018114119091123068090024123127096108126087025104005064076099098086000092111084120&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 12/11/2023). Βλ. και Vincent Kronenberger. "The rise of the "golden" age of free movement of capital: A comment on the golden shares judgments of the Court of Justice of the European Communities", *European Business Law Review*, 4, (2003), p.134, p.115-134.

Το φαινόμενο των χρυσών μετοχών δεν φάνηκε να έπεισε το Δικαστήριο, που επανειλημμένως έδειξε μέσω των Αποφάσεων του, την αντίθεση του με την πρακτική της διατήρησης ειδικών προνομίων επ' ονόματι των κρατών μελών.¹⁰⁸ Το ΔΕΕ μέσω των Αποφάσεων του, κατάφερε να επιτύχει το στόχο του και να μειώσει έως ένα σημαντικό βαθμό την εκμετάλλευση από τα ΚΜ των δικαιωμάτων που κατείχαν εξαιτίας της διατήρησης των χρυσών μετοχών.¹⁰⁹ Στις πλείστες υποθέσεις μάλιστα που τέθηκαν ενώπιον του και αφορούσαν περιπτώσεις διατήρησης χρυσών μετοχών και κατάχρηση των αυξημένων δικαιωμάτων από πλευράς των κρατών μελών, το ΔΕΕ δεν δίστασε να προβεί σε έκδοση καταδικαστικών αποφάσεων σε βάρος των κρατών μελών, λόγω των ασυμβίβαστων πράξεων τους.¹¹⁰

Το Δικαστήριο, ως έχουμε αναφέρει ανωτέρω, έχει ήδη εξετάσει αρκετές υποθέσεις χρυσών μετοχών και έχει δημιουργήσει ένα αξιόλογο κατάλογο καθοδηγητικών αποφάσεων επί του συγκεκριμένου ζητήματος. Η νομολογία του ΔΕΕ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του δικαίου της Ένωσης και συνεπώς η αξία των αποφάσεων του είναι καθοριστική για την ασφάλεια του δικαίου και την προστασία των δικαιωμάτων ως αυτά πηγάζουν από όλα τα νομοθετικά κείμενα.

¹⁰⁸ Tamas Szabados, 'Recent Golden Share Cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' (2015) 16(5) German Law Journal, Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/331628223_Recent_Golden_Share_Cases_in_the_Jurisprudence_of_the_Court_of_Justice_of_the_European_Union (τελευταία πρόσβαση την 14/11/2023).

¹⁰⁹ Erik Werlauff, 'Safeguards against Takeover after Volkswagen – On the Lawfulness of such Safeguards under Company Law after the European Court's Decision in 'Volkswagen'', (2009), European Business Law Review 20 (1), p. 103.

¹¹⁰ Tamas Szabados, 'Recent Golden Share Cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' (2015) 16(5) German Law Journal, Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/331628223_Recent_Golden_Share_Cases_in_the_Jurisprudence_of_the_Court_of_Justice_of_the_European_Union (τελευταία πρόσβαση την 14/11/2023).

Γενικότερα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πιστεύει πως το φαινόμενο των χρυσών μετοχών επηρεάζει με τρόπο αρνητικό τον ανταγωνισμό που υπάρχει στην ενιαία εσωτερική αγορά.¹¹¹ Μετά την έκδοση της Ανακοίνωσης το 1997 σχετικά με ορισμένες νομικές πλευρές που αφορούν τις ενδοκοινοτικές επενδύσεις και αργότερα τις συζητήσεις που έλαβαν χώρα μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών μελών έπειτα από την αποστολή επιστολών εγγράφων οχλήσεως, η Επιτροπή αναγκάστηκε σε πολλές περιπτώσεις να προσφύγει ενώπιον του Δικαστηρίου λόγω της παράλειψης ορισμένων κρατών μελών να συμμορφωθούν με τις επιταγές της υπό αναφορά Ανακοίνωσης. Στις πλείστες περιπτώσεις, τα ΚΜ για να αιτιολογήσουν διάφορα μέτρα που ελάμβαναν, επικαλούνταν προς υπεράσπιση τους την εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος.¹¹² Εντούτοις, η Επιτροπή έχοντας ως πρωτεύον στόχο να διαφυλάξει στο μέγιστο βαθμό τις οικονομικές ελευθερίες, αξιολογούσε την αιτιολογία που προέβαλλαν τα ΚΜ με αυστηρότητα. Τούτο αποτέλεσε ως επί το πλείστον το λόγο που τα ΚΜ κατέληγαν τελικώς να λογοδοτούν ενώπιον του Δικαστηρίου.¹¹³

¹¹¹ Geens, Koen and Clottens, Carl, One Share - One Vote: Fairness, Efficiency and (the Case for) EU Harmonisation Revisited (February 4, 2010). THE EUROPEAN COMPANY LAW ACTION PLAN REVISITED: REASSESSMENT OF THE 2003 PRIORITIES OF THE EUROPEAN COMMISSION, Klaus J. Hopt, Koen Geens, eds., Leuven University Press 2010, σελ. 37 παράγραφος 46, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1547842> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=414065068026027123027065077112080002017016005008033085110094125005098068122064081004003032103103116031046072064116002025122102055010000046009126009095081094117091023029011004086003000010092025108007092112095122089120087107077075004079022114009096029&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 19/11/2023).

¹¹² Thomas Papadopoulos, Shareholders' Duties in Case of State Ownership (November 26, 2016). Published in Shareholders' Duties, Hanne S. Birkmose (ed.), Kluwer Law International, 2017, Nordic & European Company Law Working Paper No. 18-12, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2876573> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=171094066115020085114118097004121096025047071016027028067090073098013020005031078102030099002020054112125066114064080114097116038073039053068119006080067113065117070046062067002097092031025004023064026014085123092098074114021081075026027087072003118082&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 19/11/2023).

¹¹³ Thomas Papadopoulos, Shareholders' Duties in Case of State Ownership (November 26, 2016). Published in Shareholders' Duties, Hanne S. Birkmose (ed.), Kluwer Law International, 2017, Nordic & European Company Law Working Paper No. 18-12, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2876573> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=171094066115020085114118097004121096025047071016027028067090073098013020005031078102030099002020054112125066114064080114097116038073039053068119006080067113065117070046062067002097092031025004023064026014085123092098074114021081075026027087072003118082&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 19/11/2023).

Αξίζει λοιπόν να σχολιάσουμε ορισμένες αποφάσεις του Δικαστηρίου που εκδόθηκαν στα πλαίσια υποθέσεων που άπτονταν του ζητήματος των χρυσών μετοχών και αφορούσαν τους περιορισμούς που επέβαλλαν τα ΚΜ. Αυτό άλλωστε θα βοηθήσει στο να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο που το Δικαστήριο προσεγγίζει τέτοιου είδους υποθέσεις και θα αντιληφθούμε ευκολότερα τα κριτήρια που θέτει πριν εξάγει τα συμπεράσματα του σε σχέση με το εάν η αιτιολογία που προβάλλει ένα ΚΜ είναι νόμιμη και άρα επιτρεπτή ή παράνομη.¹¹⁴ Πάντως, προτού προχωρήσουμε στην ανάλυση των αποφάσεων του ΔΕΕ, αξίζει να αναφέρουμε ότι το Δικαστήριο έτυχε βεβαίως και αρνητικής κριτικής, καθώς αρκετοί ήταν αυτοί που διαφώνησαν με το ΔΕΕ σε σχέση με τη στάση του ως προς το φαινόμενο των χρυσών μετοχών. Όπως χαρακτηριστικά λέχθηκε, το Δικαστήριο θα έπρεπε να αντιμετώπιζε τις υποθέσεις διατήρησης χρυσών μετοχών με λιγότερη αυστηρότητα, εφόσον τα συμφέροντα που εμπλέκονταν ήταν κυρίως κρατικά και οι τομείς που επηρεάζονταν ήταν ως επί το πλείστον οικονομικοί.¹¹⁵

A. Υπόθεση C-58/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας (Eni/Telecom Italia). Η Απόφαση δόθηκε την 23η Μαΐου του 2000.

¹¹⁴ Thomas Papadopoulos, Privatizations of State-Owned Companies and Justifications for Restrictions on EU Fundamental Freedoms: Past, Present and Future Perspectives (September 21, 2022). published in Julien Chaisse, Jędrzej Górski and Dini Sejko (eds.) Regulation of State-Controlled Enterprises: An Interdisciplinary and Comparative Examination, 2022, Springer, pp. 223-270., σελ. 6, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4226161> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=950072066000025007023002004099072000049082029021028028086126127081103090097106007113052103035039021001046108071121122005007101049083093013000099099097001015095066037029017089109012111094022089098127121023082065018089127083012031068072074081121090067&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 19/11/2023).

¹¹⁵ Biondi Andrea, 'When the State is the Owner—Some Further Comments on the Court of Justice 'Golden Shares' Strategy', in Ulf Bernitz, and Wolf-Georg Ringe (eds), *Company Law and Economic Protectionism: New Challenges to European Integration* (Oxford, 2010; online edn, Oxford Academic, 1 May 2011), Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199591459.003.0005>, (τελευταία πρόσβαση την 19/11/2023).

Η Υπόθεση C-58/99 αποτελεί την πρώτη περίπτωση διατήρησης χρυσών μετοχών που τέθηκε ενώπιον του ΔΕΚ.¹¹⁶ Στην εν θέματι υπόθεση, την 23^η Μαρτίου του 2000 εκδόθηκε απόφαση εναντίον της Ιταλικής Κυβέρνησης, έπειτα από προσφυγή που άσκησε η τότε Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (πλέον Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

Ειδικότερα, την 19^η Φεβρουαρίου του 1999, η Επιτροπή ενεργοποιώντας το τότε άρθρο 169 της Συνθήκης ΕΚ και νυν άρθρο 258 Συνθήκη περί Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προχώρησε στην καταχώρηση δικογράφου στη Γραμματεία του Δικαστηρίου με το οποίο άσκησε προσφυγή κατά της Ιταλίας.¹¹⁷ Η Επιτροπή αιτήθηκε από το Δικαστήριο την αναγνώριση της παράβασης της Ιταλίας, ισχυριζόμενη πως η Ιταλική Κυβέρνηση παρέβη τις υποχρεώσεις της δυνάμει των τότε άρθρων 52, 59 και 73 Β της Συνθήκης ΕΚ και νυν άρθρων 49, 56 και 63 της Συνθήκη περί Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντίστοιχα.¹¹⁸

Στην εν λόγω υπόθεση, αντικείμενο εξέτασης αποτέλεσε η απόφαση της Ιταλικής Κυβέρνησης να εκδώσει διατάγματα τα οποία της παρείχαν το δικαίωμα να διατηρεί αυξημένα προνόμια και εξουσίες στις εταιρίες ENI SpA και Telecom Italia SpA οι οποίες είχαν ιδιωτικοποιηθεί. Επρόκειτο για μια πρακτική που ακολούθησε η Ιταλική Κυβέρνηση, με αώτερο σκοπό να παραμείνει κοντά στη διοίκηση των ιδιωτικοποιημένων εταιριών και να μην απολέσει τελείως τον έλεγχο από αυτές. Προκειμένου μάλιστα να υποστηρίξει τη θέση της, η κυβέρνηση της Ιταλίας ισχυρίστηκε πως οι εν λόγω εξουσίες που διατηρεί το κράτος της, εστιάζουν μόνο σε

¹¹⁶ Ivan Kuznetsov, 'The Legality of Golden Shares under EC Law' (2005) 1 *Hanse Law Review*, Διαθέσιμο στο: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/hanselr1&id=24&collection=journals&index=> (τελευταία πρόσβαση 02/12/2023).

¹¹⁷ Υπόθεση C-58/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας* ECLI:EU:C:2000:280, σκέψη 1, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:61999CJ0058>.

¹¹⁸ Nicola de Luca, *European Company Law* (2nd edn, Cambridge University Press 2021), σελ. 408, 409.

συγκεκριμένες μορφές εταιριών οι οποίες έχουν ένα δημόσιο χαρακτήρα, όπως λόγου χάρη οι εταιρείες που ασχολούνται με την ενέργεια, τις τηλεπικοινωνίες, τις μεταφορές κ.τ.λ.¹¹⁹

Δυνάμει του επίμαχου άρθρου 2 της νομοθεσίας, ο Πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου της Ιταλίας, είχε τη δυνατότητα να εκδίδει διατάγματα με τα οποία μπορούσε να προσδιορίσει τις εταιρίες που θα ήταν κάτω από τον έλεγχο του κράτους, είτε υπό τη μορφή του άμεσου ή έμμεσου ελέγχου. Μάλιστα στο καταστατικό των εν λόγω εταιριών, σύμφωνα με το άρθρο 2, θα έπρεπε να υπήρχε διάταξη που θα θεσπιζόταν με απόφαση της έκτακτης γενικής συνέλευσης και η οποία θα προνοούσε ότι προτού μια εταιρία ιδιωτικοποιηθεί και το κράτος απολέσει τον έλεγχο του σε αυτή, θα έπρεπε να απονέμονται ειδικές εξουσίες στον Υπουργό Οικονομικών. Μεταξύ άλλων, οι ειδικές εξουσίες θα έδιδαν δικαίωμα για άσκηση veto, δικαίωμα διορισμού μελών του διοικητικού συμβουλίου και διάφορα άλλα.¹²⁰

Στην υπόθεση αυτή λοιπόν, ο Πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου εξήγαγε διάταγμα με το οποίο η κυβέρνηση της Ιταλίας κατά το έτος 1995 εισήγαγε στο καταστατικό της εταιρίας ENI SpA ειδικές εξουσίες. Δύο χρόνια αργότερα, περί το έτος 1997 με άλλο διάταγμα δόθηκε οδηγία στις εταιρίες STET SpA και Telecom Italia SpA (οι οποίες στην πορεία συγχωνεύθηκαν) να συμπεριλάβουν στα καταστατικά τους, πριν γίνει η ιδιωτικοποίησή τους, τις ειδικές εξουσίες. Η Επιτροπή, διαφωνώντας με τις ενέργειες της Ιταλικής Κυβέρνησης απέστειλε έγγραφο οχλήσεως σε αυτήν την 3^η Φεβρουαρίου του 1998, με το οποίο της επισήμανε πως οι εθνικές της ρυθμίσεις αντιβαίνουν στα άρθρα 52, 59 και 73 Β της Συνθήκης των ΕΚ (νυν άρθρα 49, 56 και 63 της Συνθήκη περί Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντίστοιχα).

¹¹⁹ Υπόθεση C-58/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας* ECLI:EU:C:2000:280, σκέψη 3.

¹²⁰ Nicola de Luca, *European Company Law* (2nd edn, Cambridge University Press 2021), σελ. 408, 409. Βλ. και Υπόθεση C-58/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*.

Με έγγραφο ημερομηνίας 13 Μαΐου του 1998 η Ιταλική Κυβέρνηση απήντησε στην Επιτροπή, η οποία παρόλα αυτά δεν φάνηκε να πείστηκε από όσα ισχυρίστηκε η Κυβέρνηση της Ιταλίας. Προς τούτο, η Επιτροπή ετοίμασε αιτιολογημένη γνώμη και την απέστειλε στην Ιταλική Κυβέρνηση ζητώντας από αυτή να συμμορφωθεί με τους όρους της εντός δύο μηνών από την ημερομηνία κοινοποίησης της.¹²¹ Ακολούθησε η θετική απάντηση της Ιταλίας, η οποία με την απάντηση της ανέλαβε την υποχρέωση να ετοιμάσει ένα σχέδιο νόμου το οποίο θα αναπροσάρμοζε κατάλληλα τις «προβληματικές» εθνικές ρυθμίσεις. Εν συνεχεία όμως, ένεκα της καθυστέρησης της Ιταλικής Κυβέρνησης να τηρήσει τη δέσμευση της εντός της ταχθείσας προθεσμίας, η Επιτροπή άσκησε προσφυγή στο ΔΕΚ.

Η Επιτροπή με το δικόγραφο της προσφυγής της, ισχυρίστηκε σχετικά με το άρθρο 1 παράγραφος 5 του ιταλικού κωδικοποιημένου νομοθετικού κειμένου, πως πρόκειται για διάταξη που εισάγει διάκριση και αποκλείει κατηγορίες επαγγελματιών από την άσκηση ορισμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, η εν λόγω διάταξη λειτουργεί σε βάρος προσώπων που δραστηριοποιούνται στο έδαφος άλλων κρατών μελών ή προσώπων που έχουν εγκατασταθεί στην επικράτεια της Ιταλίας πρόσφατα.¹²²

Με το ίδιο δικόγραφο της, η Επιτροπή προσέβαλε προφανώς και το άρθρο 2 του ιταλικού κωδικοποιημένου νομοθετικού κειμένου, εφόσον κατά την άποψη της, η διατήρηση ειδικών εξουσιών είναι πολύ πιθανόν να παρακωλύσει την απόλαυση των απορρεόντων από τη Συνθήκη θεμελιωδών δικαιωμάτων. Προκειμένου να θεωρηθεί θεμιτή η διατήρηση τέτοιων

¹²¹ Υπόθεση C-58/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψεις 7, 8.

¹²² Υπόθεση C-58/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*., σκέψη 12.

εξουσιών, λέχθηκε πως είναι απαραίτητο να συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθες τέσσερις ρητά προσδιορισμένες προϋποθέσεις:¹²³

- i. Να μην εισάγουν οποιαδήποτε μορφή διάκρισης,
- ii. Να μπορούν να δικαιολογηθούν από τα όσα προστάζει το γενικό συμφέρον,
- iii. Να είναι οι κατάλληλες για την εκπλήρωση του επιδιωκόμενου σκοπού και
- iv. Να μην ξεπερνούν το μέτρο του αναγκαίου.

Στα όσα προέβαλε η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν προέβαλε οποιαδήποτε αντίρρηση η Ιταλία, η οποία συμφώνησε μάλιστα πως οι προαναφερθείσες εθνικές τις διατάξεις αντιβαίνουν στο δίκαιο της Ένωσης. Η Ιταλική Κυβέρνηση, ισχυρίστηκε πως προέβη σε «διορθωτικές» ενέργειες, μετά τη λήξη όμως της δοθείσας προθεσμίας.

Το Δικαστήριο αφού μελέτησε τα δεδομένα που τέθηκαν ενώπιον του, κατέληξε στο συμπέρασμα πως οι ως άνω προϋποθέσεις σε καμία περίπτωση συνέτρεχαν και συνεπώς δεν η διατήρηση τέτοιων ειδικών δικαιωμάτων από το κράτος της Ιταλίας δεν μπορούσε να δικαιολογηθεί και κατ' επέκταση να θεωρηθεί νόμιμη. Με την απόφαση που εξέδωσε την 23η Μαΐου του 2000, το Δικαστήριο απεφάνθη πως η εισαγωγή του άρθρου 1, παράγραφος 5 και του άρθρου 2 στο ιταλικό κωδικοποιημένο κείμενο αντίκειται στο δικαίωμα της ελευθερίας της εγκατάστασης του άρθρου 52 της ΣΕΚ, στο δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών του άρθρου 59 της ΣΕΚ και στο δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων του άρθρου 73 Β της Συνθήκης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.¹²⁴

¹²³ Υπόθεση C-58/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας.*, σκέψη 13.

¹²⁴ Βλ Διατακτικό της απόφασης στην Υπόθεση C-58/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας.*

Συμπεραίνουμε λοιπόν πως ακόμα και εάν ένας εθνικός νομοθέτης θεσπίσει κανόνες με περιεχόμενο αντίστοιχο με τους ως άνω, ο εθνικός δικαστής οφείλει να αφήσει αυτούς τους κανόνες ανεφάρμοστους.¹²⁵ Το Δικαστήριο με την παρούσα απόφαση του, δεν έκρινε παράνομη τη διατήρηση χρυσών μετοχών μεν, αλλά προβληματίστηκε για τη χρήση τους, τονίζοντας περαιτέρω πως αυτή πρέπει να γίνεται πάντα με σκοπό την εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος.¹²⁶

B. Υπόθεση C-483/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας. Η Απόφαση δόθηκε την 4^η Ιουνίου του 2002.

Στην Υπόθεση C-483/99, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κλήθηκε να εξετάσει εάν η κανονιστική ρύθμιση που εισήγαγε η Γαλλική Δημοκρατία για την έκδοση ειδικής μετοχής υπέρ αυτής στην κρατική εταιρία Elf-Aquitaine, συνιστά περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας που αφορά την κίνηση των κεφαλαίων.

Στην υπό αναφορά υπόθεση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρακολουθώντας τα όσα συνέβαιναν στη Γαλλική Δημοκρατία και διαφωνώντας με ορισμένες ενέργειες των οργάνων της, περί τον Μάιο έτος 1998 απευθύνθηκε στη Γαλλική Κυβέρνηση αποστέλλοντας της έγγραφο οχλήσεως και πληροφορώντας την πως ορισμένες εκ των διατάξεων της που περιλαμβάνονταν στο γαλλικό νόμο «περί της κτήσεως μετοχών στις ιδιωτικοποιημένες εταιρίες» αντίκεινται με διατάξεις του κοινοτικού δικαίου.¹²⁷

¹²⁵ Gianluca Scarchillo, 'Privatizations, Control Devices and Golden Share the Harmonizing Intervention of the European Court of Justice' (2012) 3 (2) Comparative Law Review.

¹²⁶ Gianluca Scarchillo, 'Privatizations, Control Devices and Golden Share the Harmonizing Intervention of the European Court of Justice' (2012) 3 (2) Comparative Law Review.

¹²⁷ Υπόθεση C-483/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας*, ECLI:EU:C:2002:327, σκέψη 11, Διαθέσιμο στο: <http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/cellar/cases/478a3e4e-014c-4b38-9df1-4f94a622adae.html>.

Μέσω του Υπουργού Οικονομίας, Οικονομικών και Βιομηχανίας η Γαλλική Κυβέρνηση απήντησε στην Επιτροπή αποστέλλοντας έγγραφο τον Ιούλιο του 1998. Κατά την άποψη του Υπουργού της Γαλλικής Κυβέρνησης, η διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας με σχετικές εθνικές ρυθμίσεις είναι επιτρεπτή από τη Συνθήκη. Σε κάθε περίπτωση πάντως, ο Υπουργός δήλωσε την προθυμία του να προβεί σε διαμόρφωση των εθνικών ρυθμίσεων έπειτα από συζήτηση με την Επιτροπή.¹²⁸

Η Επιτροπή καθότι θεώρησε τα λεγόμενα του Υπουργού της Γαλλικής Κυβέρνησης μη ικανοποιητικά, προώθησε στο κράτος της Γαλλίας αιτιολογημένη γνώμη, ζητώντας από αυτό να συμμορφωθεί με τους όρους της μέσα σε περίοδο 2 μηνών.

Η πραγματικότητα είναι πως στην παρούσα υπόθεση υπήρξε ένας διαρκής διάλογος ανάμεσα στην Επιτροπή και στην Γαλλική Κυβέρνηση που ισχυριζόταν ότι οι διατάξεις που εισήχθησαν στη νομοθεσία της συμβιβάζονταν με τις πρόνοιες της Συνθήκης.

Επί της ουσίας, η Γαλλική Δημοκρατία μέσω σημειώματος που απέστειλε στην Επιτροπή, είχε εκφράσει τον φόβο της σε σχέση με την πιθανότητα η πετρελαϊκή εταιρία Elf-Aquitaine να περάσει στον έλεγχο μίας μη κοινοτικής εταιρίας ενώ είχε υποστηρίξει περαιτέρω, πως το ορθότερο θα ήταν να παραμείνει το «κέντρο αποφάσεως» στο κράτος της Γαλλίας. Πέραν τούτων βέβαια, η Γαλλία θέλησε να επισημάνει πως η διασφάλιση διατήρησης αποθεμάτων πετρελαίου από την Elf-Aquitaine ήταν καθοριστικής σημασίας, τόσο για το κράτος το ίδιο, όσο και για τον ευρύτερο τομέα της οικονομίας του.¹²⁹

¹²⁸ Υπόθεση C-483/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 12.

¹²⁹ Υπόθεση C-483/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 15.

Η Επιτροπή προχώρησε τελικά στην καταχώρηση προσφυγής εναντίον της Γαλλικής Δημοκρατίας, καθότι οι ως άνω ισχυρισμοί που προέβαλε το εν λόγω ΚΜ, φάνηκαν να μην την ικανοποιούσαν επαρκώς.

Ιδιαίτερη αναφορά από την Επιτροπή, έγινε προφανώς στην Ανακοίνωση της που είχε εκδώσει το 1997. Συγκεκριμένα, κατά την Επιτροπή, η διάταξη του γαλλικού νομοθετικού κειμένου που έδιδε τη δυνατότητα έκδοσης ειδικής μετοχής υπέρ του κράτους της Γαλλίας επί της κρατικής πετρελαϊκής εταιρίας Elf-Aquitaine ήταν ασυμβίβαστη και συνεπώς παραβίαζε τα άρθρα 52 μέχρι 58 και 73 Β της Συνθήκης ΕΚ. Η εν λόγω επίμαχη νομοθετική ρύθμιση και συγκεκριμένα το άρθρο 2, παράγραφος 1 του διατάγματος 93-1298 που εξεδόθη από τη Γαλλική Κυβέρνηση την 13^η Δεκεμβρίου του 1993, εξασφάλιζε το δικαίωμα υπέρ του κράτους της Γαλλίας για προηγούμενη έγκριση από τον Υπουργό Οικονομίας της χώρας, περιπτώσεων που αφορούσαν υπέρβαση των κατώτατων ορίων άμεσης ή έμμεσης κατοχής τίτλων ή και δικαιωμάτων ψήφου. Επιπρόσθετα όμως, στο άρθρο 2, παράγραφος 3 του ίδιου διατάγματος 93-1298, παρεχόταν στην Κυβέρνηση της Γαλλίας το δικαίωμα να ασκεί ανακοπή κατά οποιασδήποτε απόφασης που αφορούσε την παροχή ή τη μεταβίβαση στοιχείων του ενεργητικού των τεσσάρων θυγατρικών της Elf -Aquitaine στην αλλοδαπή και η οποία παροχή ή μεταβίβαση θα λειτουργούσε ως εγγύηση.¹³⁰

Μετά από τους ισχυρισμούς που προέβαλαν αμφότερες οι πλευρές και τη διάσταση απόψεων ως προς το ζήτημα της αντίθεσης των γαλλικών νομοθετικών διατάξεων προς τις νομοθετικές επιταγές της Συνθήκης, και αφού το Δικαστήριο άκουσε τις θέσεις και των δύο μερών, εξήγαγε τα ακόλουθα συμπεράσματα:

¹³⁰ Υπόθεση C-483/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας*, σκέψεις 20, 50, 52.

Σε πρώτη φάση το ΔΕΚ παρέπεμψε στο τότε άρθρο 73 Β της Συνθήκης περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων και των πληρωμών και έμφαση έδωσε κυρίως στην απαγόρευση που προβλέπει η εν λόγω διάταξη αναφορικά με τους περιορισμούς στην κίνηση των κεφαλαίων τόσο μεταξύ των ίδιων των κρατών μελών, όσο και μεταξύ κρατών μελών και τρίτων χωρών.¹³¹ Προκειμένου το Δικαστήριο να διαλευκάνει τα γεγονότα και λαμβάνοντας υπόψη την απουσία ενός νομοθετημένου ορισμού της έννοιας «κεφάλαιο», θέλησε να επιστήσει την προσοχή στην Οδηγία 88/361/ΕΟΚ και το Παράρτημα Ι αυτής όπου υπάρχει η «Ονοματολογία» και η οποία ενδεικτικά προσδιορίζει την έννοια του κεφαλαίου. Στα σημεία Ι και ΙΙΙ του Παραρτήματος, φαίνεται να εμπίπτει και άρα να θεωρείται ως κεφάλαιο η περίπτωση της κατοχής μετοχών σε επιχείρηση, ήτοι η άμεση επένδυση και η κατοχή τίτλων στα πλαίσια της κεφαλαιαγοράς, ότι ακριβώς συμβαίνει δηλαδή και στην υπό κρίση υπόθεση.¹³²

Το ΔΕΚ απέρριψε το επιχείρημα της Γαλλικής Κυβέρνησης με το οποίο υποστηριζόταν πως η κανονιστική ρύθμιση του γαλλικού νομοθετήματος δεν εισάγει δυσμενή διάκριση, καθώς εφαρμόζεται και στους ημεδαπούς μετόχους και στους μετόχους που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών. Σύμφωνα με την άποψη του Δικαστηρίου, η επίδικη κανονιστική διάταξη πράγματι συνιστά περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας της κίνησης των κεφαλαίων και προσκρούει στο άρθρο 73 Β της ΣΕΚ, εφόσον η υπό αναφορά διάταξη είναι ικανή να λειτουργήσει ως εμπόδιο στην απόκτηση μετοχών από τις οικείες επιχειρήσεις και εξίσου ικανή να καταστεί αποτρεπτικός παράγοντας για ενδιαφερόμενους επενδυτές για τις εν λόγω επιχειρήσεις που προέρχονται από άλλα ΚΜ.¹³³

¹³¹ Υπόθεση C-483/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας σκέψη 35.

¹³² Υπόθεση C-483/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας, σκέψη 37.

¹³³ Υπόθεση C-483/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας, σκέψη 41.

Πάντως, αξίζει να κάνουμε ιδιαίτερη αναφορά στην απάντηση του Δικαστηρίου στους προβληματισμούς της Γαλλικής Κυβέρνησης. Συγκεκριμένα το ΔΕΚ δήλωσε πως:

«43 _ Όπως προκύπτει και από την ανακοίνωση του 1997, δεν μπορεί να μη λαμβάνονται υπόψη οι ανησυχίες που ενδέχεται, ανάλογα με τις περιστάσεις, να δικαιολογούν το γεγονός ότι τα ΚΜ εξακολουθούν να ασκούν ως ένα βαθμό επίδραση επί των αρχικώς δημοσίων και ακολούθως ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων οσάκις οι ως άνω επιχειρήσεις δρουν σε στρατηγικούς ή σε τομείς υπηρεσιών γενικού συμφέροντος (βλ. τις εκδοθείσες αυθημερόν αποφάσεις επί των υποθέσεων C-367/98, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, σκέψη 47, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, και C-503/99, Επιτροπή κατά Βελγίου, σκέψη 43, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή).»¹³⁴

Αρχικά το Δικαστήριο αναγνώρισε πως η απόφαση της Γαλλική Δημοκρατίας να διατηρήσει ειδικά δικαιώματα στην πετρελαϊκή εταιρία Elf-Aquitaine, πράγματι αποσκοπούσε στην εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος.¹³⁵ Μάλιστα, το ΔΕΚ είχε κληθεί ήδη σε παλαιότερη υπόθεση που τέθηκε ενώπιον του, να αποφανθεί επί αντίστοιχου ζητήματος που αφορούσε τη διασφάλιση ενός ελάχιστου ορίου εφοδιασμού πετρελαιοειδών, πάλι υπό το πρίσμα της ελευθερίας κίνησης των κεφαλαίων και την επίκληση από το Κράτος Μέλος της δημόσιας ασφάλειας ως δικαιολογητικό λόγο.¹³⁶ Επρόκειτο για την Υπόθεση 72/83 μεταξύ Campus Oil

¹³⁴ Υπόθεση C-483/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας, σκέψη 43.

¹³⁵ Christine O'Grady Putek, 'Limited but Not Lost: A Comment on the ECJ's Golden Share Decisions' (2004) 72 Fordham Law Review, σελ. 2261.

¹³⁶ Thomas Papadopoulos, Privatizations of State-Owned Companies and Justifications for Restrictions on EU Fundamental Freedoms: Past, Present and Future Perspectives (September 21, 2022). published in Julien Chaisse, Jędrzej Górski and Dini Sejko (eds.) Regulation of State-Controlled Enterprises: An Interdisciplinary and Comparative Examination, 2022, Springer, pp. 223-270., σελ. 8, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4226161> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4226161> (τελευταία πρόσβαση την 21/11/2023).

Limited και άλλων κατά Minister for Industry and Energy και άλλων,¹³⁷ στην οποία το Δικαστήριο είχε αναφέρει χαρακτηριστικά πως τα προϊόντα πετρελαίου είναι θεμελιώδους σημασίας για τη διαφύλαξη της ύπαρξης των κρατών εξαιτίας της τεράστιας σπουδαιότητας τους ως μέσω παραγωγής ενέργειας που συμβάλει καθοριστικά στην επιβίωση του πληθυσμού των κρατών, στη λειτουργία των δημόσιων υπηρεσιών τους και γενικότερα στην οικονομία των κρατών.¹³⁸

Ένεκα όμως της ύψιστης αξίας των θεμελιωδών ελευθεριών, είναι αδήριτη ανάγκη ο κάθε λόγος που προβάλλουν τα ΚΜ ως απαίτηση του γενικού συμφέροντος, να ερμηνεύεται στενά και πάντα υπό το φως των διατάξεων της Συνθήκης. Ως έχει πολλάκις λεχθεί από το Δικαστήριο, κάθε περίπτωση πρέπει πάντα να εξετάζεται σε συνάρτηση με τα όσα επιτάσσει η αρχή της αναλογικότητας. Συνεπώς πρέπει να εξετάζεται το μέτρο που λαμβάνεται από το ΚΜ πρέπει να είναι πράγματι ικανό τη στιγμή της ανάγκης, να μπορεί να λειτουργήσει, να είναι αποτελεσματικό, κατάλληλο και να μην ξεπερνά το αναγκαίο μέτρο.¹³⁹ Εν προκειμένω, θα έπρεπε η επίδικη κανονιστική ρύθμιση που θέσπισε η Γαλλική Κυβέρνηση να μπορούσε πραγματικά να εξασφαλίσει τον ελάχιστο εφοδιασμό του κράτους μέλους με πετρελαϊκά προϊόντα, χωρίς όμως να υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του σκοπού. Τα ειδικά δικαιώματα που αποφάσισε να διατηρήσει η Γαλλία προσφέρουν ευρεία διακριτική εξουσία στον Υπουργό να λαμβάνει σχετικές αποφάσεις και μάλιστα σε κανένα σημείο δεν τίθεται οποιαδήποτε προϋπόθεση στην άσκηση της εξουσίας του. Τούτο προφανώς προκαλεί ένα δισταγμό και δημιουργεί μία ανασφάλεια στους ενδιαφερόμενους επενδυτές, που δεν μπορούν

¹³⁷ Βλ. Υπόθεση 72/83 *Campus Oil Limited και άλλοι κατά Minister for Industry and Energy και άλλων* ECLI:EU:C:1984:256, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:61983CJ0072>.

¹³⁸ Υπόθεση 72/83 *Campus Oil Limited και άλλοι κατά Minister for Industry and Energy και άλλων*, σκέψη 34.

¹³⁹ Υπόθεση C-483/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας* ECLI:EU:C:2002:327, σκέψη 48. Christine O'Grady Putek, 'Limited but Not Lost: A Comment on the ECJ's Golden Share Decisions' (2004) 72 *Fordham Law Review*.

να γνωρίζουν κάτω από ποιες περιστάσεις δύναται να λάβουν ή όχι την έγκριση του Υπουργού.¹⁴⁰ Το ΔΕΚ τόνισε ουσιαστικά, πως στην υπό κρίση υπόθεση η τόσο ευρεία εξουσία του Υπουργού ισούται εν τέλει με άμεσο περιορισμό, προσβολή του δικαιώματος στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων και κατ' επέκταση σε πιθανή καταπάτηση του.¹⁴¹

Μετά από όλα όσα λέχθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου και περιεκτικά εμείς εκθέσαμε ανωτέρω και έπειτα από ακριβή ανάλυση όλων των γεγονότων, το Δικαστήριο εξέδωσε τελικά την 4^η Ιουνίου του 2002 απόφαση για την Υπόθεση C-483/99. Στην κατάληξη του, το ΔΕΚ ανέφερε πως η Κυβέρνηση της Γαλλίας με την επίδικη κανονιστική ρύθμιση που εξέδωσε, παρέβη ουσιαστικά τις υποχρεώσεις της ως αυτές πηγάζουν από το άρθρο 73 Β της Συνθήκης των ΕΚ και αντίστοιχα το άρθρο 63 της ΣΛΕΕ που κατοχυρώνει την ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων αλλά και από τα άρθρα 52 έως και 58 της ΣΕΚ που προστατεύουν το δικαίωμα της ελευθερίας της εγκατάστασης, στο μέτρο όμως που αφορούν τις επιχειρήσεις, ένεκα της μη συμμόρφωσης της Γαλλίας με την αρχή της αναλογικότητας.¹⁴²

Γ. Υπόθεση C-367/98 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας. Η Απόφαση δόθηκε την 4^η Ιουνίου του 2002.

¹⁴⁰ Υπόθεση C-483/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας*, σκέψεις 50, 51, 52.

¹⁴¹ Υπόθεση C-483/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 51.

¹⁴² Ibid, σκέψεις 54, 55. Thomas Papadopoulos, *Privatizations of State-Owned Companies and Justifications for Restrictions on EU Fundamental Freedoms: Past, Present and Future Perspectives* (September 21, 2022), published in Julien Chaisse, Jędrzej Górski and Dini Sejko (eds.) *Regulation of State-Controlled Enterprises: An Interdisciplinary and Comparative Examination*, 2022, Springer, pp. 223-270., σελ. 9, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4226161> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4226161> (τελευταία πρόσβαση την 21/11/2023). Alan Dashwood and others, *European Union Law* (6 edn, Hart Publishing 2011) σελ. 666.

Η Υπόθεση C-367/98¹⁴³ αποτέλεσε την πρώτη υπόθεση χρυσών μετοχών με διάδικο την Πορτογαλική Δημοκρατία, που παραπέμφθηκε και κρίθηκε από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.¹⁴⁴ Στην εν λόγω υπόθεση η Επιτροπή στράφηκε κατά του Πορτογαλικού κράτους ασκώντας προσφυγή κατά αυτού, όταν διαπίστωσε πως η Κυβέρνηση της Πορτογαλίας με νόμο που εισήγαγε στην έννομη της τάξη, παραβίασε τις εκ της Συνθήκης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων απορρέουσες υποχρεώσεις της και δη τα άρθρα 52, 56, 58, 73 B και επόμενα και 221 (όταν η ΣΕΚ μετατράπηκε σε ΣΛΕΕ τα προαναφερθέντα άρθρα μετατράπηκαν στα άρθρα 49, 52, 54, 63 και επόμενα και 288 αντίστοιχα της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) αλλά και από την πράξη περί των όρων προσχωρήσεως του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας και περί των προσαρμογών των Συνθηκών (ΕΕ 1985, L 302, σ. 23, στο εξής: πράξη προσχωρήσεως) τα άρθρα 221 μέχρι 231.

Η Επιτροπή περί τον Ιούλιο του 1994, με έγγραφο οχλήσεως που απέστειλε στην Πορτογαλική Δημοκρατία, της επίστησε την προσοχή σε σχέση με (α) το νόμο – πλαίσιο που θέσπισε τη 5^η Απριλίου του 1990 περί των ιδιωτικοποιήσεων, (β) τα διατάγματα που εκδόθηκαν μετά την εκτέλεση του εν λόγω νόμου και αφορούσαν τις ιδιωτικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων καθώς και (γ) τα νομοθετικά διατάγματα 380/93 της 15^{ης} Νοεμβρίου του 1993 και 65/94 της 28^{ης} Φεβρουαρίου του 1994.¹⁴⁵ Κατά την άποψη της Επιτροπής, τα υπό αναφορά νομοθετικά κείμενα που εκδόθηκαν από την Πορτογαλική Κυβέρνηση συγκρούονταν με σειρά διατάξεων

¹⁴³ Υπόθεση C-367/98 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας* ECLI:EU:C:2002:326, Διαθέσιμη στο: <http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/cellar/cases/fa53a37e-b355-4af8-8fb5-101c492eebdb.html>.

¹⁴⁴ Thomas Papadopoulos, *Privatizations of State-Owned Companies and Justifications for Restrictions on EU Fundamental Freedoms: Past, Present and Future Perspectives* (September 21, 2022). published in Julien Chaisse, Jędrzej Górski and Dini Sejko (eds.) *Regulation of State-Controlled Enterprises: An Interdisciplinary and Comparative Examination*, 2022, Springer, pp. 223-270., σελ. 9, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4226161> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4226161> (τελευταία πρόσβαση την 21/11/2023).

¹⁴⁵ Υπόθεση C-367/98 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας* ECLI:EU:C:2002:326, σκέψη 1.

της Συνθήκης. Η Πορτογαλία αφού έλαβε το έγγραφο οχλήσεως, το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους απήντησε στην Επιτροπή. Με την απάντηση της, η Πορτογαλική Κυβέρνηση προέβαλε ως αιτιολογία, λόγους οι οποίοι σχετίζονταν με την οικονομία και τα συμφέροντα της.¹⁴⁶ Ισχυρίστηκε συγκεκριμένα πως οι επίμαχοι περιορισμοί που εισάγουν οι νομοθετικές της ρυθμίσεις, δικαιολογούνταν λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούσαν στη χώρα μετά το έτος 1975. Θέλοντας παράλληλα όμως να συμμορφωθεί με τα όσα πρόσταζε η Επιτροπή, δεσμεύτηκε πως στις μελλοντικές ιδιωτικοποιήσεις δεν θα έθετε περιορισμούς στη διαδικασία απόκτησης μετοχών θέτοντας ως κριτήριο την ιθαγένεια των επενδυτών.¹⁴⁷

Η Επιτροπή εφόσον έκρινε την απάντηση της Πορτογαλίας ως μη ικανοποιητική, προχώρησε στην αποστολή αιτιολογημένης γνώμης, στην οποία και πάλι η Πορτογαλική κυβέρνηση απήντησε αναλαμβάνοντας τη δέσμευση να συμμορφωθεί στις επερχόμενες ιδιωτικοποιήσεις που θα ελάμβαναν χώρα.¹⁴⁸

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης είχαν ως ακολούθως:

Το κράτος της Πορτογαλίας, απαγόρευσε την αγορά αριθμού μετοχών, μεγαλύτερο από τον αριθμό που είχε καθοριστεί, σε συγκεκριμένες πορτογαλικές επιχειρήσεις. Το μεμπτό του νομοθετικού διατάγματος 65/94 συνδυαστικά με το νόμο 11/90, συνίστατο στο γεγονός πως η προαναφερθείσα απαγόρευση τύγγανε εφαρμογής μόνο σε επενδυτές με ιθαγένεια άλλου

¹⁴⁶ 175 Thomas Papadopoulos, *Privatizations of State-Owned Companies and Justifications for Restrictions on EU Fundamental Freedoms: Past, Present and Future Perspectives* (September 21, 2022) in Julien Chaisse, Jędrzej Górski and Dini Sejko (eds.) *Regulation of State-Controlled Enterprises: An Interdisciplinary and Comparative Examination*, 2022, Springer, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4202602, σελ. 231, (τελευταία πόσβαση την 02/12/2023).

¹⁴⁷ Υπόθεση C-367/98 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας*, σκέψεις 15, 16.

¹⁴⁸ Υπόθεση C-367/98 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας*, σκέψεις 17, 18.

κράτους μέλους. Πράγμα το οποίο συνιστούσε σαφή περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας της κίνησης των κεφαλαίων.¹⁴⁹

Εξίσου, περιορισμό εισάγουν και οι διατάξεις του πορτογαλικού νομοθετικού διατάγματος 380/93 σύμφωνα με την Επιτροπή. Η υποχρέωση που πηγάζει από το κείμενο του υπό αναφορά διατάγματος για προηγούμενη έγκριση ως προς την απόκτηση συμμετοχής πέραν ενός συγκεκριμένου ορίου στις πορτογαλικές επιχειρήσεις, συνιστά κατάφωρο περιορισμό και αντίκειται στην ελεύθερη κίνηση των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. Στην πράξη, αυτοί οι περιορισμοί που έθεσε η Πορτογαλική Κυβέρνηση είναι παράνομοι κατά την Επιτροπή, καθότι δεν εμπίπτουν σε καμία κατηγορία εξαιρέσεων της Συνθήκης, δεν δικαιολογούνται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και είναι πολύ πιθανόν να παρεμποδίσουν την άσκηση των δύο προαναφερθέντων ελευθεριών ή έστω να τις καταστήσουν λιγότερο δελεαστικές και ελκυστικές.¹⁵⁰

Το Δικαστήριο στο σκεπτικό της απόφαση τους ανέλυσε τα άρθρα της Συνθήκης που θίγονται εν προκειμένω και σε σχέση με τον ορισμό του «κεφαλαίου» και σε αυτή την περίπτωση παρέπεμψε στην οδηγία 88/361/ΕΟΚ και στο επισυνημμένο σε αυτήν Παράρτημα Ι όπου βρίσκεται η «ονοματολογία».

Ακολούθως το ΔΕΚ προέβη στον σχολιασμό των δύο επίμαχων ρυθμίσεων. Αρχικά επιβεβαίωσε πως η κανονιστική ρύθμιση της Πορτογαλία που θέτει την απαγόρευση σε

¹⁴⁹ Thomas Papadopoulos, Privatizations of State-Owned Companies and Justifications for Restrictions on EU Fundamental Freedoms: Past, Present and Future Perspectives (September 21, 2022). published in Julien Chaisse, Jędrzej Górski and Dini Sejko (eds.) Regulation of State-Controlled Enterprises: An Interdisciplinary and Comparative Examination, 2022, Springer, pp. 223-270., σελ. 9, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4226161> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4226161> (τελευταία πρόσβαση την 21/11/2023).

¹⁵⁰ Υπόθεση C-367/98 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας* ECLI:EU:C:2002:326, σκέψεις 24, 25, 26.

επενδυτές με ξένη ιθαγένεια, είναι προδήλως αντίθετη με το κοινοτικό δίκαιο. Συγκεκριμένα εντοπίζεται το φαινόμενο της άνισης μεταχείρισης των επενδυτών με ιθαγένεια άλλου κράτους μέλους και συνεπώς πρόκειται για δυσμενής διάκριση σε βάρος ορισμένης κατηγορίας προσώπων. Τέτοια διάταξη προφανώς συνιστά περιορισμό του δικαιώματος στην ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων και άρα αποδεικνύεται η παραβίαση του άρθρου 73 Β της ΣΕΚ.¹⁵¹

Προχωρώντας το ΔΕΚ κλήθηκε να δώσει απαντήσει και ως προς το δεύτερο επίδικο σημείο, ήτοι την εξασφάλιση προηγούμενης άδειας από την Πορτογαλική Δημοκρατία σχετικά με την κτήση συμμετοχής καθ' υπέρβαση του ορίου, όταν πρόκειται για πορτογαλικές επιχειρήσεις. Το Δικαστήριο αναφορικά με το μόλις προαναφερθέν νομικό σημείο, εξέφρασε τη διαφωνία του σε σχέση με το επιχείρημα που προέβαλε η Πορτογαλική Δημοκρατία δυνάμει του οποίου υποστήριξε πως η σχετική ρύθμιση δεν εισάγει οποιαδήποτε μορφή άνισης μεταχείρισης και άρα δεν τίθεται ζήτημα περιορισμού της άσκησης των ελευθεριών. Εν προκειμένω, για άλλη μία φορά το ΔΕΚ, επανέλαβε πως η απαίτηση για λήψη προηγούμενης έγκρισης συνιστά αποτρεπτικό παράγοντα για τους επενδυτές άλλων κρατών μελών που πιθανόν να επιθυμούσαν να επενδύσουν σε εταιρίες πορτογαλικές, καθιστώντας εν τέλει έτσι τις οικείες επιχειρήσεις λιγότερο ελκυστικές.¹⁵² Τούτο, οδηγεί προφανώς σε αθέμιτο περιορισμό της ελεύθερης κίνησης των κεφαλαίων.

Συνοψίζοντας τα όσα εκτέθηκαν ανωτέρω για την υπόθεση C-367/98, διαπιστώνουμε πως και σε αυτή την υπόθεση το Δικαστήριο παρακολούθησε με προσοχή τα επιχειρήματα που προέβαλαν τα διάδικα μέρη και προτού καταλήξει στα συμπεράσματα του προέβη σε λεπτομερή ανάλυση του συλλογισμού του. Στο διατακτικό της απόφασης του, το ΔΕΚ

¹⁵¹ Υπόθεση C-367/98 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας, σκέψεις 39, 40.

¹⁵² Υπόθεση C-367/98 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας, σκέψεις 45, 46.

διαπίστωσε την παράβαση των νόμιμων υποχρεώσεων της Πορτογαλικής Δημοκρατίας, εξαιτίας της θέσπισης του νόμου 11/90 της 5ης Απριλίου 1990 περί των ιδιωτικοποιήσεων των εταιριών, με συγκεκριμένη αναφορά στο άρθρο 13 στην παράγραφο 3 του ως άνω νόμου, των διαταγμάτων που εκδόθηκαν ακολουθώντας το νόμο αυτό, συν των διαταγμάτων 380/93 της 15ης Νοεμβρίου 1993 και 65/94 της 28ης Φεβρουαρίου 1994. Συγκεκριμένα, το ΔΕΚ απεφάνθη πως τα ως άνω νομοθετικά κείμενα που θέσπισε η Κυβέρνηση της Πορτογαλίας έπλητταν το κύρος του άρθρου 73 Β της Συνθήκης ΕΚ (αργότερα άρθρο 56 ΕΚ), πλέον άρθρο 63 της Συνθήκης περί Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης που κατοχυρώνει το δικαίωμα στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Όσον αφορά την παράβαση των άρθρων 52, 56, 58 και 221 (όταν η ΣΕΚ μετατράπηκε σε ΣΛΕΕ τα προαναφερθέντα άρθρα μετατράπηκαν στα άρθρα 49, 52, 54 και 288 αντίστοιχα της ΣΛΕΕ) που επικαλέστηκε η Επιτροπή, το Δικαστήριο επισήμανε για άλλη μια φορά, ότι οι περιορισμοί που επιβάλλονται στην ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων και αφορούν τις επιχειρήσεις και τις εταιρίες, επηρεάζουν άμεσα και το δικαίωμα στην ελευθερία εγκατάστασης στο έδαφος της Ε.Ε, καθότι οι δύο ελευθερίες αλληλοσυνδέονται και συνεπώς αλληλοεπηρεάζονται από τυχόν περιορισμούς που επιβάλλονται.¹⁵³ Χαρακτηριστικά μάλιστα, το Δικαστήριο επί του ζητήματος αυτού επισήμανε πως *«Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, στον βαθμό που η επίδικη κανονιστική ρύθμιση εμπεριέχει περιορισμούς της ελευθερίας εγκαταστάσεως, αυτοί είναι η άμεση συνέπεια των εξετασθέντων ανωτέρω εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, με τα οποία συνδέονται αρρήκτως. Ως εκ τούτου, λόγω της διαπιστώσεως της παραβάσεως του άρθρου 73 Β της Συνθήκης παρέλκει η εξέταση κεχωρισμένως των επιδίκων μέτρων υπό το φως των κανόνων της Συνθήκης που αφορούν την ελευθερία εγκαταστάσεως.»*

¹⁵³ Υπόθεση C-367/98 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας, σκέψεις 53, 54, 55, 56.

Διευκρινίστηκα μόνο, αναφέρουμε πως το ΔΕΚ σε σχέση με την παράβαση των άρθρων της Συνθήκης Προσχωρήσεως που επικαλέστηκε η Επιτροπή στην προσφυγή της, έκρινε πως δεν συντρέχει παράβαση αυτών, καθότι οι επίμαχες πορτογαλικές νομοθετικές ρυθμίσεις θεσπίστηκαν σε χρόνο μεταγενέστερο από το χρόνο που ορίζει η Συνθήκη Προσχωρήσεως.¹⁵⁴

Η απόφαση που εξέδωσε το ΔΕΚ την 4^η Ιουνίου του 2002, ήταν μία εξίσου αξιόλογη απόφαση η οποία προστέθηκε και αυτή στη λίστα της νομολογίας με αντικείμενο τις χρυσές μετοχές και η οποία ολοένα και επιβεβαίωνε τη μέχρι τότε ήδη σχηματισθείσα άποψη του Δικαστηρίου σε σχέση με φαινόμενο των χρυσών μετοχών και των προνομίων που παρείχαν αυτές.

Δ. Υπόθεση C-112/05 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας («Volkswagen») . Η Απόφαση δόθηκε την 23^η Οκτωβρίου του 2007.

Στην πιο πρόσφατη υπόθεση C-112/05¹⁵⁵, τα γεγονότα που προηγήθηκαν της κατάθεσης προσφυγής στη Γραμματεία του Δικαστηρίου από μέρος της Επιτροπής κατά της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, δεν διαφοροποιούνται και πολύ από όσα είχαν συμβεί σε όλες τις προηγούμενες και παλαιότερες υποθέσεις που αναφέραμε ανωτέρω.

Η Επιτροπή απέστειλε αρχικά έγγραφο στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας με το οποίο εξέφραζε τους προβληματισμούς της σε σχέση με ορισμένες εθνικές διατάξεις που είχε θεσπίσει το εν λόγω ΚΜ, θέτοντας του επίσης προθεσμία προκειμένου να υποβάλει τις δικές

¹⁵⁴ Υπόθεση C-367/98 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας*, σκέψεις 58, 59.

¹⁵⁵ Υπόθεση C-112/05 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας* ECLI:EU:C:2007:623. Διαθέσιμη στο: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=70710&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2587525>.

του παρατηρήσεις. Ακολούθησε η διαδικασία έκδοσης αιτιολογημένης γνώμης από μέρους της Επιτροπής σκοπεύοντας τη συμμόρφωση του κράτους μέλους εντός προβλεπόμενης προθεσμίας, καθότι σύμφωνα με την Επιτροπή οι επίμαχες εθνικές διατάξεις που αφορούσαν την ανώνυμη εταιρία «Volkswagen» συνιστούσαν περιορισμούς στις δύο θεμελιώδεις ελευθερίες, ήτοι την ελευθερία της κυκλοφορίας των κεφαλαίων και την ελευθερία της εγκατάστασης, που προστατεύονται στα άρθρα 56 ΕΚ και 43 ΕΚ αντίστοιχα.¹⁵⁶

Η Επιτροπή εξακολουθώντας να πιστεύει πως η Γερμανία διατηρούσε ένα ασυνήθιστα υψηλό βαθμό ελέγχου και εποπτείας επί της ιδιωτικοποιημένης γερμανικής εταιρίας «Volkswagen», προχώρησε εν τέλει στην άσκηση προσφυγής έναντι της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας.¹⁵⁷ Στην ουσία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πίστευε έντονα πως συγκεκριμένες διατάξεις του νόμου «Volkswagen», ήτοι τα άρθρα 2, παράγραφος 1 και 4, παράγραφοι 1 και 3 του νόμου VW, είναι πολύ πιθανόν να λειτουργήσουν ως εμπόδια στην απόλαυση του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων του άρθρου 56 της ΣΕΚ, καθότι οι επίμαχες αυτές διατάξεις, δύναται να αποτρέψουν τους ενδιαφερόμενους επενδυτές από το να προβούν σε άμεσες επενδύσεις στην εταιρία της Volkswagen.

Ο νόμος Volkswagen έθετε ρυθμιστικούς κανόνες που αφορούσαν την εταιρική διακυβέρνηση της ομόνυμης εταιρίας. Οι επίμαχες διατάξεις που εμπεριέχονταν στο νόμο VW προνοούσαν πως (α) το δικαίωμα ψήφου για κάθε μέτοχο ανέρχεται μόνο μέχρι το 20% του κεφαλαίου της εταιρίας Volkswagen, παρά του ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν έθετε τέτοιο στενό περιορισμό, (β) για να ληφθούν αποφάσεις από τη γενική συνέλευση θα έπρεπε να συντρέχει πλειοψηφία σε

¹⁵⁶ Υπόθεση C-112/05 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, σκέψη 8.

¹⁵⁷ Christine O'Grady Putek, 'Limited but Not Lost: A Comment on the ECJ's Golden Share Decisions' (2004) 72 *Fordham Law Review*, σελ. 2276, Διαθέσιμη στο: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3989&context=flr> (τελευταία πρόσβαση την 26/11/2023).

ποσοστό άνω του 80 % του κεφαλαίου που εκπροσωπείτο στην εν λόγω εταιρία, ενώ το κοινοτικό δίκαιο απαιτούσε μόνο πλειοψηφία 75 % και (γ) οι «επίμαχες» διατάξεις έδιδαν επιπλέον στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αλλά και στο Ομόσπονδο κράτος της Κάτω Σαξονίας το δικαίωμα να διορίζουν από δύο εκπροσώπους, συνολικά τέσσερις, στο εποπτικό συμβούλιο της εταιρίας Volkswagen εφόσον είχαν μετοχές σε αυτή, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη όμως ο αριθμός των μετοχών τους, πράγμα το οποίο και πάλι δεν ήταν σύμφωνο με το κοινό δίκαιο.¹⁵⁸

Για την παράβαση του άρθρου 56 της Συνθήκης των ΕΚ, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστήριξε πως ο ισχυρισμός της Επιτροπής δεν ήταν βάσιμος. Κατά το ΚΜ της Γερμανίας, ο νόμος VW στηριζόταν σε ένα συμβιβασμό που είχε συναφθεί περί το 1959 μεταξύ των ατόμων και των ομάδων που κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950, είχαν προβάλει ιδιωτικής φύσεως δικαιώματα στην εταιρία περιορισμένης ευθύνης Volkswagenwerk. Ως περαιτέρω υποστήριξε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, αυτός ο συμβιβασμός που συνάφθηκε το 1959, έλαβε αργότερα και συγκεκριμένα την 9^η Μαΐου του 1960, τη μορφή νόμου, ενώ ένα χρόνο αργότερα, ήτοι το 1960 ακολούθησε η σύναψη του καταστατικού της εταιρίας Volkswagen που τελικά οδήγησε στην έκδοση του νόμου VW, ο οποίος επί της ουσίας επανέλαβε τους κανόνες που είχαν περιληφθεί προηγουμένως στο καταστατικό της εν λόγω εταιρίας.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Υπόθεση C-112/05 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας* ECLI:EU:C:2007:623, σκέψη 9. Gerner-Beuerle, Carsten, *Shareholders between the Market and the State: The VW Law and Other Interventions in the Market Economy* (2012). *Common Market Law Review* 2012, 49(1), 97-143, σελ. 97, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2099460> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=763127112013069112011000100003005077025053037016086024125099099068103004124114064109045022005106001123061011002000120068027081016072058003054100021091099101083000086021038067117100093089020089007069100116109125102068118092023097122113120067081026066103&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 26/11/2023). Jaron van Bekkum and others, 'Golden shares and European Company Law: The Implications of Volkswagen' [2008] 5(1) *European Company Law*, σελ. 6.

¹⁵⁹ Υπόθεση C-112/05 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, σκέψη 23.

Βασισμένο στον ως άνω συλλογισμό, το ΚΜ της Γερμανίας εξομοίωνε το νόμο VW με σύμβαση ιδιωτικού δικαίου που συνάφθηκε μεταξύ των μεριδιούχων της ομώνυμης εταιρίας και εξαιτίας αυτής της πεποίθησης της, η Γερμανία δεν δεχόταν τα όσα της καταλόγιζε η Επιτροπή για δήθεν παράβαση διατάξεων της Συνθήκης.

Περαιτέρω, σε σχέση με τον ισχυρισμό της Επιτροπής για παράβαση του άρθρου 43 της Συνθήκης των ΕΚ που κατοχυρώνει την ελευθερία της εγκατάστασης, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ανέφερε πως σε καμία περίπτωση η Επιτροπή προέβαλε ικανή και ισχυρή επιχειρηματολογία που να στηρίζει τον ισχυρισμό της και ως εκ τούτου θα πρέπει ο εν λόγω ισχυρισμός να θεωρηθεί άνευ αντικειμένου.¹⁶⁰

Το Δικαστήριο κατά την εξέταση όλων των εκτεθέντων γεγονότων, προέβη αρχικά στη διαπίστωση πως η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων μπορεί να περιοριστεί μόνο από εθνικά μέτρα, εφόσον αυτά μπορούν να δικαιολογηθούν από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 58 της Συνθήκης ΕΚ λόγους, ή εφόσον συντρέχουν λόγοι που εξυπηρετούν το γενικό συμφέρον και υπό τη προϋπόθεση ότι τηρείται στο μέγιστο βαθμό η αρχή της αναλογικότητας.

Η αιτιολογία που προέβαλε το κράτος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας περί προστασίας των συμφερόντων των εργαζομένων, δεν ικανοποίησε το ΔΕΕ, το οποίο ανέφερε πως η Ομοσπονδία της Γερμανίας δεν κατάφερε να προσδιορίσει με σαφήνεια και συνεπώς να αποδείξει σε αυτό, πως η διατήρηση θέσης ισχύος στο κεφάλαιο της εταιρίας Volkswagen που ιδιωτικοποιήθηκε, θα εξυπηρετούσε τον επιδιωκόμενο σκοπό που υποστήριζε το ΚΜ, ήτοι δηλαδή πως θα βοηθούσε στην προστασία όσων εργάζονταν σε αυτή την εταιρία.¹⁶¹

¹⁶⁰ Υπόθεση C-112/05 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, σκέψεις 10, 12.

¹⁶¹ Υπόθεση C-112/05 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, σκέψη 74.

Εν συνεχεία, το ΔΕΕ απέρριψε και την αιτιολόγηση που δόθηκε από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας σε σχέση με το ειδικό προνόμιο που έδιδε το δικαίωμα στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και στο ομόσπονδο κράτος της Κάτω Σαξονίας να διορίζουν αυτόματα αντιπροσώπους τους στο συμβούλιο εποπτείας της υπό αναφορά εταιρίας, καθώς ούτως ή άλλως, με βάση τη γερμανική νομοθεσία την εκπροσώπηση στο συμβούλιο αυτό την ασκούν οι ίδιοι οι εργαζόμενοι της εταιρίας.¹⁶²

Καταλήγοντας λοιπόν, διαπιστώνουμε πως το Δικαστήριο δεν συμμερίστηκε αλλά ούτε υιοθέτησε τα όσα επικαλέστηκε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ενώπιον του στα πλαίσια της υπό τον ως άνω αριθμό και τίτλο υπόθεσης. Επί της ουσίας, το Δικαστήριο συμφώνησε με τις αιτιάσεις που προέβαλε η Επιτροπή και επιβεβαίωσε την πεποίθηση της για παράβαση των υποχρεώσεων που πηγάζουν από το άρθρο 56 της Συνθήκης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από πλευράς του κράτους μέλους.¹⁶³ Πιο συγκεκριμένα μάλιστα, το Δικαστήριο κατέληξε πως η εισαγωγή στην έννομη τάξη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και η διατήρηση σε ισχύ του άρθρου 4, παράγραφος 1 αλλά και του άρθρου 2, παράγραφος 1 συνδυαστικά με το άρθρο 4, παράγραφος 3 του επίμαχου νόμου «Volkswagen» της 21ης Ιουλίου του 1960, συνιστούσε περιορισμό της ελευθερίας κίνησης των κεφαλαίων του άρθρου 56, παράγραφος 1 της Συνθήκης ΕΚ και η κατάσταση που δημιουργείτο ήταν ικανή να αποτρέψει ενδιαφερόμενους ξένους επενδυτές.¹⁶⁴ Καταληκτικά μόνο, αναφέρουμε πως και στην παρούσα υπόθεση είχε τεθεί ζήτημα περιορισμού της εξίσου σημαντικής ελευθερίας της

¹⁶² Υπόθεση C-112/05 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, σκέψη 75.

¹⁶³ Υπόθεση C-112/05 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, σκέψη 81.

¹⁶⁴ Jaron van Bekkum, 'Cross-Border Investments in Undertakings and the Future of EU Company Law' [2014] 25(6) *European Business Law Review*, σελ. 820. Βλ. και Υπόθεση C-112/05 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας*, σκέψη 82.

εγκατάστασης, αλλά παρόλα αυτά, δεν είχαν προσαχθεί ξεχωριστά επιχειρήματα σε σχέση με αυτή την προβληματική.¹⁶⁵

Ε. Υπόθεση C-207/07 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου της Ισπανίας. Η Απόφαση δόθηκε την 17^η Ιουλίου του 2008.

Στην εν θέματι υπόθεση, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την απόφαση που εξέδωσε καταδίκασε το Βασίλειο της Ισπανίας.¹⁶⁶ Το Δικαστήριο στην παρούσα υπόθεση κλήθηκε να εξετάσει κατά πόσο η εθνική νομοθεσία που θέσπισε η Ισπανική Κυβέρνηση, παραβίαζε τις διατάξεις του άρθρου 43 ΕΚ και 56 ΕΚ. Ειδικότερα, επίμαχη εθνική ρύθμιση όριζε πως για να αποκτήσει κάποιος μερίδιο επί του εταιρικού κεφαλαίου σε εταιρίες που ασκούσαν την επαγγελματική τους δραστηριότητα στον τομέα της ενέργειας ή για να αποκτήσει στοιχεία του ενεργητικού της εταιρίας τα οποία ήταν απαραίτητα για τη δραστηριοποίηση της, ήταν προϋπόθεση να είχε λάβει προηγουμένως άδεια από την Εθνική Επιτροπή Ενέργειας.¹⁶⁷ Το ΔΕΕ ακολούθησε για άλλη μια φορά την παραδοσιακή μεθοδολογία του προκειμένου να αξιολογήσει τη συμβατότητα της Ισπανικής ρύθμισης με το δίκαιο των ΕΚ.¹⁶⁸ Εν τέλει, το

¹⁶⁵ Alan Dashwood and others, *European Union Law* (6 edn, Hart Publishing 2011), σελ.668.

¹⁶⁶ Υπόθεση C-207/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ισπανίας* ECLI:EU:C:2008:428, Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62007CJ0207>

¹⁶⁷ Υπόθεση C-207/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ισπανίας*. Thomas Papadopoulos, 'Greek Legislation on Strategic Investments; the Next Golden Share Case Before the European Court of Justice?' (2009) 6 (3) *European Company Law* (ECL), pp. 264-270, σελ. 266., Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1541635> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=73601300212402509810007201502410600604907100803405403407608612207611203001410210401102803902811905202205107910309500608307800704003806806201911710108310307100604707902411200711609312409502301609709011611800210309710701606808609310118090066088127&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 02/12/2023).

¹⁶⁸ Michele Giannino, 'The Spanish Prior Approval Regime for the Purchase of Certain Shareholdings and Assets in the Energy Sector Breaches EC' Law (2009). Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1648225> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=014117064098124094070111024068000069057020066018053053081100099094126118075125003093100057062011027030018069007002102007091000051035011087029122103099096120086108122061001031089112000118076068086031025025085124118003072025027097086067007011066111072002&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 02/12/2023).

Δικαστήριο απεφάνθη πως πράγματι η εθνική νομοθεσία της Ισπανίας παραβίαζε τις διατάξεις των άρθρων 43 ΕΚ και 56 ΕΚ και συνεπώς επρόκειτο για περιορισμό της ελευθερίας εγκατάστασης και της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων.¹⁶⁹

ΣΤ. Υπόθεση C-503/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου. Η Απόφαση δόθηκε την 4^η Ιουνίου του 2002.

Παρά του ότι η συγκεκριμένη υπόθεση χρονολογικά προηγείται των υποθέσεων C-112/05 και C-207/07 που εξετάσαμε ανωτέρω, σκοπούμε πως είναι ορθότερο να την σχολιάσουμε τώρα, καθότι πρόκειται για μια ιδιαίτερος αξιολογη, διαφορετική και ανατρεπτική απόφαση εν συγκρίσει με τις υπόλοιπες που εξέδωσε το Δικαστήριο.

Η υπόθεση C-503/99 με διάδικους την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και το Βασίλειο του Βελγίου¹⁷⁰ αποτελεί την εξαίρεση στα όσα έχουν ήδη λεχθεί ανωτέρω, στα πλαίσια των υπόλοιπων υποθέσεων που αναλύθηκαν. Η εν θέματι απόφαση θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ίσως η σημαντικότερη απόφαση που εκδόθηκε από το Δικαστήριο. Σε αυτή την περίπτωση, το ΔΕΕ ανέπτυξε ένα διαφορετικό συλλογισμό, προσέγγισε τα γεγονότα από διαφορετική σκοπιά και κατέληξε εν τέλει πως οι περιορισμοί που εισήγαγε το Βέλγιο ήταν πράγματι δικαιολογημένοι.¹⁷¹ Στην ουσία, όπως θα εξηγήσουμε αναλυτικά και πιο κάτω, το ΔΕΕ θεώρησε πως οι αιτιολογήσεις που προέβαλε το Βασίλειο του Βελγίου ήταν

¹⁶⁹ Υπόθεση C-207/07, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ισπανίας*.

¹⁷⁰ Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου* ECLI:EU:C:2002:328. Διαθέσιμη στο: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47379&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2421914>.

¹⁷¹ Thomas Papadopoulos, *Privatizations of State-Owned Companies and Justifications for Restrictions on EU Fundamental Freedoms: Past, Present and Future Perspectives* (September 21, 2022). published in Julien Chaisse, Jędrzej Górski and Dini Sejko (eds.) *Regulation of State-Controlled Enterprises: An Interdisciplinary and Comparative Examination*, 2022, Springer, pp. 223-270., σελ. 10. Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4226161> ή <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4226161>.

δικαιολογημένοι από τις τρέχουσες συνθήκες και περιστάσεις και η εφαρμογή των περιορισμών που επέβαλε ήταν ανεκτοί.

Ένεκα του διαφορετικού συμπεράσματος του Δικαστηρίου και της μοναδικής προσέγγισης του, η υπόθεση Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου έχει ιδιαίτερη αξία για το σύνολο των κρατών μελών και όχι μόνο. Η υπό αναφορά υπόθεση λοιπόν, αδιαμφισβήτητα αποτελεί τον οδηγό για τις περιπτώσεις όπου ένα ΚΜ πρόκειται να προβεί σε ιδιωτικοποίηση ορισμένης κρατικής εταιρίας έχοντας την επιθυμία να διατηρήσει χρυσές μετοχές.¹⁷² Το περιεχόμενο της απόφαση που εκδόθηκε στα πλαίσια της εν θέματι υπόθεσης, περιέχει ιδανικές κατευθυντήριες γραμμές σε σχέση με τον τρόπο που ένα ΚΜ μπορεί να πράξει, ούτως ώστε η επιβολή περιορισμών από πλευράς του να μην θεωρηθεί ασυμβίβαστη με τα όσα προστάζει το κοινοτικό δίκαιο.

Τα γεγονότα της υπόθεσης C- 503/99 έχουν ως ακολούθως: η Επιτροπή με έγγραφο που απέστειλε στη Βελγική Κυβέρνηση την 8^η Ιουλίου του 1998, θέλησε να ενημερώσει το κράτος του Βελγίου ότι τα βασιλικά διατάγματα που εξέδωσε την 10^η Ιουνίου και την 16^η Ιουνίου του έτους 1994, σύμφωνα με τα οποία θεσπίζονταν ειδικές μετοχές, έθεταν θέμα παραβίασης, κατά την άποψη της, συγκεκριμένων διατάξεων της Συνθήκης ΕΚ. Η Επιτροπή, ισχυριζόταν ουσιαστικά πως οι κανονιστικές ρυθμίσεις που θέσπισε η Βελγική Κυβέρνηση συγκρούονταν με τις διατάξεις που προστάτευαν την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων και την ελευθερία εγκατάστασης.¹⁷³

¹⁷² Thomas Papadopoulos, *Privatizations of State-Owned Companies and Justifications for Restrictions on EU Fundamental Freedoms: Past, Present and Future Perspectives* (September 21, 2022). published in Julien Chaisse, Jędrzej Górski and Dini Sejko (eds.) *Regulation of State-Controlled Enterprises: An Interdisciplinary and Comparative Examination*, 2022, Springer, pp. 223-270., σελ. 10.

¹⁷³ Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, σκέψεις 11, 12.

Αντίστοιχα, η Κυβέρνηση του Βελγίου απήντησε με έγγραφο της στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκθέτοντας τη δική της θέση σε σχέση με τα όσα της καταλόγισε η Επιτροπή. Εν προκειμένω, το κράτος του Βελγίου ισχυρίστηκε πως οι διατάξεις που απονέμουν τα ειδικά δικαιώματα ως απόρροια των χρυσών μετοχών, δεν είχαν ασκηθεί ούτε ως ή άλλως έως τότε, αλλά και πάλι το Βέλγιο μέσω των ενδιαφερόμενων αρχών του, εξέφρασε την προθυμία να εγγυηθεί στην Επιτροπή πως ακόμα και όταν θα χρειαστεί να τύχουν εφαρμογής οι σχετικές διατάξεις, η εφαρμογή τους γίνει με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να μην προκληθεί οποιαδήποτε διάκριση σε βάρος προσώπων που είναι υπήκοοι άλλων κρατών μελών.¹⁷⁴

Η Επιτροπή παρά τη θετική ανταπόκριση της Βελγικής Δημοκρατίας για μη λήψη μέτρων ικανών να εισαγάγουν διακρίσεις σε βάρος ορισμένης κατηγορίας προσώπων, φάνηκε πως δεν ικανοποιήθηκε και ακολούθησε τη διαδικασία αποστολής δύο αιτιολογημένων γνωμών προς το Βέλγιο, καθορίζοντας την προθεσμία συμμόρφωσης σε δύο μήνες. Η Κυβέρνηση του Βελγίου εξέφρασε με την απάντησή της τη διάθεση να τροποποιήσει τις διατάξεις που εξασφάλιζαν τα ειδικά δικαιώματα και προκαλούσαν την ανησυχία της Επιτροπής. Μάλιστα στην πορεία, η Κυβέρνηση του Βελγίου προέβη σε ορισμένες διαρρυθμίσεις στα νομοθετικά της κείμενα, χωρίς βέβαια να επέμβει στα άρθρα 1, 3 και 4 των βασιλικών διαταγμάτων της 10ης και της 16ης Ιουνίου 1994.¹⁷⁵

Εν τέλει ακολούθησε η άσκηση προσφυγής από μέρος της Επιτροπής κατά του Βασιλείου του Βελγίου όπου αμφοτέρωτα τα μέρη, προκειμένου να υποστηρίξουν τις θέσεις τους προέβαλαν τα επιχειρήματά τους.

¹⁷⁴ Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, σκέψη 12.

¹⁷⁵ Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, σκέψη 14.

Το κύριο ερώτημα που προβληματίσε το ΔΕΚ, ήταν κατά πόσο η βελγική κανονιστική ρύθμιση που αφορούσε τη θέσπιση ειδικών μετοχών στις κρατικές εταιρίες SNTC και Distrigaz που ιδιωτικοποιήθηκαν, υπέρ του κράτους του Βελγίου, ισούταν με περιορισμό της ελευθερίας της κυκλοφορίας των κεφαλαίων που προστατεύεται στο τότε άρθρο 73 Β της Συνθήκης ΕΚ και νυν 63 της ΣΛΕΕ. Οι ειδικές μετοχές που θεσπίζονταν, εξασφάλιζαν βασικά στο κράτος του Βελγίου τη δυνατότητα να ασκεί ανακοπή σε οποιαδήποτε πιθανή εκχώρηση, ή παροχή εγγυήσεως ή μετατροπή του προορισμού των αγωγών ή και άλλων ουσιωδών περιουσιακών στοιχείων των εν λόγω εταιριών ενώ ταυτόχρονα έδιδαν το δικαίωμα στο Βασίλειο του Βελγίου να ασκεί ανακοπή κατά αποφάσεων που αφορούσαν ζητήματα διαχείρισης και οι οποίες θεωρείτο ότι στρέφονταν εναντίον της πολιτικής που ακολουθούσε το ΚΜ του Βελγίου όσον αφορά ενεργειακά θέματα.¹⁷⁶

Αρχικά το Δικαστήριο έκανε αναφορά στην Ανακοίνωση της Επιτροπής του 1997 και το σκοπό για τον οποίο αυτή δημιουργήθηκε. Δεν παρέλειψε βέβαια να αναφερθεί και στην Οδηγία 88/361/ΕΟΚ αλλά και στο Παράρτημα που τη συνοδεύει, στο οποίο έχουν καταγραφεί με τη μορφή καταλόγου, ήτοι η «ονοματολογία», ορισμένες ενδεικτικές δραστηριότητες που συνιστούν κεφάλαιο.

Το ΔΕΚ επεσήμανε και σε αυτή την απόφαση του, πως ναι μεν η Ανακοίνωση απαγορεύει πράξεις που συνιστούν εμπόδια κατά την άσκηση των θεμελιωδών ελευθεριών, παρόλα αυτά, αφήνει ένα «παράθυρο» προστασίας στα ΚΜ που λόγω διαφόρων ανησυχιών επιθυμούν να διατηρήσουν ισχυρή θέση σε κρατικές επιχειρήσεις που ιδιωτικοποιήθηκαν, όταν πρόκειται για εταιρίες που δραστηριοποιούνται σε στρατηγικούς τομείς ή και άλλους τομείς που λειτουργούν προς εξυπηρέτηση του ευρύτερου γενικού συμφέροντος και τη δημόσια ασφάλεια ενός

¹⁷⁶ Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, σκέψη 39.

κράτους.¹⁷⁷ Σε κάθε περίπτωση όμως, οι ανησυχίες αυτές των κρατών μελών δεν είναι δυνατό να δικαιολογήσουν την αυθαίρετη δημιουργία εμποδίων από μέρους τους στην άσκηση των κατοχυρωμένων θεμελιωδών ελευθεριών, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στην περίπτωση διατήρησης αυξημένων, ειδικών προνομίων σε κρατικές εταιρίες που ιδιωτικοποιήθηκαν.

Για το ΔΕΚ, οι ελευθερίες της Συνθήκης δέον να προστατεύονται στο έπακρο. Τυχόν περιορισμοί αυτών δύναται να επιτραπούν μόνο κατ' εξαίρεση και μόνο εάν αυτοί μπορούν να δικαιολογηθούν. Στο σημείο αυτό, αξίζει να παραθέσουμε αυτούσιο το απόσπασμα με τη θέση του Δικαστηρίου:

*«Ως θεμελιώδης αρχή της Συνθήκης, η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων μπορεί να περιοριστεί από εθνική κανονιστική ρύθμιση μόνον αν αυτή δικαιολογείται από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 73 Δ, παράγραφος 1, της Συνθήκης λόγους ή από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος και εφόσον εφαρμόζεται σε κάθε πρόσωπο ή επιχείρηση που ασκεί δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής. Επί πλέον, για να δικαιολογείται υπό την έννοια αυτή, η εθνική κανονιστική ρύθμιση πρέπει να είναι πρόσφορη για τη διασφάλιση της υλοποίησεως του στόχου που επιδιώκει και να μη βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξή του μέτρου, ώστε να ανταποκρίνεται στο κριτήριο της αναλογικότητας ».*¹⁷⁸

Στην υπό σχολιασμό υπόθεση, η επίδικη εθνική ρύθμιση που θέσπισε η Κυβέρνηση του Βελγίου, είχε ως στόχο να διασφαλίσει την ύπαρξη ενός κατώτατου ορίου πετρελαϊκών προϊόντων σε ενδεχόμενη περίοδο κρίσης στη χώρα. Στην πράξη δηλαδή, το κράτος του Βελγίου προκειμένου να μην μείνει εκτεθειμένο και να μην αφήσει απροστάτευτους τους

¹⁷⁷ Υπόθεση C-503/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου, σκέψη 43. Αντίστοιχη αναφορά γίνεται και στην Υπόθεση C-483/99 Επιτροπή κατά Γαλλίας, σκέψη 43 και στην Υπόθεση C-367/98 Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, σκέψη 47.

¹⁷⁸ Υπόθεση C-503/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου, σκέψη 45.

πολίτες του σε πιθανή περίπτωση κρίσης, θέλησε να εισαγάγει τις επίδικες διατάξεις, έτσι ώστε να μπορεί να διασφαλίσει έστω ένα ελάχιστο όριο ενεργειακού εφοδιασμού.¹⁷⁹

Το ΔΕΚ τόνισε επίσης, πως η έννοια της δημόσιας ασφάλειας είναι αδήριτη ανάγκη να ερμηνεύεται στενά, καθότι αποτελεί μία σημαντική παρέκκλιση της νομοθετικά προστατευόμενης αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων. Οι απαιτήσεις λοιπόν που προστάζει η δημόσια ασφάλεια, πρέπει να εξετάζονται από τα αρμόδια όργανα της Κοινότητας, πλέον Ένωσης, ούτως ώστε το περιεχόμενο τους να μην είναι τελικά αποτέλεσμα μονομερών αποφάσεων των κρατών μελών.¹⁸⁰ Έτσι, σύμφωνα με το ΔΕΚ, καθοριστικής σημασίας για να αποφασιστεί εάν πράγματι υφίσταται ανάγκη που ανάγεται σε λόγους δημόσιας ασφάλειας, είναι κατ' αρχάς η εξέταση για το εάν συντρέχει πράγματι ιδιαίτερος σοβαρή απειλή η οποία είναι ικανή να πλήξει και να επηρεάσει δυσμενώς το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου ενός κράτους.

Εν προκειμένω λοιπόν, το ΔΕΚ κλήθηκε να απαντήσει εάν η απόφαση της Βελγικής Δημοκρατίας να διατηρήσει ειδικά προνόμια με πρώτιστο σκοπό τη διασφάλιση ενός κατώτατου ορίου ενεργειακού εφοδιασμού, ήταν πραγματικά ικανή να εξυπηρετήσει το σκοπό της σε ενδεχόμενη περίπτωση πραγματικής και σοβαρής απειλής, υπό το φως μάλιστα της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας.¹⁸¹

Ως αναφέραμε στην αρχή της ανάλυσης της συγκεκριμένης υπόθεσης, το Δικαστήριο στην παρούσα διαφοροποίησε τα συμπεράσματα του εν συγκρίσει με τις υπόλοιπες υποθέσεις

¹⁷⁹ Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, σκέψη 46. Παρόμοιο ζήτημα ανέκυψε και στην Υπόθεση 72/83 *Campus Oil Limited και άλλων κατά Minister for Industry and Energy και άλλων* και στην Υπόθεση C-483/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας*.

¹⁸⁰ Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, σκέψη 47.

¹⁸¹ Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, σκέψη 48.

έφτασαν ενώπιον του για εξέταση. Ειδικότερα, το ΔΕΚ στην υπόθεση αυτή αποφάσισε πως πράγματι η επίδικη κανονιστική διάταξη μπορεί να δικαιολογηθεί υπό το φως της ανάγκης διατήρησης ελάχιστου ενεργειακού εφοδιασμού και συνεπώς δεν υφίσταται παράβαση του άρθρου 73 Β της Συνθήκης για την ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων.¹⁸² Τόνισε επιπλέον πως η Επιτροπή δεν κατάφερε να αποδείξει πως ο επιδιωκόμενος από το Βελγικό κράτος σκοπός, ήταν δυνατό να επιτευχθεί με άλλα μέτρα, λιγότερο αυστηρά.¹⁸³

Όσον αφορά την προσβολή του δικαιώματος για την ελεύθερη εγκατάσταση στο μέτρο που αφορά τις επιχειρήσεις, το ΔΕΚ παρέπεμψε στα όσα είχε ήδη αναφέρει εκτενώς σχετικά με την ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων. Επίστησε δηλαδή την προσοχή στις εξαιρέσεις που μπορούν να επιτρέψουν ορισμένους περιορισμούς που θέτει ένα κράτος και την αποδοχή εφαρμογής ενός μέτρου, έστω και εάν αυτό συνιστά περιορισμό, σε περιστατικά που δικαιολογούνται από τη δημόσια ασφάλεια.¹⁸⁴

Μετά από όσα εκτέθηκαν σε γενικές γραμμές ανωτέρω, διαπιστώνουμε πως πράγματι το Δικαστήριο στην παρούσα υπόθεση φάνηκε να συμερίζεται τους προβληματισμούς που προέβαλε ενώπιον του, τόσο μέσω των εγγράφων του όσο και κατά την επί ακροατηρίου διαδικασία το Βασίλειο του Βελγίου. Υιοθέτησε το σκεπτικό της Βελγικής Κυβέρνησης και θεώρησε τους ισχυρισμούς της ικανούς να στοιχειοθετήσουν τη θέση της, καταλήγοντας εν τέλει, πως η προβαλλόμενη από αυτή αιτιολογία ήταν νόμιμη και θεμιτή. Η προσέγγιση του ΔΕΚ επί του ζητήματος των χρυσών μετοχών και των ειδικών, αυξημένων δικαιωμάτων του κράτους μέλους του Βελγίου, ξάφνιασε την Επιτροπή η οποία με ιδιαίτερη δυσπιστία στο

¹⁸² Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, σκέψεις 55, 57.

¹⁸³ Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, σκέψη 53.

¹⁸⁴ Υπόθεση C-503/99 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου*, σκέψη 59.

στάδιο της διαδικασίας, ήτοι πριν την καταχώρηση του δικογράφου της προσφυγής, φάνηκε να διαφωνεί με τα επιχειρήματα της Βελγικής Δημοκρατίας.

Αξίζει να επαναλάβουμε πως η απόφαση στην Υπόθεση C-503/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά του Βασιλείου του Βελγίου, αποτελεί παρέκκλιση από τη συνήθη νομολογία του ΔΕΚ σε σχέση με ζητήματα χρυσών μετοχών. Η εν λόγω αξιολογητική και καθοδηγητική απόφαση, αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί ένα νομικό εγχειρίδιο για τα ΚΜ που σχεδιάζουν να προβούν σε ιδιωτικοποίηση κρατικής επιχείρησης με παράλληλη πρόθεση να διατηρήσουν ειδικά δικαιώματα σε αυτή.¹⁸⁵ Δεν θα ήταν λοιπόν υπερβολή να πούμε πως πρόκειται για μία απόφαση ορόσημο, αφού έθεσε ένα πλαίσιο για το πώς πρέπει να αξιολογούνται οι χρυσές μετοχές που επιθυμούν να διατηρούν τα ΚΜ, ενώ συνάμα βοήθησε στο να οριοθετηθεί -όσο αυτό είναι δυνατόν- η ακτίνα προστασίας που παρέχει η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων στην αγορά, πράγμα που έως τότε δεν είχε προσδιοριστεί επαρκώς και πολλές φορές σε αντίστοιχες υποθέσεις κατέληγε να αποτελεί την αχίλλειο πτέρνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁸⁶

Z. Υπόθεση C-326/07 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας. Η Απόφαση δόθηκε την 26^η Μαρτίου 2009.

¹⁸⁵ Lars S. Otto, 'What Is a Foreign Direct Investments?' in Steffen Hindelang and Andreas Moberg (eds), YSEC Yearbook of Socio-Economic Constitutions 2020 (Springer, 2020, ISBN 978-3-030-43757-2), Διαθέσιμο στο: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-43757-2>.

¹⁸⁶ Kurt Weil and Ekkard Lustig, 'Case law of the European Court of Justice on "golden shares" of Member States in privatised companies: Comment on the ECJ decisions of 4 June 2002' [2002] 328(5) The European Legal forum, σελ. 278, Διαθέσιμο στο: <http://simons-law.com/library/pdf/e/328.pdf> (τελευταία πρόσβαση την 26/11/2023).

Η απόφαση που εξέδωσε το ΔΕΚ στην υπόθεση C-326/07 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας¹⁸⁷ φανέρωσε μια διαφορετική μορφή προσέγγισης του Δικαστηρίου στο πολυσυζητημένο ζήτημα των χρυσών μετοχών. Στην υπό τον ως άνω αριθμό και τίτλο υπόθεση, το ΔΕΚ ανέπτυξε ένα αλλιώτικο συλλογισμό όσον αφορά τις θεμελιώδεις αρχές της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων και της ελευθερίας εγκατάστασης.¹⁸⁸ Ως θα δούμε κατωτέρω, το Δικαστήριο παρά το γεγονός ότι κατέληξε και πάλι στο συμπέρασμα ότι οι κατοχυρωμένες ελευθερίες δεν είναι δυνατό να περιορίζονται αυθαίρετα από τα ΚΜ, στο σκεπτικό της παρούσας απόφασης του έκρινε ορθότερο να διαχωρίσει κατά τρόπο σαφή θα λέγαμε, τις δύο προαναφερθείσες ελευθερίες.¹⁸⁹

Ως έχουμε διαπιστώσει και από το σύνολο των εκτεθέντων ανωτέρων αποφάσεων του Δικαστηρίου και ως μπορεί κανείς να αντιληφθεί ρίχνοντας μια ματιά στη νομολογία που έχει σχηματιστεί επί του ζητήματος των χρυσών μετοχών, είναι εμφανές πως ιδιαίτερη έμφαση δίδεται ως επί το πλείστον στην ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων. Σε σχέση με την ελευθερία της εγκατάστασης, το Δικαστήριο δεν έχει δημιουργήσει ένα ανάλογο ρυθμιστικό πλαίσιο.

Παρά το γεγονός πως η Επιτροπή στις προσφυγές που ασκούσε κατά των κρατών μελών επικαλείτο παράλληλα με την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων και την αρχή

¹⁸⁷ Υπόθεση C-326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας* ECLI:EU:C:2009:19, Διαθέσιμη στο: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=73629&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2709192>.

¹⁸⁸ Tamas Szabados, "Recent Golden Share Cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union" (2015) 16(5) *German Law Journal*, 1099.

¹⁸⁹ Jaron van Bekkum, 'Golden Shares: A New Approach' (2010) 7 *European Company Law*, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1684030> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=687101067008100023017030006074085090096055058047023043031088005109087096029091016121061053000000033097052119072118028017102067009094010045014112117005119118074004001067043087096029023126080123093087110123081026111115024007111097092065019098102089127124&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 26/11/2023).

της ελευθερίας εγκατάστασης, το ΔΕΚ δεν φάνηκε να εξετάζε μεμονωμένα και τόσο σχολαστικά την ελευθερία του άρθρου 49 της ΣΕΚ και αντίστοιχα άρθρου 49 τα ΣΛΕΕ.¹⁹⁰

Όσα ίσχυαν λοιπόν για τις χρυσές μετοχές μέχρι τότε, εξετάστηκαν υπό το πρίσμα μιας πρωτοποριακής και πλέον διαφοροποιημένης προσέγγισης που αποφάσισε να ακολουθήσει το ΔΕΚ κατά την εξέταση των γεγονότων της εν λόγω υπόθεσης.¹⁹¹

Τα γεγονότα της υπόθεσης έχουν ως εξής:

Η Επιτροπή με το δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου, αιτήθηκε από το Δικαστήριο να αναγνωρίσει ότι η Κυβέρνηση της Ιταλίας με τις διατάξεις που θέσπισε, συγκεκριμένα στο άρθρο 1 παράγραφος 2 του διατάγματος του προέδρου του υπουργικού συμβουλίου της 10ης Ιουνίου 2004 περί του καθορισμού των κριτηρίων άσκησης των ειδικών δικαιωμάτων που προβλέπονταν στο άρθρο 2 του νομοθετικού διατάγματος 332 της 31ης Μαΐου του 1994 και το οποίο κυρώθηκε, έπειτα από τροποποίηση που έγινε με το νόμο 474 της 30ής Ιουλίου του 1994 (decreto del Presidente del Consiglio dei Ministri, definizione dei criteri di esercizio dei poteri speciali, di cui all'art. 2 del decreto-legge 31 maggio 1994, n. 332, convertito, con modificazioni, dalla legge 30 luglio 1994, n. 474), ετίθετο ζήτημα παράβασης των άρθρων 43 και 56 της Συνθήκης των ΕΚ.¹⁹²

¹⁹⁰ Nicola Ruccia, 'The New and Shy Approach of the Court of Justice Concerning Golden Shares', (2013), 24 (2) European Business Law Review, pp. 275-294, Διαθέσιμο στο: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Business+Law+Review/24.2/EULR2013014> (τελευταία πρόσβαση την 26/11/2023).

¹⁹¹ Υπόθεση C-326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας* ECLI:EU:C:2009:193. Jaron van Bekkum, 'Golden Shares: A New Approach' (2010) 7 *European Company Law*, σελ. 1, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1684030> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=687101067008100023017030006074085090096055058047023043031088005109087096029091016121061053000000033097052119072118028017102067009094010045014112117005119118074004001067043087096029023126080123093087110123081026111115024007111097092065019098102089127124&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 26/11/2023).

¹⁹² Υπόθεση C-326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 1.

Το άρθρο 2 παράγραφος 1, απένεμε τα ακόλουθα αυξημένα δικαιώματα στην Κυβέρνηση της Ιταλίας:

(α) έδιδε το δικαίωμα εναντίωσης στην απόκτηση σημαντικών μεριδίων από επενδυτές, (β) εξασφάλιζε στις αρμόδιες αρχές το δικαίωμα της εναντίωσης στη σύναψη συμφωνιών ή και συμφώνων μεταξύ των μετόχων μίας εταιρίας, (γ) έδιδε περαιτέρω το πολύτιμο δικαίωμα της αρνησικυρίας επί αποφάσεων που άπτονταν ζητημάτων όπως η λύση της εταιρίας, η μεταβίβαση της, η μεταφορά της έδρας της στην αλλοδαπή, ή τροποποίηση του καταστατικού της σε σχέση με πιθανή κατάργηση ή τροποποίηση των ειδικών δικαιωμάτων, η συγχώνευση της ή η διάσπαση αυτής και τέλος (δ) κατοχύρωνε δικαίωμα σύμφωνα με το οποίο ένα πρόσωπο μπορούσε να διοριστεί μέλος στο διοικητικό συμβούλιο της εταιρίας χωρίς ταυτόχρονα να έχει δικαίωμα ψήφου.¹⁹³

Τα ως άνω ειδικά δικαιώματα, είχαν προστεθεί με τη μορφή ρήτρας στα καταστατικά των ιταλικών εταιριών ENI η οποία δραστηριοποιείτο στον τομέα των πετροχημικών και της ενέργειας, της εταιρίας τηλεπικοινωνιών Telecom Italia, της Enel που ασκούσε την επαγγελματική της δραστηριότητα στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας και στο καταστατικό της εταιρίας Finmeccanica που ασχολείτο με αμυντικό εξοπλισμό.¹⁹⁴

Δυνάμει του άρθρου 4 και της παραγράφου 230 του δημοσιονομικού νόμου 350/2003 της Ιταλίας, ο πρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου έπειτα από πρόταση που θα του υποβαλλόταν από τον υπουργό οικονομίας και οικονομικών και τον υπουργό παραγωγικών δραστηριοτήτων, μπορούσε να προβεί σε έκδοση διατάγματος ad hoc. Μέσω του εν λόγω διατάγματος που εδικαιούτο να εκδώσει ο πρόεδρος, θα καθορίζονταν αρχικά τα κριτήρια άσκησης των ειδικών

¹⁹³ Υπόθεση C-326/07 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας, σκέψη 4.

¹⁹⁴ Υπόθεση C-326/07 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας, σκέψη 5.

δικαιωμάτων και επιπρόσθετα ετίθετο περιορισμός ως προς την εφαρμογή αυτών μόνο σε περιπτώσεις όπου θα πλήττονταν υψηλής σημασίας δημόσια συμφέροντα.¹⁹⁵

Επιπλέον, το διάταγμα του 2004, ήτοι το νομοθετικό διάταγμα 332/1994, στα άρθρα 1 και 2, τα οποία διευκρίνιζαν τις περιπτώσεις κατά τις οποίες μπορούσαν να αξιοποιηθούν τα αυξημένα αυτά δικαιώματα και περαιτέρω προσδιόριζαν ορισμένες επιφυλάξεις ως προς την άσκηση των εν λόγω ειδικών δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα, το άρθρο 1 στις παραγράφους του 1 και 2 έκανε σαφές πως τα ειδικά δικαιώματα θα μπορούσαν να ασκηθούν και να κριθούν δικαιολογημένα μόνο εφόσον συνέτρεχαν επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος που σχετίζονταν άμεσα με την άμυνα, τη δημόσια ασφάλεια, τη δημόσια τάξη και τη δημόσια υγεία του κράτους και εφόσον βέβαια η χρήση τους γινόταν με τέτοιο τρόπο που πράγματι θα εξασφαλιζόταν η προστασία των προαναφερθέντων στοιχείων του κράτους και θα συμβάδιζε με την αρχή της αναλογικότητας.¹⁹⁶

Η Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε προσφύγει εναντίον του κράτους μέλους της Ιταλίας, καθότι όπως υποστήριζε, το διάταγμα του 2004 που εξεδόθη από την Ιταλική Κυβέρνηση, δεν προσδιόριζε με τρόπο σαφή και ξεκάθαρο τις προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες ήταν δυνατή η άσκηση των ειδικών δικαιωμάτων. Ως ανέφερε η Επιτροπή, δεν προέκυπταν από τις επίμαχες διατάξεις οι ειδικές και αντικειμενικές περιστάσεις που μπορούσαν να δικαιολογήσουν τη χρήση των ειδικών δικαιωμάτων, αφήνοντας έτσι μια διευρυμένη εξουσία στις ιταλικές αρχές. Κατ' επέκταση λοιπόν, οι ενδιαφερόμενοι επενδυτές δεν μπορούσαν να γνωρίζουν εκ των προτέρων υπό ποιες περιστάσεις ασκούνται τελικά τα ειδικά δικαιώματα, πράγμα που κατά την Επιτροπή λειτουργούσε αποτρεπτικά για τους οιονεί μελλοντικούς επενδυτές από το να

¹⁹⁵ Υπόθεση C-326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 6.

¹⁹⁶ Υπόθεση C-326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 7.

επενδύσουν στις εν λόγω εταιρίες.¹⁹⁷ Τούτο το γεγονός συνιστούσε για την Επιτροπή παράβαση των άρθρων 43 ΕΚ και 56 ΕΚ. Ήταν μάλιστα άποψη της Επιτροπής πως οι τομείς που επιθυμούσε να διασφαλίσει την ασφάλεια τους η Κυβέρνηση της Ιταλίας, ήτοι της ενέργειας, του φυσικού αερίου και των επικοινωνιών, ήταν δυνατό να προστατευθούν με ηπιότερα μέτρα, εφαρμόζοντας λόγω χάρη την Οδηγία 2003/54/ΕΚ¹⁹⁸ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2003 που αφορούσε τους κανόνες που διέπουν την εσωτερική αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας, την Οδηγία 2003/55/ΕΚ¹⁹⁹ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2003 που ρύθμιζε τα σχετικά με τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου σε σχέση με την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και τέλος την Οδηγία 2002/21/ΕΚ²⁰⁰ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Μαρτίου 2002 περί του κανονιστικού πλαισίου για τα δίκτυα και τις υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών.²⁰¹

Το ΚΜ αρχικά αμφισβήτησε το μεγαλύτερο μέρος των αιτιάσεων που προέβαλε η Επιτροπή και ισχυρίστηκε μάλιστα, πως κατά τη δική του άποψη η προσφυγή της Επιτροπής ήταν δεκτική απόρριψης. Ειδικότερα, το η Ιταλική Κυβέρνηση υποστήριξε την αντιφατικότητα μεταξύ της

¹⁹⁷ Υπόθεση C-326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψεις 11, 12.

¹⁹⁸ Βλ. Οδηγία 2003/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Η εν λόγω Οδηγία δεν ισχύει πλέον. Η ημερομηνία λήξης ισχύος της: 02/03/2011, Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32003L0054>. Καταργήθηκε από την Οδηγία 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0072>. Και η εν λόγω Οδηγία καταργήθηκε την 31/12/2020. Πλέον βρίσκεται σε ισχύ η Οδηγία (ΕΕ) 2019/944 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2019, Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0944>.

¹⁹⁹ Βλ. Οδηγία 2003/55/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Η εν λόγω Οδηγία δεν ισχύει πλέον. Η Ημερομηνία λήξης ισχύος: 02/03/2011, Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A32003L0055>. Καταργήθηκε από την Οδηγία 2009/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A32009L0073>.

²⁰⁰ Βλ. Οδηγία 2002/21/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Η εν λόγω Οδηγία δεν ισχύει πλέον. Η Ημερομηνία λήξης ισχύος: 20/12/2020, Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32002L0021>. Καταργήθηκε από την Οδηγία (ΕΕ) 2018/1972 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018, Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A32018L1972>.

²⁰¹ Υπόθεση C 326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 15.

προσφυγής και τν ισχυρισμών της Επιτροπής. Όπως δε χαρακτηριστικά ανέφερε το ΚΜ, έμφαση από την Επιτροπή δόθηκε στο νομοθετικό διάταγμα 332/1994 και στ περιεχόμενο αυτού που αφορούσε τον ισχυριζόμενο παράνομο χαρακτήρα των ειδικών δικαιωμάτων, ενώ η προσφυγή και η αιτιολογημένη γνώμη που στάλθηκε είχαν ως αντικείμενο το διάταγμα του 2004.²⁰²

Μεταξύ άλλων, η Δημοκρατία της Ιταλίας αμφισβήτησε την προσέγγιση που ακολούθησε η Επιτροπή για να υποστηρίξει τις θέσεις της. Η επίκληση του άρθρου 56 ΕΚ για την ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων και η σταθερή έμφαση στην εν λόγω διάταξη της Συνθήκης, δεν θεωρήθηκε ορθή από την Ιταλία. Επικαλούμενη τη νομολογία του Δικαστηρίου και συγκεκριμένα την απόφαση που δόθηκε την 12^η Σεπτεμβρίου του 2006 στην υπόθεση C-196/04 Cadbury Schweppes και Cadbury Schweppes Overseas,²⁰³ η Δημοκρατία της Ιταλίας ανέφερε πως ένα επίμαχο σημείο που αρμόζει να εξεταστεί υπό το φως των διατάξεων της ελευθερίας της εγκατάστασης, δεν πρέπει εν τέλει να εξετάζεται και να αξιολογείται με βάση την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων.²⁰⁴ Είναι ορθότερο κατά την άποψη της Ιταλικής Κυβέρνησης, η εξέταση της επίμαχης ρύθμισης να γίνεται σε συνάρτηση με τα άρθρα 43 ΕΚ, 45 ΕΚ και 46 ΕΚ, καθώς οι προαναφερθείσες διατάξεις που ρυθμίζουν την ελευθερία της εγκατάστασης, είναι ηπιότερες συγκριτικά και όχι τόσο αυστηρές όσο οι διατάξεις των άρθρων 56 και 58 της Συνθήκης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την ελευθερία της κυκλοφορίας των κεφαλαίων.²⁰⁵

²⁰² Υπόθεση C 326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 19.

²⁰³ Βλ. Υπόθεση C-196/04 *Cadbury Schweppes plc και Cadbury Schweppes Overseas Ltd κατά Commissioners of Inland Revenue*, Διαθέσιμη στο: <http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/cellar/cases/122ddfea-7e51-444d-8696-4c093d53a12e.html>.

²⁰⁴ Υπόθεση C- 326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 22.

²⁰⁵ Υπόθεση C- 326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 22.

Το Δικαστήριο άκουσε αμφοτέρως τις πλευρές και εξήγαγε τα δικά του συμπεράσματα. Σε σχέση με το άρθρο 2 και παράγραφος 1 του νομοθετικού διατάγματος 332/1994 και πιο συγκεκριμένα το δικαίωμα εναντιώσεως που κατοχυρώνεται στα στοιχεία α' και β', σε σχέση με το ποσοστό διατήρησης δικαιωμάτων ψήφου, το ΔΕΚ έκρινε πως συνδέεται με την ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων και άρα το άρθρο 56 της Συνθήκης. Αναφορικά όμως με το δικαίωμα αρνησικυρίας που προβλέπεται και πάλι στο άρθρο 2 στην παράγραφο 1 στο στοιχείο γ', το Δικαστήριο απεφάνθη πως πράγματι αυτό θα πρέπει να κριθεί εάν είναι συμβατό με το άρθρο 43 της Συνθήκης, ήτοι με την ελευθερία εγκατάστασης και όχι υπό το πρίσμα του άρθρου 56 ΕΚ.²⁰⁶

Όπως ανέφερε στο τέλος του σκεπτικού του το Δικαστήριο, το διάταγμα του 2004 δυστυχώς δεν εξειδίκευε κατά τρόπο ικανοποιητικό κάτω υπό ποιες συγκεκριμένες περιστάσεις μπορούσε να ασκηθεί το παρεχόμενο δικαίωμα αρνησικυρίας. Ως επισήμανε το ΔΕΚ, τα κριτήρια που είχαν τεθεί από διάταγμα του 2004 δεν βασίζονταν σε αντικειμενικά κριτήρια, ικανά να ελεγχθούν.²⁰⁷ Παρά του ότι γινόταν να μην μία αμυδρή αναφορά σε έλεγχο που εδύνατο να κάνει ο εθνικός δικαστής επί της ασκήσεως του δικαιώματος αρνησικυρίας, αυτή από μόνη της δεν ήταν ικανή να αναιρέσει τον ασύμβατο χαρακτήρα του διατάγματος του 2004 προς τις απαιτήσεις του κοινοτικού δικαίου.

Καταλήγοντας το ΔΕΚ, επιβεβαίωσε πως η Δημοκρατία της Ιταλίας με τη θέσπιση και τη διατήρηση σε ισχύ του άρθρου 1, παράγραφος 2 του διατάγματος του 2004, παρέβαινε τις υποχρεώσεις της ως αυτές απορρέουν από το άρθρο 43 της Συνθήκης, εφόσον οι υπό αναφορά

²⁰⁶ Υπόθεση C- 326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 39.

²⁰⁷ Υπόθεση C- 326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 72.

διατάξεις ετύγχαναν εφαρμογής και επί του ειδικού δικαιώματος που παρεχόταν στην παράγραφο 1, στο στοιχείο γ' του άρθρου 2 του νομοθετικού διατάγματος 332/1994.²⁰⁸

Η συγκεκριμένη Απόφαση έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λοιπόν, καθώς το Δικαστήριο λειτούργησε διαφορετικά, διακρίνοντας τις δύο ελευθερίες και εξετάζοντας τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την κάθε ελευθερία ξεχωριστά. Γεγονός το οποίο ομολογουμένως, κατά την άποψη μου, φαίνεται ορθότερο προκειμένου να διαπιστωθεί πιθανή παράβαση των εν λόγω ελευθεριών.

4.3. Το άρθρο 345 ΣΛΕΕ και η σχέση του με τις χρυσές μετοχές

Το άρθρο 345 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 295 ΣΕΚ) προβλέπει τα ακόλουθα:

«Οι Συνθήκες δεν προδικάζουν με κανένα τρόπο το καθεστώς της ιδιοκτησίας στα ΚΜ.»²⁰⁹

Ως επισήμανε το ΔΕΕ με τη νομολογία του, το ενωσιακό δίκαιο και ειδικότερα το άρθρο 345 ΣΛΕΕ, διατηρεί μία ουδετερότητα έναντι του ιδιοκτησιακού καθεστώτος ενός κράτους μέλους, εφόσον το εν λόγω καθεστώς είναι συμβατό με τους κανόνες της Ε.Ε.²¹⁰ Σύμφωνα με το

²⁰⁸ Υπόθεση C- 326/07 *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*, σκέψη 74.

²⁰⁹ βλ. άρθρο 345 ΣΛΕΕ, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT>.

²¹⁰ Ε. Λάππα, Οι περιορισμοί των αποκρατικοποιήσεων μέσα από τη νομολογία του εθνικού δικαστή και του δικαστή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021), σ. 217-224 = sakkoulas-online . Βλ. και Thomas Papadopoulos, Privatized Companies, Golden Shares and Property Ownership in the Euro Crisis Era: A Discussion after Commission v. Greece (2015), *European Company and Financial Law Review* (2015) 12 (1) Research Paper No 17/2015, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), May 2015, σελ. 7, Διαθέσιμο στο: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2635884 ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=30702207310111306908202011110508606805309208509302206211310508008102712100906509011902912102711812209701007400707091090011007008022074062017011080009069023118027046049060005120075083070125066003114086020072095005024100079031067108092127000110117031&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 28/11/2023).

Δικαστήριο, το άρθρο 345 ΣΛΕΕ πρέπει να ερμηνεύεται στενά ούτως ώστε στο πεδίο εφαρμογής του να εμπίπτουν περιορισμένες πράξεις.²¹¹ Κατά το ΔΕΕ, όσο πιο στενή ερμηνεία γίνεται στο άρθρο 345 ΣΛΕΕ, τόσο πιο ομαλά θα λειτουργεί η εσωτερική αγορά, εφόσον έτσι τα ΚΜ δύσκολα θα μπορούν να περιορίζουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες.²¹² Συγκεκριμένα, στο «εθνικό σύστημα δικαιωμάτων ιδιοκτησίας» εμπεριέχονται οι ιδιωτικοποιήσεις, οι νομικές χρήσεις, οι απαλλοτριώσεις, βασικά ακίνητα και άλλοι εθνικοί κανόνες σχετικοί με την ιδιοκτησία, ενώ σε σχέση με τη δημόσια ή ιδιωτική φύση των ακινήτων, αυτή προσδιορίζεται μόνο γενικά.²¹³

Η διάταξη του άρθρου 345 ΣΛΕΕ, αποτέλεσε την κύρια υπεράσπιση που προέβαλλαν τα ΚΜ στις υποθέσεις των χρυσών μετοχών.²¹⁴ Το ΔΕΕ παρόλα αυτά, ανέφερε ουκ ολίγες φορές στις αποφάσεις του, πως το σύστημα ιδιοκτησίας του κάθε κράτους δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας καλός λόγος για να περιοριστούν οι θεμελιώδεις ελευθερίες.²¹⁵

²¹¹ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) German Law Journal, σελ. 1118, Διαθέσιμο στο: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/CF7B63EC0E1A9EF4D91056D253FF4401/S2071832200021052a.pdf/recent-golden-share-cases-in-the-jurisprudence-of-the-court-of-justice-of-the-european-union.pdf> (τελευταία πρόσβαση την 28/11/2023).

²¹² Thomas Papadopoulos, Privatized Companies, Golden Shares and Property Ownership in the Euro Crisis Era: A Discussion after Commission v. Greece (2015), European Company and Financial Law Review (2015) 12 (1) Research Paper No 17/2015, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), May 2015, σελ. 11.

²¹³ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) German Law Journal, σελ. 1118.

²¹⁴ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) German Law Journal, σελ. 1118.

²¹⁵ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) German Law Journal, σελ. 1118.

Παρά τη συγκεκριμένη στάση του Δικαστηρίου επί της εν λόγω υπερασπίσεως, τα ΚΜ επέμεναν σταθερά να επικαλούνται το άρθρου 345 ΣΛΕΕ και σε μεταγενέστερες υποθέσεις.²¹⁶ Χαρακτηριστικές επί του ζητήματος, είναι οι αποφάσεις που εκδόθηκαν στα πλαίσια της υπόθεσης C-244/11²¹⁷ και των συνεκδικασθείσων υποθέσεων C-105/12 έως C-107/12²¹⁸, στις οποίες το Δικαστήριο κλήθηκε να προβεί σε στάθμιση ανάμεσα στις θεμελιώδεις αρχές της Ε.Ε και στην αρχή της ιδιοκτησιακής ελευθερίας των κρατών μελών.²¹⁹

Υπόθεση C-244/11 Επιτροπή κατά Ελλάδας:

Στην ως άνω υπόθεση, η Επιτροπή ισχυρίστηκε ότι οι διατάξεις του άρθρου 11 του νόμου 3631/2008 περί συστάσεως Εθνικού Ταμείου Κοινωνικής Συνοχής, προσέβαλλαν τα άρθρα 63 και 49 της ΣΛΕΕ. Συγκεκριμένα το ΔΕΕ κλήθηκε να σχολιάσει τα ειδικά προνόμια του Δημοσίου επί των ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων σε συνάρτηση με το άρθρο 345 ΣΛΕΕ. Η Ελληνική κυβέρνηση είχε επικαλεστεί τη διάταξη του άρθρου 345 ΣΛΕΕ και μάλιστα ισχυρίστηκε πως το άρθρο αυτό, δεν υπόκειται στο πεδίο εφαρμογής των θεμελιωδών ελευθεριών.²²⁰

²¹⁶ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) German Law Journal, σελ. 1118.

²¹⁷ Υπόθεση C-244/11 *Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας* ECLI:EU:C:2012:694, Διαθέσιμη στο: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=129465&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3187998>.

²¹⁸ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-105/12 έως C-107/12 *Staat der Nederlanden κατά Essent NV* (C105/12), *Essent Nederland BV* (C-105/12), *Eneco Holding NV* (C-106/12), *Delta NV* (C-107/12) ECLI:EU:C:2013:677.

²¹⁹ Ε. Λάππα, *Οι περιορισμοί των αποκρατικοποιήσεων μέσα από τη νομολογία του εθνικού δικαστή και του δικαστή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021), σ. 217-224 = sakkoulas-online.

²²⁰ Thomas Papadopoulos, 'Privatized Companies, Golden Shares and Property Ownership in the Euro Crisis Era: A Discussion after Commission v. Greece (2015)', *European Company and Financial Law Review* (2015) 12 (1) Research Paper No 17/2015, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), May 2015, σελ. 11.

Το ΔΕΕ δεν αποδέχτηκε τον ως άνω ισχυρισμό της Ελλάδας και επισήμανε πως πράγματι το άρθρο 345 ΣΛΕΕ παρέχει τη δυνατότητα στα ΚΜ να θεσπίζουν ένα μηχανισμό σύμφωνα με τον οποίο θα αποκτούν κινητή περιουσία, όμως και ο μηχανισμός αυτός εμπίπτει στους Ευρωπαϊκούς κανόνες δικαίου και κυρίως στους κανόνες που αφορούν τις θεμελιώδεις ελευθερίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²²¹ Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η επίκληση των ιδιοκτησιακών καθεστώτων από τα ΚΜ, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως δικαιολογία για τους περιορισμούς των ελευθεριών, όταν αυτοί είναι αποτέλεσμα των ειδικών δικαιωμάτων που διατηρούν τα ΚΜ σε εταιρίες.²²²

Συνεπώς, από τη σύντομη αναφορά μας στην υπόθεση Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, συνάγουμε πως το άρθρο 345 ΣΛΕΕ δεν αποκλείει την εφαρμογή των όσων ορίζει η Συνθήκη. Κατ' επέκταση, ακόμα και εάν τα ΚΜ επικαλεστούν το υπό αναφορά άρθρο, η υποχρέωση τους για τήρηση των όσων προβλέπονται στη Συνθήκη, δεν θα αποσβεστεί.²²³

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-105/12 έως C-107/12 Staat der Nederlanden κατά Essent NV (C105/12), Essent Nederland BV (C-105/12), Eneco Holding NV (C-106/12), Delta NV (C-107/12):

²²¹ Υπόθεση C-244/11 Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, σκέψη 16.

²²² Υπόθεση C-244/11 Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, σκέψεις 16, 17, 18.

²²³ Βλ. Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-105/12 έως C-107/12 *Staat der Nederlanden κατά Essent NV (C105/12), Essent Nederland BV (C-105/12), Eneco Holding NV (C-106/12), Delta NV (C-107/12)*. Thomas Papadopoulos, Privatized Companies, Golden Shares and Property Ownership in the Euro Crisis Era: A Discussion after Commission v. Greece (2015), *European Company and Financial Law Review* (2015) 12 (1) Research Paper No 17/2015, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), May 2015, Διαθέσιμο στο: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2635884 ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=3070220731011130690820201110508606805309208509302206211310508008102712100906509011902912102711812209701007400707091090011007008022074062017011080009069023118027046049060005120075083070125066003114086020072095005024100079031067108092127000110117031&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 01/12/2023).

Ακολούθησαν οι υποθέσεις C-105/12 (Essent NV), C-106/12 (Essent Nederland BV) και C-107/12 (Eneco Holding NV),²²⁴ όπου το Δικαστήριο με ανανεωμένο σκεπτικό, τοποθετήθηκε και συγκεκριμενοποίησε το εύρος του άρθρου 345 ΣΛΕΕ.

Οι ως άνω υποθέσεις αφορούσαν προδικαστικά ερωτήματα, με αντικείμενο τον έλεγχο συμβατότητας της εθνικής νομοθεσίας με τα άρθρα 63 και 345 της ΣΛΕΕ, ήτοι την ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων και το ιδιοκτησιακό καθεστώς των κρατών αντίστοιχα.²²⁵ Αντικείμενο το αιτήσεων, αποτελούσε η συμβατότητα της εθνικής νομοθεσίας με το Ευρωπαϊκό δίκαιο. Η σχετική εθνική νομοθεσία προέβλεπε τρία επίμαχα σημεία:

(α) απαγόρευε τις ιδιωτικοποιήσεις εταιριών που λειτουργούσαν ως διαχειριστές δικτύων διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου,

(β) απαγόρευε τη συμμετοχή σε όμιλο και

(γ) απαγόρευε τις δραστηριότητες που ήταν ικανές να βλάψουν τη διαχείριση δικτύου.²²⁶

Το ΔΕΕ επανέλαβε πως το καθεστώς δημόσιας ιδιοκτησίας υπό την κάλυψη του άρθρου 345 ΣΛΕΕ δεν μπορεί να απαλλάξει το εκάστοτε ΚΜ από τις υποχρεώσεις που υπέχει για διασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων.

Στο πλαίσιο της υπόθεσης Essent NV, εξαιτίας της απαγόρευσης των ιδιωτικοποιήσεων που θεσπίστηκε από το Ολλανδικό κράτος, είχε προκύψει ερώτημα σχετικά με τη σχέση της

²²⁴ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-105/12 έως C-107/12 *Staat der Nederlanden κατά Essent NV (C105/12), Essent Nederland BV (C-105/12), Eneco Holding NV (C-106/12), Delta NV (C-107/12)* ECLI:EU:C:2013:677, Διαθέσιμο στο: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=143343&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3371026>.

²²⁵ Ε. Λάππα, Οι περιορισμοί των αποκρατικοποιήσεων μέσα από τη νομολογία του εθνικού δικαστή και του δικαστή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021), σ. 217-224 = sakkoulas-online.

²²⁶ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-105/12 έως C-107/12 *Staat der Nederlanden κατά Essent NV (C105/12), Essent Nederland BV (C-105/12), Eneco Holding NV (C-106/12), Delta NV (C-107/12)*.

ελευθερίας κίνησης των κεφαλαίων και της ουδετερότητας του άρθρου 345 ΣΛΕΕ.²²⁷ Η Ολλανδία ισχυριζόταν ότι η απαγόρευση ιδιωτικοποιήσεων ήταν το άθροισμα των κανόνων που ρύθμιζαν το σύστημα ιδιοκτησίας της, σύμφωνα με την έννοια που δίνεται στο άρθρο 345 ΣΛΕΕ και συνεπώς, η εν λόγω απαγόρευση δεν ενέπιπτε στις ρυθμίσεις της εσωτερικής αγοράς.²²⁸ Μάλιστα, η Ολλανδική Κυβέρνηση, επικαλέστηκε το «τεκμήριο εγκυρότητας» του άρθρου 345 ΣΛΕΕ, θέλοντας έτσι να υποστηρίξει πως η απαγόρευση ιδιωτικοποιήσεων δεν μπορούσε να ελεγχθεί κάτω από το φως της ελευθερίας κίνησης των κεφαλαίων.²²⁹

Η απάντηση του Δικαστηρίου δεν διέφερε από όσα είχε πει σε προηγούμενες αποφάσεις του. Ως ανέφερε, κάθε ΚΜ έχει την ελευθερία να επιλέγει είτε για την ιδιωτικοποίηση είτε για την εθνικοποίηση των εταιριών του που προσφέρουν υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, πρέπει όμως το επιλεγθέν ιδιοκτησιακό καθεστώς να συμβαδίζει με το ενωσιακό δίκαιο.²³⁰ Η απαγόρευση ιδιωτικοποίησης λοιπόν, παρόλο που αποτελεί ιδιοκτησιακό καθεστώς δεν μπορεί να θεωρηθεί συμβατή με την αρχή της ελευθερίας κίνησης των κεφαλαίων και το άρθρο 63 ΣΛΕΕ.²³¹

Κατά την περαιτέρω ανάλυση του όμως στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις, το ΔΕΕ εξέτασε και την επιλογή του συγκεκριμένου ιδιοκτησιακού καθεστώς από το νομοθέτη. Αφού εστίασε σε αυτή, το Δικαστήριο δέχθηκε εν τέλει πως ο περιορισμός του άρθρου 63 ΣΛΕΕ ήταν

²²⁷ Ilektra Antonaki, *Privatisations and Golden Shares: Bridging the Gap between the State and the Market in the Area of Free Movement of Capital in the EU* (Dissertation Scholarly Publications 2019), σελ.155.

²²⁸ Ilektra Antonaki, *Privatisations and Golden Shares: Bridging the Gap between the State and the Market in the Area of Free Movement of Capital in the EU* (Dissertation Scholarly Publications 2019), σελ.155.

²²⁹ ²²⁹ Ilektra Antonaki, *Privatisations and Golden Shares: Bridging the Gap between the State and the Market in the Area of Free Movement of Capital in the EU* (Dissertation Scholarly Publications 2019), σελ.155.

²³⁰ Ε. Λάππα, *Οι περιορισμοί των αποκρατικοποιήσεων μέσα από τη νομολογία του εθνικού δικαστή και του δικαστή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021), σ. 217-224 = sakkoulas-online.

²³¹ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) *German Law Journal*, σελ 1119. Ε. Λάππα, *Οι περιορισμοί των αποκρατικοποιήσεων μέσα από τη νομολογία του εθνικού δικαστή και του δικαστή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021), σ. 217-224 = sakkoulas-online.

δικαιολογημένος, εφόσον η επιλογή του νομοθέτη αποσκοπούσε στην εξυπηρέτηση επιτακτικών λόγων δημοσίου συμφέροντος και ήταν συμβατός με την αρχή της αναλογικότητας.²³² Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε το ΔΕΕ, οι λόγοι που ώθησαν στην επιλογή ορισμένου ιδιοκτησιακού καθεστώτος, δύναται να ληφθούν υπόψη προκειμένου να κριθεί εάν ένας περιορισμός είναι δικαιολογημένος ή όχι.²³³

Στην υπόθεση Essent NV, ενδιαφέρον προκάλεσε και η απόφαση του ΔΕΕ να διαχωρίσει την προαναφερθείσα υπόθεση από το σύνολο των υποθέσεων των χρυσών μετοχών. Κατά το ΔΕΕ, η συγκεκριμένη υπόθεση λόγω της γενικής απαγόρευσης για ιδιωτικοποιήσεις που περιελάμβανε, κρίνεται ορθότερο να διαχωρίζεται από τις «συνήθεις» υποθέσεις χρυσών μετοχών, όπου εκεί οι περιορισμοί είναι απόρροια των ειδικών δικαιωμάτων που κατέχουν τα ΚΜ σε εταιρίες που ιδιωτικοποιήθηκαν.²³⁴

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο:

²³² Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-105/12 έως C-107/12 *Staat der Nederlanden κατά Essent NV (C105/12), Essent Nederland BV (C-105/12), Eneco Holding NV (C-106/12), Delta NV (C-107/12)*, σκέψη 53. Thomas Papadopoulos, Privatized Companies, Golden Shares and Property Ownership in the Euro Crisis Era: A Discussion after Commission v. Greece (2015), *European Company and Financial Law Review* (2015) 12 (1) Research Paper No 17/2015, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), May 2015, Διαθέσιμο στο: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2635884 ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=307022073101113069082020111105086068053092085093022062113105080081027121009065090119029121027118122097010074007077091090011007008022074062017011080009069023118027046049060005120075083070125066003114086020072095005024100079031067108092127000110117031&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 29/11/2023). Ε. Λάππα, *Οι περιορισμοί των αποκρατικοποιήσεων μέσα από τη νομολογία του εθνικού δικαστή και του δικαστή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021), σ. 217-224 = sakkoulas-online.

²³³ Ε. Λάππα, *Οι περιορισμοί των αποκρατικοποιήσεων μέσα από τη νομολογία του εθνικού δικαστή και του δικαστή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021), σ. 217-224 = sakkoulas-online.

²³⁴ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) *German Law Journal*, σελ 1119.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

5.1. Η κρίση και οι ιδιωτικοποιήσεις

Η οικονομική κρίση που «κτύπησε» την Ευρωζώνη, παρέσυρε και την οικονομία της Κύπρου, όπως και πολλών άλλων κρατών μελών.²³⁵ Τα σοβαρά χρηματοοικονομικά προβλήματα του τραπεζικού συστήματος και τα δημόσια ελλείμματα που υπήρχαν, οδήγησαν την οικονομία της Κύπρου σε αδιέξοδο.²³⁶

Προκειμένου να ανταπεξέλθει η κυπριακή οικονομία στους ισχυρούς και επικίνδυνους ομολογουμένως κραδασμούς, το 2013 αποφασίστηκε η σύναψη συμφωνίας διάσωσης μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και των πιστωτών της, για το ποσό των δέκα εκατομμυρίων ευρώ. Η «σωτήρια», όπως παρουσιάστηκε, συμφωνία διάσωσης που κατέληξε εν τέλει «καταστροφική» για το μεγαλύτερο μέρος των πολιτών, συνοδεύταν από το «Μνημόνιο Συναντίληψης» (στο εξής «ΜΣ»)²³⁷. Το εν λόγω ΜΣ περιείχε μια σειρά αυστηρών απαιτήσεων που απευθύνονταν στην ήδη πληγείσα κυπριακή κοινωνία. Μεταξύ άλλων, απαιτούσε από την Κυπριακή Κυβέρνηση να υιοθετήσει συγκεκριμένη οικονομική πολιτική, να εκπληρώσει ορισμένες προϋποθέσεις και να προβεί σε διαθρωτικές μεταρρυθμίσεις, όπως για παράδειγμα την ιδιωτικοποίηση κρατικών εταιριών, τη συρρίκνωση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων,

²³⁵ ²³⁵ Thomas Papadopoulos, 'Building the Legal Framework of Privatizations in Cyprus: The Missing Link with Sustainable Development' (2018), 29 (6) European Business Law Review, pp. 997–1020, σελ. 1, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3301141> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=289004112008112093022125104100020099025007057017006013098023066026016108009086090105005060043107058047118071069094085009002113019059007023093116007077073006096116085079034085074096090010113012099009120024097064114024019002114073116022088073114105006&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 30/11/2023).

²³⁶ Thomas Papadopoulos, 'Building the Legal Framework of Privatizations in Cyprus: The Missing Link with Sustainable Development' (2018), 29 (6) European Business Law Review, pp. 997–1020, σελ. 1

²³⁷ Thomas Papadopoulos, 'Building the Legal Framework of Privatizations in Cyprus: The Missing Link with Sustainable Development' (2018), 29 (6) European Business Law Review, pp. 997–1020, σελ. 1.

την ενίσχυση της τραπεζικής εποπτείας, τη βελτίωση της λειτουργίας του δημόσιου τομέα κ.α.²³⁸ Απώτερος στόχος των διαθρωτικών μεταρρυθμίσεων, ως είχε υποστηριχθεί, ήταν η βιωσιμότητα της οικονομίας και η βιώσιμη και ισορροπημένη ανάπτυξη της οικονομία και κατ' επέκταση του κυπριακού κράτους.

Για να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις του ΜΣ, η Κυπριακή Κυβέρνηση αναγκάστηκε να λάβει σοβαρές νομοθετικές πρωτοβουλίες και να θεσπίσει αυστηρούς περιορισμούς με σκοπό την ελαχιστοποίηση των δημοσίων δαπανών και την αντίστοιχη μεγιστοποίηση των εσόδων.²³⁹

Το Μνημόνιο Συναντίληψης έθετε λοιπόν και τις βάσεις για το πλάνο ιδιωτικοποιήσεων.²⁴⁰ Προκειμένου να ξεκινήσει η ιδιωτικοποίηση των κρατικών εταιριών, η Κυπριακή Δημοκρατία χρειάστηκε να προβεί σε ορισμένες προπαρασκευαστικές πράξεις, αρχίζοντας από την απογραφή των περιουσιακών στοιχείων του Δημοσίου, η οποία περιελάμβανε τις επιχειρήσεις, τα ακίνητα και τη γη και η οποία θα υποβαλλόταν στην Τρόικα²⁴¹.²⁴² Περαιτέρω, οι αρχές, υποχρεούνταν να καταθέσουν νομοσχέδιο στη Βουλή των Αντιπροσώπων, το οποίο θα ρύθμιζε

²³⁸ Thomas Papadopoulos, 'Building the Legal Framework of Privatizations in Cyprus: The Missing Link with Sustainable Development' (2018), 29 (6) European Business Law Review, pp. 997–1020, σελ. 1, 2.

²³⁹ Δ. Πατσίκας, *Η συνταγματική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας*, (Εκδόσεις Σάκκουλας 2022), σελ. 110-116 = sakkoulas-online

²⁴⁰ Thomas Papadopoulos, "Report from Cyprus: An Overview of Cyprus Mou the Essential Business Law Reforms" (2015) 12(5), European Company Law.

²⁴¹ «Τρόικα»: πρόκειται για ένα θεσμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο οποίος απαρτίζεται από τα εξής τρία θεσμικά όργανα: (α) την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Κομισιόν), (β) την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και (γ) το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Επί της ουσίας, η Τρόικα έχει ως αρμοδιότητα την εποπτεία χωρών που αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα και οι οποίες λαμβάνουν χρηματοδοτικά δάνεια από την ΕΕ και το ΔΝΤ με χαμηλότερο επιτόκιο από ότι τα δάνεια που προσφέρονται στις κεφαλαιαγορές, Πηγή:<http://www.troikawatch.net/el/%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%8A%CE%BA%CE%B1/> (τελευταία πρόσβαση την 30/11/2023).

²⁴² Βλ. Memorandum of Understanding on Specific Economic Policy Conditionality (MoU) (April 2013). Διαθέσιμη στο: https://mof.gov.cy/assets/modules/wnp/articles/202103/854/docs/revised_memorandum_of_understanding_june_2104.pdf (τελευταία πρόσβαση την 30/11/2023).

τη σύσταση και λειτουργία κρατικών επιχειρήσεων.²⁴³ Το σχέδιο ιδιωτικοποιήσεων αποσκοπούσε στο να αξιολογηθεί εάν μπορούσαν να ιδιωτικοποιηθούν ορισμένες κρατικές επιχειρήσεις και ημικρατικοί οργανισμοί, συμπεριλαμβανομένων της ΑΗΚ (Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου), της Αρχής Λιμένων, της CYTA (Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου) κ.α..²⁴⁴

Τα θέματα των αποκρατικοποιήσεων (και ιδιωτικοποιήσεων) στην Κύπρο ρυθμίζονταν από το Νόμο 28(I)/2014²⁴⁵, ο οποίος έχει πλέον καταργηθεί. Ο υπό αναφορά Νόμος διευκρίνιζε τις αρμοδιότητες του εκάστοτε φορέα που συμμετείχε στις ιδιωτικοποιήσεις αλλά και το μέτρο των αρμοδιοτήτων του. Οι φορείς αυτοί, αποφάσιζαν εάν ορισμένη κρατική επιχείρηση έπρεπε να ιδιωτικοποιηθεί και τον τρόπο που αυτή θα συνέβαινε.²⁴⁶

Η απαίτηση για ιδιωτικοποίηση κρατικών εταιριών, επιδίωκε την ανάπτυξη του ανταγωνισμού, την προσέγγιση κεφαλαίων σε κυπριακές επιχειρήσεις, τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων, την καλύτερη αποδοτικότητα και συνεπώς την αύξηση του αισθήματος ικανοποίησης των καταναλωτών.²⁴⁷

²⁴³ Βλ. Memorandum of Understanding on Specific Economic Policy Conditionality (MoU) (April 2013).

²⁴⁴ Thomas Papadopoulos, "Report from Cyprus: An Overview of Cyprus MoU the Essential Business Law Reforms" (2015) 12(5), *European Company Law*, σελ. 257. Βλ. και Memorandum of Understanding on Specific Economic Policy Conditionality (MoU) (April 2013), σελ. 35, 36.

²⁴⁵ Ο περί της Ρύθμισης Θεμάτων Αποκρατικοποίησης Νόμος του 2014 (N. 28(I)/2014): ο νόμος αυτός καταργήθηκε από τον Καταργητικός του περί της Ρύθμισης Θεμάτων Αποκρατικοποίησης Νόμου του 2014 Νόμος του 2017.

²⁴⁶ Thomas Papadopoulos, 'Building the Legal Framework of Privatizations in Cyprus: The Missing Link with Sustainable Development' [2018] 29(6) *European Business Law Review*, σελ.1003.

²⁴⁷ Thomas Papadopoulos, "Report from Cyprus: An Overview of Cyprus MoU the Essential Business Law Reforms" (2015) 12(5), *European Company Law*, σελ. 257. Βλ. Memorandum of Understanding on Specific Economic Policy Conditionality (MoU) (April 2013), σελ. 35.

Ως διαφάνηκε, οι ιδιωτικοποιήσεις στην Κύπρο αποτέλεσαν πόλο έξξης και για ξένους επενδυτές. Πρόκειται για ένα ιδιαιτέρως δημοφιλή επενδυτικό προορισμό, πράγμα που δικαιολογείται τόσο από τη στρατηγική θέση του νησιού, όσο και από το ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς που εφαρμόζεται στο νησί.²⁴⁸

Για την προστασία των ξένων επενδυτών, ο κύριος νομοθέτης προχώρησε στη θέσπιση ενός αρκετά προστατευτικού νομικού πλαισίου, το οποίο παρέχει στους ξένους επενδυτές δικαιώματα και προστασία ίση με αυτή που απολαύουν οι Κύπριοι πολίτες.²⁴⁹ Πιο συγκεκριμένα, η προστασία των ξένων επενδυτών στην Κύπρο κατοχυρώνεται από διάφορα νομοθετικά κείμενα, ήτοι από πολυμερείς Συνθήκες που υπέγραψε η Κυπριακή Κυβέρνηση, από το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από εθνικές διατάξεις.²⁵⁰

²⁴⁸ Thomas Papadopoulos, 'Building the Legal Framework of Privatizations in Cyprus: The Missing Link with Sustainable Development' (2018), 29 (6) European Business Law Review.

²⁴⁹ Thomas Papadopoulos, 'Building the Legal Framework of Privatizations in Cyprus: The Missing Link with Sustainable Development' [2018] 29(6) European Business Law Review, σελ. 1002.

²⁵⁰ Thomas Papadopoulos, 'Building the Legal Framework of Privatizations in Cyprus: The Missing Link with Sustainable Development' [2018] 29(6) European Business Law Review, σελ. 1002.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ

Το φαινόμενο των Ιδιωτικοποιήσεων των εταιριών και το φαινόμενο των «Χρυσών Μετοχών», αδιαμφισβήτητα αποτέλεσαν ζητήματα που κίνησαν το ενδιαφέρον ολόκληρης της Ε.Ε. Ο συνδυασμός των δύο αυτών φαινομένων, οδήγησε στη δημιουργία ενός καταλόγου αποφάσεων με ιδιαίτερη αξία στο νομικό και ακαδημαϊκό κόσμο.

Η νομολογία που σχηματίστηκε ως αποτέλεσμα ποικίλων υποθέσεων που τέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου και αφορούσαν τις ιδιωτικοποιήσεις και τις χρυσές μετοχές, θα μπορούσαμε χωρίς δισταγμό να πούμε, πως αποτελεί ένα νομικό εγχειρίδιο για τα ΚΜ που σχεδιάζουν να προβούν σε πράξεις ιδιωτικοποίησης κρατικών επιχειρήσεων. Οι σχετικές αποφάσεις που εκδόθηκαν από το ΔΕΕ προσδιόρισαν σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο που οφείλουν τα ΚΜ να ενεργούν, εφόσον επιθυμούν να διατηρήσουν χρυσές μετοχές σε εταιρίες, έτσι ώστε τα ειδικά δικαιώματα που κατέχουν να θεωρούνται συμβατά με το δίκαιο της Ε.Ε.²⁵¹

Η διατήρηση από μέρος των ΚΜ χρυσών μετοχών σε εταιρίες που ιδιωτικοποιήθηκαν, αποτέλεσε το κύριο αντικείμενο εξέτασης σε σωρεία υποθέσεων. Οι χρυσές μετοχές, ένεκα των ειδικών και αυξημένων δικαιωμάτων που παρέχουν, ανάγκασαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να λάβει μέτρα έναντι των ΚΜ που αποφάσιζαν την αδικαιολόγητα υπέρμετρη χρήση ειδικών δικαιωμάτων σε ιδιωτικοποιημένες εταιρίες, ενώ πολλές φορές μάλιστα, την ανάγκασαν να ακολουθήσει το δρόμο που οδηγούσε στο ΔΕΕ, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υφίστατο παράβαση των διατάξεων της Συνθήκης και των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων που κατοχυρώνει αυτή.

²⁵¹ Thomas Papadopoulos, 'Privatizations of State-Owned Enterprises in Greece after the Third Economic Adjustment Programme' [2018] 15(6) European Company Law Journal, p.p 205- 212, σελ. 4, Διαθέσιμο στο: <https://ssrn.com/abstract=3312300> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=956118003098125001115095089110078091003071050014044044030086067074101086110093109002098056127048117058030005102110064014093095038078036073051116092011088006120120070040087098072126086113124001103026086074099085083116029091026003007065114092084092089&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 27/11/2023).

Τα Κράτη Μέλη, έχουν πλέον την ευχέρεια μέσω των δημοσιευμένων αποφάσεων του ΔΕΕ, να πληροφορηθούν και να λάβουν γνώση τον ενδεδειγμένο τρόπο που πρέπει να ακολουθούν, έτσι ώστε, τα ειδικά δικαιώματα που επιθυμούν να διατηρήσουν να συμβαδίζουν με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Ιδιαίτερη αξία και καθοδηγητική σημασία έχει η υπόθεση με το Βασίλειο του Βελγίου. Η εν λόγω υπόθεση, ως έχουμε ήδη αναφέρει ανωτέρω, χαρακτηρίζεται ως η «εξάιρεση στον κανόνα», καθότι αποτελεί τη μοναδική απόφαση, όπου το Δικαστήριο πείστηκε από τα επιχειρήματα του ΚΜ και αναγνώρισε πως οι λόγοι που προέβαλε η Βελγική Κυβέρνηση ήταν πράγματι δικαιολογημένοι και συνεπώς συμβάδιζαν με το δίκαιο της Ε.Ε.

Γενικότερα, σε ολόκληρη την έννομη τάξη, ισχύει η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας. Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και στις υποθέσεις των χρυσών μετοχών. Η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας κρίνεται απολύτως επιβεβλημένη από το δίκαιο και τυχόν παρέκκλιση της δεν είναι δυνατόν να επιτραπεί. Η επίκληση οποιασδήποτε αιτιολογίας από μέρους ενός ΚΜ, δέον να εξετάζεται πάντα υπό το φως των όσων προστάζει η αρχή της αναλογικότητας. Έτσι, ένα εθνικό μέτρο που λαμβάνεται προς εξυπηρέτηση ενός σκοπού πρέπει να είναι το κατάλληλο και το αναγκαίο, ήτοι να μην υπερβαίνει το μέτρο του αναγκαίου. Η σπουδαιότητας της εν λόγω αρχής, επιβεβαιώνεται άλλωστε και από τις αποφάσεις του ΔΕΕ επί ζητημάτων χρυσών μετοχών, όπου οι πλείστοι περιορισμοί που τέθηκαν από τα ΚΜ, να μεν κρίθηκαν αιτιολογημένοι, εντούτοις όμως απορρίφθηκαν τελικά λόγω μη συμμόρφωσης αυτών με την αρχή της αναλογικότητας.²⁵²

²⁵² Thomas Papadopoulos, Privatizations of State-Owned Companies and Justifications for Restrictions on EU Fundamental Freedoms: Past, Present and Future Perspectives in Julien Chaisse, Jędrzej Górski and Dini Sejko (eds.) Regulation of State-Controlled Enterprises: An Interdisciplinary and Comparative Examination, 2022, Springer, pp. 223-270, σελ. 31, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4226161> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=918113104022120107092103021066067097020018019037026034118068006098071024010123118031035097127107114000118001024121003067110073112094001030086104103084007114082112029069054126090015125108004116073009020067094117064022096028071025066007090006104126024&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 27/11/2023).

Από το σύνολο των όσων έχουν εκτεθεί στην παρούσα εργασία, παρατηρούμε πως το Δικαστήριο θέτει ως πρωταρχικό σκοπό του τη διαφύλαξη των όσων ορίζουν οι Συνθήκες. Οι θεμελιώδεις ελευθερίες, ήτοι η ελευθερία κυκλοφορίας των προσώπων, η ελευθερία εγκατάστασης, η ελευθερία κίνησης των κεφαλαίων και η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ΣΛΕΕ. Στα πλαίσια εξέτασης των υποθέσεων χρυσών μετοχών, το Δικαστήριο επέδειξε μια σχετικά αυστηρή στάση προς τα ΚΜ, εφόσον κατά την κρίση του, οι εθνικές ρυθμίσεις που θέσπιζαν τα κράτη λειτουργούσαν ως αθέμιτοι περιορισμοί των ελευθεριών και έθεταν εμπόδια στην ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων και την ελεύθερη εγκατάσταση.²⁵³

Συμπερασματικά, όσον αφορά τις ιδιωτικοποιήσεις και τις χρυσές μετοχές, η νομολογία του ΔΕΕ, κατέστησε σαφές ότι το άρθρο 345 ΣΛΕΕ δεν μπορεί να λειτουργήσει σαν «ασπίδα» για τα ΚΜ προκειμένου να προστατεύσουν τα καθεστώτα τους. Με άλλα λόγια, τα Κράτη Μέλη πράγματι μπορούν να επιλέγουν ελεύθερα το ιδιοκτησιακό τους καθεστώς, εφόσον όμως αυτό δεν αντίκειται στα όσα προστάζει το Ενωσιακό Δίκαιο.²⁵⁴

²⁵³ Tamas Szabados, 'Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union' [2015] 16(5) German Law Journal, σελ. 1128, Διαθέσιμο στο: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/CF7B63EC0E1A9EF4D91056D253FF4401/S2071832200021052a.pdf/recent-golden-share-cases-in-the-jurisprudence-of-the-court-of-justice-of-the-european-union.pdf> (τελευταία πρόσβαση την 27/11/2023).

²⁵⁴ Thomas Papadopoulos, Privatized Companies, Golden Shares and Property Ownership in the Euro Crisis Era: A Discussion after Commission v. Greece (May 8, 2015). European Company and Financial Law Review (2015) Vol. 12, No. 1, , Research Paper No 17/2015, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), May 2015, Διαθέσιμο στο: <https://ssrn.com/abstract=2635884> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=40111300709109908500407910910709302304903204603408702509406700009906911210107206910610203105205504103804401508312512107201112011046009002009113077090096015006127040005064005112101078002024007001089084084009072086007001123118096027112031088126020122&EXT=pdf&INDEX=TRUE>, σελ. 8 (τελευταία πρόσβαση την 28/11/2023). Ε. Λάππα, *Οι περιορισμοί των αποκρατικοποιήσεων μέσα από τη νομολογία του εθνικού δικαστή και του δικαστή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021), σ. 217-224 = sakkoulas-online.

Πάντως, σαν γενικό συμπέρασμα, συνάγει κανείς πως τα Κράτη Μέλη παρά του ότι είχαν τη δυνατότητα να επωφεληθούν σε μεγάλο βαθμό από τις ιδιωτικοποιήσεις, εντούτοις λόγω των υπέρμετρα αυστηρών μέτρων που ελάμβαναν, επικαλούμενα την προστασία των συμφερόντων τους, κατέληξαν εν τέλει να λογοδοτούν ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να δέχονται καταδικαστικές αποφάσεις εναντίον τους.²⁵⁵

Τώρα, μένει απλά να παρακολουθούμε τη νομολογία του ΔΕΕ και το πώς αυτή εξελίσσεται με το πέρασμα του χρόνου, σε ένα κόσμο όπου οι εξελίξεις τρέχουν, οι συνθήκες μεταβάλλονται και οι ανάγκες που επιτάσσουν οι λόγοι δημοσίου συμφέροντος γίνονται ολοένα και πιο απαιτητικές.²⁵⁶ Το μόνο βέβαιο, πως τα Κράτη Μέλη οφείλουν πάντα να ενεργούν υπό το φως των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών, έχοντας ως καθοδηγητή τους το Δικαστήριο της Ένωσης.

²⁵⁵ Thomas Papadopoulos, 'Building the Legal Framework of Privatizations in Cyprus: The Missing Link with Sustainable Development' (2018), 29 (6) European Business Law Review, pp. 997–1020, σελ. 13, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3301141> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=289004112008112093022125104100020099025007057017006013098023066026016108009086090105005060043107058047118071069094085009002113019059007023093116007077073006096116085079034085074096090010113012099009120024097064114024019002114073116022088073114105006&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 28/11/2023).

²⁵⁶ Thomas Papadopoulos, 'COVID-19 Crisis and Screening of Foreign Direct Investments in EU Privatized Companies' (2021), 27(1) International Trade Law & Regulation (Sweet & Maxwell), pages 54-75, Διαθέσιμο στο: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3793048> ή στο <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=158006120027098088072113125118105023022073004041071075072106109101110070002122078099004009106006041043008018123091084012120121027034008006040088024022024007119072073016004071104088012102118080009089011003084064110108020072120074066113081029078021074&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (τελευταία πρόσβαση την 28/11/2023).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

❖ Ελληνικά Βιβλία:

- Ν. Μούσης, *Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκής Πολιτικής*, (Εκδόσεις Παπαζήσης, 2000).
- Χ. Χρυσάνθης, *Ανάλωση Δικαιωμάτων Διανοητικής Ιδιοκτησίας και Παράλληλες Εισαγωγές*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2012).
- Χ. Ταγαράς, Μ. Μενγκ-Παπαντώνη, *Η ΚΑΤ ΑΡΘΡΟ 26.2 ΣΛΕΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ*, (2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021).
- Α. Καϊδατζής *Συνταγματικοί περιορισμοί των ιδιωτικοποιήσεων*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2006).
- Μ. Αλεξοπούλου, *Δημόσια υπηρεσία & Ελευθερία επιχειρηματικής δραστηριότητας*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2021).
- Α. Ηλιάδου, *Δημόσιες Επιχειρήσεις*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2016).
- Α. Ηλιάδου, *Η ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΑΓΟΡΩΝ ΔΙΚΤΥΟΥ*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2010).
- Σ. Βλαχόπουλος, *Η Πολιτική των Αποκρατικοποιήσεων στην Περίοδο της Οικονομικής κρίσης*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020).
- Θ. Πανάγος, *Κρατική παρέμβαση και ρυθμιστική διοίκηση*, (εκδόσεις Σάκκουλας, 2017).
- Α. Πλιάκος, *ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ Θεσμικό & Ουσιαστικό Δίκαιο*, (2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018).
- Γ. Αργυρός, *Δίκαιο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς: οι θεμελιώδεις οικονομικές ελευθερίες* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο], (Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2015) Διαθέσιμο στο: <https://hdl.handle.net/11419/4169>.
- Α. Τσιρωνάς, *Αποκρατικοποιήσεις*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2006).
- Θ. Πανάγος, *Κρατική παρέμβαση και ρυθμιστική διοίκηση*, (Εκδόσεις Σάκκουλας 2017).
- Ε. Λάππα, *Οι περιορισμοί των αποκρατικοποιήσεων μέσα από τη νομολογία του εθνικού δικαστή και του δικαστή της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (Εκδόσεις Σάκκουλας, 2021).
- Ι. Κίτσος, *Συμπράξεις Δημοσίου Ιδιωτικού Τομέα και Συμβάσεις Παραχώρησης*, (Εκδόσεις Σάκκουλας 2014).
- Γ. Δελλής, *ΚΟΙΝΗ ΩΦΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ - ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΧΩΡΙΣΤΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ: Η "ΑΓΟΡΑΚΕΝΤΡΙΚΗ" ΔΗΜΟΣΙΑ ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΦΕΛΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ*, (Α' τόμος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας 2008).

- Δ. Πατσίκας, *Η συνταγματική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας*, (Εκδόσεις Σάκκουλας 2022).

❖ Ξενόγλωσσα Βιβλία:

- Dashwood A. and others, *European Union Law* (6 edn Hart Publishing, 2011).
- De Luca N., *European Company Law* (2nd edn, Cambridge University Press, 2021).

❖ Κεφάλαια σε βιβλία

- Biondi A., ‘When the State is the Owner—Some Further Comments on the Court of Justice ‘Golden Shares’ Strategy’ in Bernitz, Ulf, and Wolf-Georg Ringe, (eds). *Company Law and Economic Protectionism: New Challenges to European Integration*. (Oxford: Oxford University Press, 2010. Oxford Scholarship Online, 2011), Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199591459.003.0005>.
- Papadopoulos T., Privatizations of State-Owned Companies and Justifications for Restrictions on EU Fundamental Freedoms: Past, Present and Future Perspectives in Julien Chaisse, Jędrzej Górski and Dini Sejko (eds.) *Regulation of State-Controlled Enterprises: An Interdisciplinary and Comparative Examination*, 2022, Springer, Διαθέσιμο στο: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4202602.
- Lars S. Otto, ‘What Is a Foreign Direct Investments?’ in Steffen Hindelang and Andreas Moberg (eds), *YSEC Yearbook of Socio-Economic Constitutions 2020* (Springer, 2020).

❖ Άρθρα σε περιοδικά:

- Gianluca S., ‘PRIVATIZATIONS, CONTROL DEVICES AND GOLDEN SHARE THE HARMONIZING INTERVENTION OF THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE’ [2012] 3(2) *COMPARATIVE LAW REVIEW*.
- Szyszczak E., ‘Golden Shares and Market Governance’ [2002] 29(3) *Legal Issues of Economic Integration*.

- Lampropoulou M., ‘Public-sector reform: Lessons from the privatization experiment in Greece’ [2021] 72(1) Utilities Policy.
- Kalman K., ‘Privatization and FDI in Central and Eastern Europe.’ Transnational Corporations [2000]: n. pag. Print.
- Τσιλιώτης Χ., ‘Το νομικοπολιτικό ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων των υποδομών στην Ελλάδα’ [2014] 5(1) ΔΙΚΑΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ & ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ.
- Christine O’Grady Putek, *Limited But Not Lost: A Comment on the ECJ’s Golden Share Decisions*, 72 FORDHAM L. REV. 2219 (2004).
- Kuznetsov I, “The Legality of Golden Shares under EC Law” (2005) 1 HANSE LAW REVIEW.
- Szabados T., ‘Recent golden shares cases in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union’ [2015] 16(5) German Law Journal.
- Nadia Gaydarska & Stephan Rammeloo, ‘The legality of the “golden share” under EC Law’, Maastricht Working Papers Faculty of Law 2009-9, Maastricht University.
- Kronenberger Vincent ‘The rise of the “golden” age of free movement of capital: A comment on the golden shares judgments of the Court of Justice of the European Communities’, European Business Law Review, 4,(2003).
- Erik Werlauff, ‘Safeguards against Takeover after Volkswagen – On the Lawfulness of such Safeguards under Company Law after the European Court’s Decision in ‘Volkswagen’’, (2009), European Business Law Review 20 (1).
- Papadopoulos T., Shareholders’ Duties in Case of State Ownership (November 26, 2016). Published in Shareholders’ Duties, Hanne S. Birkmose (ed.), Kluwer Law International, 2017, Nordic & European Company Law Working Paper No. 18-12, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2876573>.
- Geens, Koen and Clottens, Carl, One Share - One Vote: Fairness, Efficiency and (the Case for) EU Harmonisation Revisited (February 4, 2010). THE EUROPEAN COMPANY LAW ACTION PLAN REVISITED: REASSESSMENT OF THE 2003 PRIORITIES OF THE EUROPEAN COMMISSION, Klaus J. Hopt, Koen Geens, eds., Leuven University Press 2010, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1547842>.
- Weil K. and Lustig E., ‘Case law of the European Court of Justice on “golden shares” of Member States in privatised companies: Comment on the ECJ decisions of 4 June 2002’ [2002] 328(5) The European Legal forum, Διαθέσιμο στο: <http://simons-law.com/library/pdf/e/328.pdf>.

- Gerner-Beuerle C, ‘Shareholders between the Market and the State. the VW Law and Other Interventions in the Market Economy’ (2012) 49 Common Market Law Review, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2099460>.
- Bekkum J, “Golden Shares: A New Approach” (2010) 7 European Company Law.
- Michele Giannino, ‘The Spanish Prior Approval Regime for the Purchase of Certain Shareholdings and Assets in the Energy Sector Breaches EC’ Law (2009).
- Ruccia N., 'The New and Shy Approach of the Court of Justice Concerning Golden Shares', (2013), 24 (2) European Business Law Review.
- Papadopoulos T., ‘Privatizations of State-Owned Enterprises in Greece after the Third Economic Adjustment Programme’[2018] 15(6) European Company Law Journal.
- Papadopoulos T., Privatized Companies, Golden Shares and Property Ownership in the Euro Crisis Era: A Discussion after Commission v. Greece, European Company and Financial Law Review (2015) Vol. 12, No. 1, Research Paper No 17/2015, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), May 2015, Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2635884>.
- Papadopoulos T., ‘Building the Legal Framework of Privatizations in Cyprus: The Missing Link with Sustainable Development’ (2018), 29 (6) European Business Law Review.
- Papadopoulos T., ‘COVID-19 Crisis and Screening of Foreign Direct Investments in EU Privatized Companies’ (2021), 27(1) International Trade Law & Regulation (Sweet & Maxwell).
- Papadopoulos T., ‘Privatized Companies, Golden Shares and Property Ownership in the Euro Crisis Era: A Discussion after Commission v. Greece (2015)’, European Company and Financial Law Review (2015) 12 (1) Research Paper No 17/2015, Crisis Observatory, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), May 2015.
- Papadopoulos T, ‘Report from Cyprus: An Overview of Cyprus Mou the Essential Business Law Reforms’ (2015) 12(5), European Company Law.
- Σ. Μητσιοπούλου, ‘Επανεξετάζοντας τις ιδιωτικοποιήσεις υποδομών: η ανάγκη θεσμικής τους περιχαρακωσης’ (2016) 69 Δικαιώματα του Ανθρώπου.
- Ivan Kuznetsov, ‘The Legality of Golden Shares under EC Law’ (2005) 1 Hanse Law Review.
- Bekkum J, ‘Cross-Border Investments in Undertakings and the Future of EU Company Law’ [2014] 25(6) European Business Law Review.

- Papadopoulos T., ‘Greek Legislation on Strategic Investments; the Next Golden Share Case Before the European Court of Justice?’ (2009) 6 (3) European Company Law (ECL).
- Bekkum J. and others, ‘Golden shares and European Company Law: The Implications of Volkswagen’ [2008] 5(1) European Company Law.

❖ Διπλωματικές Εργασίες:

- Ilektra Antonaki, “Privatisations and Golden Shares: Bridging the Gap between the State and the Market in the Area of Free Movement of Capital in the EU” (Dissertation Scholarly Publications 2019).

❖ Νομολογιακές Αποφάσεις

- Υπόθεση C- 55/94, Reinhard Gebhard και Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano, Απόφαση της 30ης Νοεμβρίου 1995.
- Υπόθεση C-19/92, Dieter Kraus κατά Land Baden-Württemberg, Απόφαση της 31ης Μαρτίου 1993.
- Υπόθεση C 452/04, Fidium Finanz AG κατά Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, Απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2006.
- Υπόθεση C-132/10, Olivier Halley κ.λπ. κατά Belgische Staat, Απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2011.
- Υπόθεση C-171/08, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Πορτογαλικής Δημοκρατίας, Απόφαση της 8ης Ιουλίου 2010.
- Υπόθεση C-58/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας, Απόφαση της 23ης Μαΐου 2000.
- Υπόθεση C-483/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Γαλλικής Δημοκρατίας, Απόφαση της 4ης Ιουνίου 2002.

- Υπόθεση 72/83 Campus Oil Limited και άλλοι κατά Minister for Industry and Energy και άλλων, Απόφαση της 10ης Ιουλίου 1984.
- Υπόθεση C-503/99 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Βασιλείου του Βελγίου, Απόφαση της 4ης Ιουνίου 2002.
- Υπόθεση C-112/05 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2007.
- Υπόθεση C-196/04 Cadbury Schweppes plc και Cadbury Schweppes Overseas Ltd κατά Commissioners of Inland Revenue, Απόφαση της 12ης Σεπτεμβρίου 2006.
- Υπόθεση C-244/11 Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, Απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2012.
- Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-105/12 έως C-107/12 Staat der Nederlanden κατά Essent NV (C105/12), Essent Nederland BV (C-105/12), Eneco Holding NV (C-106/12), Delta NV (C-107/12), Απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2013.
- Υπόθεση C-207/07, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ισπανίας. Απόφαση της 17ης Ιουλίου του 2008.

❖ Χρήσιμες ηλεκτρονικές ιστοσελίδες:

- <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804d40e3>
- <http://www.opengov.gr/aads/?c=18>
- <https://www.eydap.gr/userfiles/Attachments/2021/%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B3%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%BF%CE%B4%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7.pdf>
- <http://www.troikawatch.net/el/%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%8A%CE%BA%CE%B1/>
- <https://www.tovima.gr/2012/02/22/opinions/oi-idiwtikopoiiseis-stin-ellada-istorikes-kataboles-kai-proskliseis/>

- <https://www.pwc.com.cy/en/publications/assets/privatisations-beginners-guide-gr.pdf>
- <https://www.tni.org/en/publication/the-privatising-industry-in-europe?translation=el>
- <https://24h.com.cy/pleonektimata-kai-meionektimata-tis-idiotikopoihsis-2/>
- http://old.europe.bg/upload/docs/privcompanies_en.pdf
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/40/freedom-of-establishment-and-freedom-to-provide-services>
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/79/die-geschichte-der-wirtschafts-und-wahrungsunion>